

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
YÖNETİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

İTALYAN SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE ETİYOPYA’NIN DİRENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

Abdurahman Ahmed SIRAJ

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
YÖNETİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İTALYAN SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE ETİYOPYA’NIN DİRENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

Abdurahman Ahmed SIRAJ

Danışman

Doç. Dr. Can Umut Çiner

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
YÖNETİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İTALYAN SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE ETİYOPYA’NIN DİRENİŞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışman: Doç. Dr. Can Umut Çiner

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (..../...../2016)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Abdurahman Ahmed SIRAJ

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TEŞEKKÜR	v
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	14
İTALYAN AFRİKASI’NIN İNŞASI (1882-1893)	14
1.1. Sömürgeci Misyonerlik Faaliyetleri	14
1.2. Özel Şirketlerin Etiyopya’ya Gelişi.....	18
1.3. Temel Strateji Olarak Böl ve Yönet	22
1.3.1. Güçlü Bölgesel Şefleri Belirleme	24
1.3.2. Müttefik Şeflerin Güç Kazanması	28
1.3.3. Savaş ve İşgal	34
1.4. Wuchale Anlaşması ve İtalya’nın Korumasında Etiyopya	39
İKİNCİ BÖLÜM	47
İTALYA’NIN SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE ORTAYA ÇIKAN ANLAŞMAZLIK (1893-1896)	47
2.1. İtalyan Sömürge Yönetiminin Yapısı	47
2.2. İşbirliği Anlaşmasının Sona Ermesi ve Adwa’daki Sömürge Karşıtı Savaş	53
2.3. Etiyopya Ordusu: Organizasyon ve Seferberlik	59
2.4. İtalyan Sömürge Güçlerinin Organizasyonu ve Yapısı.....	64
2.5. Savaşın Bedeli ve Sonrası	67
2.6. Etiyopya’nın Yeniden Şekillendirilmesi	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	72
İTALYAN DOĞU AFRİKA’SININ OLUŞTURULMASI, SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE SÖMÜRGE KARŞITI VATANSEVERLER (1935-1941)	72
3.1. Yenilenen Sömürgeci İhtiraslar	72
3.2. Walawal Olayı	76
3.3. Sömürgecilik ve Milletler Cemiyeti’nin Başarısızlığı	76
3.3.1. Cemiyetin Yapısı	77

3.3.2. Pasif Bakış Açısıyla Etiyopya	79
3.4. Medeniyet Misyonu.....	83
3.5. İtalyan Doğu Afrikası'nın Oluşturulması ve Sömürge Yönetimi.....	84
3.6. 'Prestij' ve Yasaların Doğası.....	95
3.7. Böl ve Yönet Yöntemleri.....	102
3.7.1. Bir Mekanizma Olarak Din	102
3.7.2. Yerel Şefler İle İşbirliği	106
3.8. İtalyan Sömürge Yönetimi'nin Sınırı.....	111
3.9. Etiyopyalıların Direnişi Ve İtalyan Sömürge Yönetiminin Sonu.....	122
3.9.1. Sömürgecilere Karşı Bir Direniş Yöntemi Olarak Para Birimi	122
3.9.2. Yeni Liderlerin Yükselişi	125
3.9.3. Direnişin Dönüm Noktası.....	125
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	139
EKLER	158
ÖZET.....	169
ABSTRACT	170

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İllere Göre Etiyopya'nın Askeri Gücü (1887).....	38
Tablo 2: İtalya'nın İlk Sömürgesinde Uygulanan Yönetsel Bölge Yapısı.....	51
Tablo 3: Adwa Savaşı'ndaki İtalyan ve Etiyopyalı Kayıplar.....	67
Tablo 4: İtalya'nın Etiyopya İşgalindeki Teçhizat Üstünlüğü.....	85
Tablo 5: İtalyan Sömürge Yönetimi'nin Altı İli ve Nüfusları.....	90
Tablo 6: Etiyopya Vilayetleri'ne Atanan İtalyan Doğu Afrika Yöneticileri.....	92
Tablo 7: İtalyan Sömürge Yönetiminin Ücretli Şefleri.....	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Assab: İtalya'nın Afrika'daki İlk Bölgesel Kazanımı.....	5
Şekil 2: İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Etiyopyalılar Arasında Bölünmüş Olan Somali Etnik Grup.....	23
Şekil 3: İtalyan Sömürge Yönetiminin Yapısı.....	47
Şekil 4: İlk İtalyan Sömürgesi Eritre'nin Haritası.....	49
Şekil 5: Adwa Seferi'nin Addis Ababa'dan Adwa'ya Kadar Uzanan Rotası.....	57
Şekil 6: Tigre'nin Kuzey İllerinde Orduya Alınan ve Cezalandırılan Askarilerin Resimleri.....	68
Şekil 7: Milletler Cemiyeti'nin Ana Organları.....	79
Şekil 8: Ülkesinin İtalyan Kuvvetleri Tarafından İşgali Üzerine Milletler Cemiyeti'ne Seslenirken İmparator Haile Selassie.....	81
Şekil 9: İtalyan Harekâtı'nı Gösteren Harita (1935-1936).....	85
Şekil 10: Etiyopya'yı İşgal Etmek İçin İlerlerken İtalyan Sömürge Ordusu ve Askarileri (1935).....	87
Şekil 11: İtalyan Doğu Afrika Sömürge Yönetimi'nin Yapısı.....	89
Şekil 12: İtalyan Doğu Afrikası'nı Gösteren Harita.....	91
Şekil 13: Sömürge Yönetimi'nin İtalyanlar ve Yerli Halklar Arasındaki Yakın İlişkileri Yasaklayan Hükümü.....	98
Şekil 14: <i>Shumların</i> Hiyerarşisi.....	120
Şekil 15: İtalyan İşgali'nden Önceki Etiyopya Banknotlarının Resmi.....	122
Şekil 16: Maria Theresa Madeni Parası'nın İtalyanlara Karşı Kullanılırken.....	124

TEŞEKKÜR

Tezimi tamamlama sürecinde bana önerileri ve değerli fikirleri ile rehberlik eden tez danışmanım Doç. Dr. Can Umut ÇİNER'e çok teşekkür ederim. AÜ SBF Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı öğrencisi Ali Rıza Bıdak arkadaşşıma her türlü katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bana yardımcı olan Bilkent ve Orta Doğu Teknik Üniversiteleri'nde çalışan kütüphanecilere teşekkür ederim. Son olarak, hayatım boyunca her zaman yanımda olduklarını ve beni desteklediklerini bildiğim aileme en sıcak teşekkürlerimi takdim ederim. Benden esirgemedikleri tüm sevgi ve teşvikleri için özellikle sevgili eşim Hadia Kemal'a ve küçük kızım Kevser'e teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Avrupalı devletlerin çoğu yoğun olarak Afrika'daki topraklarını korumakla ilgileniyorlardı. Özellikle, 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla, Etiyopya'nın stratejik önemi ticari amaçlara yönelik olarak artmıştır ve başta İtalya, Fransa ve Birleşik Krallık olmak üzere Avrupa ülkeleri bölgeyi etki altına almaya çabalamışlardır. Etiyopya, Afrika tarihinde eşsiz bir yere sahiptir. Avrupa güçlerinin dünyanın diğer bölgelerini, özellikle Afrika'yı kontrol etme, sömürme ve Afrika'ya yerleşme girişimleri içerisinde Etiyopya herhangi bir Avrupalı güç tarafından kontrol edilmeyen devletlerden biridir.

Avrupalı devletler, Afrika topraklarını bütünüyle işgal eden ve diğer güçleri gerektiği gibi bilgilendiren gelecekteki herhangi bir gücün, böylelikle söz konusu toprakların sahibi olacağını Berlin Konferansı'nda¹ anlaşılmaya bağlamıştır. Bu, sömürgeci güçler arasında Afrika'nın hızlı bir şekilde paylaşılmasına yol açmış ve sömürgecilikte yeni bir döneme girilmiştir.²

Terimin kendisinden başlayacak olursak: "Sömürgeleştirme" bölgesel bir kazanım sürecini tanımlarken, "sömürge" işgal ve sömürgecilik ile yaratılmış olan belirli

¹ Berlin konferansı 15 Kasım 1884 ve 27 Şubat 1885 tarihleri arasında Berlin'de gerçekleştirilmiştir. Bu konferansa Avrupa ülkelerinden çeşitli liderler katılmıştır. Hiçbir Afrikalı bu toplantıda yer almamıştır. Bu konferansta, Afrika'nın, Avrupa ülkeleri arasında nasıl bölüneceğinin temel kuralları atılmıştır. En önemli karar "etkili işgal" doktrininin kabul edilmesi olmuştur. Bu bir Avrupa ülke, Afrika'nın alanında iddia etmek amacıyla, ülkeyi resmen topraklarını işgal ve yönetim sistemi kurarak dayatmayı zorunda olduğunu belirtti. Bkz: Melvin E. Page, Penny M. Sonnenburg (2003). *Colonialism: An International Social, Cultural, and Political Encyclopedia*. ABC-CLIO, Inc. California, s.139. Dolayısıyla 19. yüzyılda Avrupalılar, Afrika'yı kendi aralarında bölerek sömürgeleştirmiştir. Sadece Etiyopya ve Liberya (Liberya, Amerikan finansörlüğü altındaydı) bağımsız kalmıştır.

² David Thomson (1966), *Europe Since Napoleon*, Knopf, New York, s.501

tipteki sosyo-politik organizasyonu ve “sömürgecilik” ise bir egemenlik sistemini ifade etmektedir. Bu üç kavramın temeli, bir toplumun kendi doğal çevresinin dışında genişlemesidir. Bu genişleme süreci, dünya tarihinin temel olgusudur.³

Avrupalı devletler çeşitli sömürge yönetim sistemleri uyarlamışlardır. Britanya ve Fransa, Afrika Kıtası’nda en çok sayıda sömürgeye sahip devletlerdi. Britanya İmparatorluğu sömürgelerini “dolaylı yönetim” (indirect rule)⁴ yoluyla idare etmiştir ve bu sistem değişen oranlardaki başarısıyla Britanya yönetimi altındaki tüm Afrika’ya uygulanmıştır.⁵ Britanyalıların dolaylı yönetiminden farklı olarak Fransa, Afrika sömürgeleri üzerinde “doğrudan yönetim” (direct rule) politikası izlemiştir.⁶ Asimilasyon politikası Fransızlara çekici gelmiştir; bu kavram Fransız sömürge tarihinin çoğu döneminde yönetsel bir ilke olarak kullanılmıştır. Asimilasyona dayanan sömürgecilik politikasının yönetsel konularda her açıdan başarıyla uygulandığı görülmektedir.⁷ Bu tezde, İtalyan sömürge yönetiminin türü ve İtalya’nın 19. ve 20.yy da Etiyopya’yı sömürgeleştirme girişimi incelenecektir.

³ Jurgen Osterhammel Translated From German By Shelly L. Frisch (2005). *Colonialism: A Theoretical Overview*. Markus Wiener Publishers, USA, s.4

⁴ Britanyalı görevliler geleneksel kabile liderleri aracılığıyla idare etmişlerdir.

⁵ Ntieyong Udo Akpan (1967). *Epitah to Indirect Rule: A Discourse on Local Government in Africa*. Frank Cass, London, s.164

⁶ Mathhurin C. Hongnikpo (2006). *Africa’s Elusive Quest for Development*. Palgrave Macmillan, England, s.66

⁷ Raymond F. Betts (2005). *Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890-1914*. Lincoln, University of Nebraska Press, s.10-21

Avrupalılar bir ülkeyi kontrol etmeden önce, o ülke içerisinde bazı hazırlıklarda bulundular: Bir misyoner veya kaşif aracılığıyla o ülkede bulunmayı çok normal olarak karşıladılar. İtalyanlar, Ondokuzuncu yüzyıl’da Afrika’da kaşif, misyoner veya imtiyazlı tüccar olarak bulundular. 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde İtalyan misyonerler, özellikle Tigray ve günümüzde Eritre olan ülkenin kuzey bölgelerinde aktifti. İtalyan misyonerler, ülkenin kuzeyinden kovulduklarında, bazıları Gojam’ın güneyine ve Güney Shoa’ya gittiler. Bu misyonerler, Shoa’nın güneyinde imparator Yohannes’in onları ülkeden gitmeye zorladığı 1870’lerin sonları ile 1880’lerin başlarına kadar kaldılar. Yine de, Menelik’in Shoa’sı, İtalyanların en aktif olduğu yeri.

Sömürge yönetimi, Katolik misyonerliği, eğitim aktivitelerini kabul edilebilir ve saygı duyulur bir şekilde devam ettiren bir kurum olarak görmüştür. 1890’larda, sömürge yönetimi, İtalyan misyonerlerin İtalyan kültürünün yayılışında ve sömürge yönetiminin sağlamlaştırılmasında kullanışlı olduğunun farkındaydı. İtalya için önemli bir konu olan devlet ve kilise arasındaki ayrım, sömürge de fiilen mevcut değildi.⁸ Ancak, yirminci yüzyıla geldiğimizde İtalyan sömürge yönetimi Etiyopya’daki yönetimin işleyişini kolaylaştırmak üzere İslam yanlısı bir yaklaşım uyguluyordu.

İtalyan sömürge yönetimi, ulusal azametinin bir yansıması olarak bir imparatorluk inşa etmenin güçlü arzusuna sahipti ve bunu gerçekleştirirken “medeniyet misyonu” adına odaklanmıştı.⁹ Sömürmek için arzulanan bir ülke olan Etiyopya, hiçbir batılı devlet tarafından kontrol edilmeyen bağımsız bir ulustu. Etiyopya’da birbirleri üzerinde

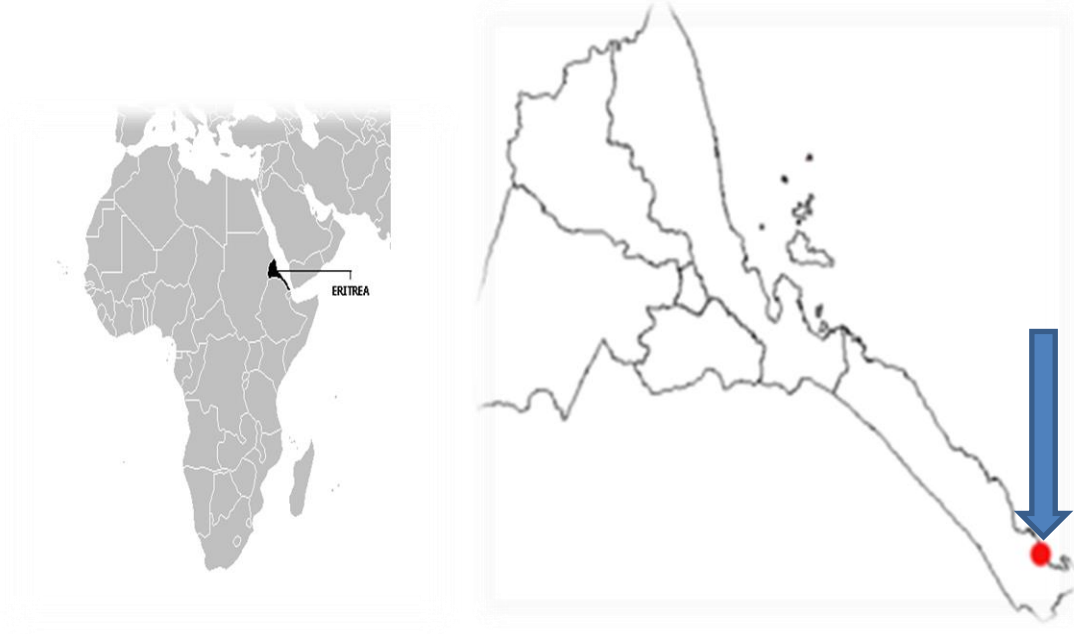
⁸ Tekeste Negash (1987). *Italian Colonialism in Eritrea, 1882-1941: Policies, Praxis and Impact*. Uppsala, Uppsala University Press, s.78

⁹ Melvin E. Page, Penny M. Sonnenburg (2003). *Colonialism: An International Social, Cultural, and Political Encyclopedia*. ABC-CLIO, Inc. California, s.289

egemenlik kurmaya uğraşan çok sayıda bölgesel kral vardı. Bu zamanda, İtalya, Etiyopya'yı işgal ederek İtalya Krallığı'na söz konusu toprakları ilhak etmek için olası tüm seçenekleri dikkate almaya başlamıştır¹⁰ ve planı farklı aşamalar vasıtasıyla gerçekleştirmeye çabalamıştır.

Diğer Avrupa devletleriyle karşılaştırıldığında İtalya, henüz genç bir ulus olduğundan dolayı Afrika topraklarının paylaşılmasına geç kalmıştı. Dönemin İtalyan diplomatları, coşkulu bir politika arayışındaki Showan Negus Kralı olan Menelik ile bağlantıya geçtiler. Kuzeyden ilerlemeyi düşünen İtalyanlar, İmparator IV. Yohannes'e saldırmayı kabul ettiği takdirde Menelik'i maddi olarak destekleme sözü verdiler. Bu durum İtalyanların Etiyopya'yı sömürgeleştirmek için böl ve yönet politikasının başlangıcıdır. 1885 itibariyle, Eritre İtalyan sömürgesi İtalyan kontrolü altında kesin şekli ald. Böylece İtalya Kızıl Deniz'in kontrolünü ele geçirmiş ve İtalyanların sağlam bir şekilde doğu Afrika'daki üsleri kurulmuştu.

¹⁰ Etiyopya'nın adı Yunanca bir kelime olan ve yanık yüzler anlamına gelen 'Aithiops'dan gelmektedir. Bkz: Molefi Ketu Asante (2015). *The History of Africa: the Quest for Eternal Harmony*. Routledge, New York, s.97 ve Yohannes K. Mekonnen ed. (2013). *Ethiopia: The Land, Its People, History and Culture*. New Africa Press, Dar es salaam, Tanzania, s.12 : Etiyopya tarihsel olarak Abyssinia ve Habeşistan olarak adlandırılıyordu. Bazı ülkelerde, Etiyopya hala Habeşistan olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, modern Arapçada: *Al-Habashah* ve Türkçe'de Habeşistan olarak adlandırılmaktadır. Habeşlerin yaşadığı yer anlamına gelmektedir.

Şekil 1: Assab: İtalya'nın Afrika'daki İlk Bölgesel Kazanımı¹¹

Benzer bir şekilde Somali'de İtalyan sömürgesi yaratmak için, 1889 ve 1892 yılında İtalya, Güney Somali'nin Benadir kıyılarındaki limanları Zanzibar Sultanlığı'ndan kiraladı.¹² 13 Ocak 1905'te, İtalya, Benadir kıyısındaki tüm kasaba, liman ve arazilerin tüm egemenlik ve diğer haklarını 144,000 pound veya 3,600,000 lira'ya satın aldı.¹³ Daha sonra hükümet, Güney Somali üzerinde doğrudan yönetim kurdu ve bölgeyi İtalyan Somali'si olarak değiştirdi.¹⁴

Aslında İkinci Dünya Savaşı'na kadar İtalya'nın sömürge yönetiminin tarihi, çoğunluğu sömürgeci girişimleri destekleyen tarihçiler tarafından yazılmaktaydı ve bu

¹¹ <http://eriesque.org/index.php/category/essence-of-development/> (Erişim tarihi: 10.08.2015).

¹² Amos J. Peaslee (1974). *Constitution of Nations Volume1: Africa*. Martinus Nijhoff, The Hague, Netherlands, s. 722

¹³ Robert L. Hess (1966). *Italian colonialism in Somalia*. University of Chicago press, s. 86

¹⁴ Sean Anderson (2015). *Modern Architecture and its Representation in Colonial Eritrea: An Invisible Colony, 1890-1941*. Ash Gate published Limited, England, s.25

yazarlar sıklıkla ortak bir tarihi miras oluşturmaktan çok, sömürgeciliğin propagandasını yapma eğilimindeydiler. Elise Huillery gibi bazı yazarlar, Fransız Batı Afrikası'ndaki sömürgeleştirilmiş ve Avrupalıların kalabalık yerleşime sahip bölgelerin Avrupalıların az yerleştiği alanlardan daha hızlı geliştiğini iddia etmişlerdir. Dolayısıyla sömürgeciliğin olumlu etkilerinden bahsetmişlerdir. Onlara göre, daha çok sayıdaki Avrupalı yerleşimci, eğitim, sağlık ve alt yapı üzerinde daha fazla sömürgeci yatırımı anlamına geliyordu.¹⁵ Huillery'nin mesajına benzer bir ifadeyi, Etiyopya'daki İtalyan sömürge valisi de vermektedir. Sanayileşmiş ve sanayileşen ülkelerdeki gelişmeler için sömürgelere veya Avrupa dışındaki bölgelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu bölgelerin piyasaları sömürgecilerin tekelleştirdiği alanlar haline gelmiş ve yeni fabrikaları besleyecek olan ham maddeler bu sömürgelerden elde edilmiştir.¹⁶ Avrupa'nın Afrika üzerindeki teknolojik avantajları Afrika üzerinde egemenlik kurmayı sağlamıştır.¹⁷

Dönemin devlet yönetimine dayanarak, Afrika'yı işgal eden Avrupalı ulusların hedefi, kendileri için mümkün olan en fazla kaynağı toplamaktı. Sonrasında Afrikalı devletler doğal olarak sömürgecilerin kendilerini, kendi ülkelerinin refahı için yaratılmış yerler olarak algıladığının farkına vardılar.¹⁸ İtalyan valisi Albay Saletta ile yaptığı konuşmada Etiyopya elçisi¹⁹, İtalyan sömürgecilere karşı tutumunu şu sözlerle

¹⁵ Elise Huillery (2010) "The Impact of European Settlement Within French West Africa Did Pre-Colonial Prosperous Areas Fall Behind?" *Journal of African Economies*, Volume 20, Number 2, s.23

¹⁶ A.Adu Boahen (1987). *African Perspectives on Colonialism*. The Johns Hopkins University Press, s.30

¹⁷ T.O. Beidelman (2012). *The Culture of Colonialism The Cultural Subjection of Ukraguru*. Indiana University Press, s.5

¹⁸ Dennis Patterson & Ari Afilalo (2008). *The New Global Trading Order: The Evolving State and the Future of Trade*. Cambridge: Cambridge University Press, s.129

¹⁹ 1885 yılında Massawa'nın İtalyan kontrolüne geçmesinden sonra, Etiyopya imparatoru IV. Yohannes meclisini topladı; bu toplantıda Agama ilinden Ras Sebat'ın Eritre'deki komutan albay Saletta'yı ziyaret etmek üzere Massawa'ya gönderilmesine karar verildi. Etiyopya elçisi ve İtalyan valisi Albay Saletta bir araya gelip tartıştılar.

açıklamıştır: “Siz Avrupalıların bizim topraklarımıza gelmeye hakkı yok. Afrika’nın insanları olarak bizim, sizin sömürgecilerinize ihtiyacımız yok. Biz bu topraklarda olduğumuz gibi mutluyuz. Buraya gelip bir sömürge yönetimi kurmanızın hiç bir gereği bulunmamaktadır.”²⁰ Çünkü sömürgecilerin getirdiği faydalar çok azdı ve bu faydalar karşılıksız verilen hediyeler değildi; daha ziyade, çoğu zaman Afrika’nın iş gücünden kaynaklanmaktaydı.²¹

Böl ve yönet stratejisinin İtalya tarafından temel politika olarak uygulanmasına ve bir dereceye kadar başarıya ulaşmasına rağmen, bu politika, hem ondokuzuncu hem de yirminci yüzyılda planlandığı gibi gitmemiştir. İtalya ve Shoa’lı Menelik arasındaki ilişkinin başlangıcında, İtalyanlar, Shoa’lı Menelik’e kendilerinin Britanya ve Fransa’dan farklı olarak Etiyopya’da hiçbir sömürgeci amaçlarının olmadığını belirtmişlerdir. “Biz İtalyanlar Etiyopya ile yalnızca ticari ilişkilere ihtiyaç duyuyoruz” demişlerdir.²² Bu durum Berkeley’in şu tanımı yapmasına neden olmuştur: “Shoa’lı Menelik, ırkının haini olarak işgalcilerle müttefik olmuştur.”²³

Sömürgecilik, yalnızca Afrika ekonomisini ve siyasetini bozmakla kalmamış, aynı zamanda insanları ve bölgeleri ayıran, yerli grupları bölen ve yerinden eden yeni ve gelişigüzel sınırlar çizmiştir.²⁴ Etnik yapı konusu İtalyanlar için önemli bir konuydu.

²⁰ Settimio Salbucci (1961), s.223

²¹ Walter Rodney (1982). *How Europe Underdeveloped Africa*. Howard University Press, Washington, D.C., s.223

²² Tekle Tsadiq Mekuria (1983). *ወደ ምኒልክ እና የ ኢትዮጵያ አንድነት* (Atse Menelik Enna ye Ethiopia Andnet). Kuraz Publishing Agency, s.35

²³ G.F-H.Berkeley (1902). *The Campaign of Adowa and the rise of Menelik*. Westminster Archibald Constable and Co. Ltd.s.5

²⁴ Jerman Helen(1997). *Between Five Lines: The Development of Ethnicity in Tanzania With Special Reference to the Western Bagamoyo District.*, s.61-62, Beidelman (2012), s.6

Yerel nüfus üzerindeki kontrolü sürdürebilmek üzere sömürgeci yönetimler sıklıkla etnik kimlikleri vurgulayan böl ve yönet politikasını uyguladılar.²⁵ Yerel şeflerin birlik olmasını engellemek ve yönetimi güvenli bir biçimde sürdürebilmek üzere İtalyan sömürge yönetimi yerel şefleri birbirine düşüren böl ve yönet uygulamasına devam etmiştir. Böl ve yönet politikası vasıtasıyla, İtalyanlar kontrol alanlarını kuzeydeki Semhar ve Sahel bölgelerine genişletmişlerdi. 1888 yılının sonu itibarıyla, İtalyanlar Tigre, Habab ve Beni Amer liderleriyle ilişki kurdular. İtalyanlar, bölgesel liderlerle yaptıkları koruyuculuk anlaşmaları ile yapacakları sömürgecilığe zemin hazırlıyorlardı.²⁶

Ondokuzuncu yüzyıl'ın sonlarında, uzun süren görüşmeler ve ayrıca İmparator Yohannes'in ölümünün ardından İtalyanlar, Shoa'lı Menelik'in kendilerine bağlı olduğunu belirttiler ve Etiyopya'yı diplomasi yoluyla işgal etmek üzere Wuchale (İtalyanca: Ucciali) adlı anlaşmayı imzaladılar. Berlin Anlaşmasının bir gereği olarak İtalya, tüm Etiyopya İmparatorluğu'nun İtalyan korumacılığı altına alındığını diğer devletlere bildirdi. İtalyanlar bu şaşırtıcı iddiayı Wuchale Anlaşması'nın tartışmalı bir maddesi olan 17. Madde ile desteklemişlerdir.²⁷ Amharca versiyonunda bu tartışmalı madde Menelik'in diğer Avrupalı devletlerle İtalya aracılığıyla müzakere edebileceğini belirtirken, İtalyan versiyonu Menelik'in diğer Avrupalı devletlerle İtalya aracılığıyla müzakere etmesini zorunlu kılıyordu.

²⁵ Natasha M.Ezrow and Erica Frantz (2013). *Failed States and Institutional Decay: Understanding Instability and Poverty in the Developing World*. Bloomsburg Publishing PLC, UK, s.58

²⁶ Tekeste Negash (1997). *Eritrea and Ethiopia The Federal Experience*. Transaction Publishers, US, s. 13

²⁷ Thomas Pakenham (1991). *The Scramble for Africa: White Man's Conquest of The Dark Continent From 1876 to 1912*. HarperCollins Publishers Inc., New York

Wuchale anlaşmasından sonra İtalya, Etiyopya'nın koruyucu devleti olduğunu beyan etti ve bu beyana Avrupalı devletler karşı çıkmadı. Menelik, 1893 yılında Etiyopya imparatoru olarak bu anlaşmayı tanımadığını açıkladı ve bu durumu diğer Avrupa devletlerine bildirdi. İtalyan görevlileri eğer diplomasi yolu işe yaramaz ise, Etiyopya'yı güç kullanarak işgal edebileceklerinden emindiler. Bu yüzden, savaş kaçınılmaz hale geldi ve 1896 yılındaki son savaş, İtalyanların kesin yenilgisine ve Etiyopya'nın bağımsızlığının tanınmasına neden olmuştur. Batı, Etiyopya'nın zaferini gerçekleri yansıtmayan bir safsata olarak açıkladı. Avrupalıların prestij anlayışı herhangi bir Afrika ülkesinin İtalya İmparatorluğunu yenebileceğini kabul etmemekteydi ve bu yüzden aniden Etiyopyalıların ekvator güneşi altında kararmış Kafkasyalılar olduklarını söylemeye başladılar.²⁸

Ancak, hedefine ulaşamamış olan İtalyanların sömürgeci çıkarları yirminci yüzyılın başlarında sona ermemiştir. İtalyan sömürge yönetimi, sömürgelerin anavatanın bir uzantısı olduğuna ve dolayısıyla İtalyanlar tarafından yerleşilmesi ve sömürülmesi gerektiğine inanıyordu. Göçmen akışı, Amerika'dan ve diğer Avrupa ülkelerinden Etiyopya'ya çevrilmişti. Etiyopya, İtalyan endüstrisi için ucuz gıda ve ham madde sağlayabilir, işsizlik oranını düşürebilir ve İtalyan ürünleri için korunmuş bir Pazar sağlayabilirdi. Haile Selassie imparator olduğunda, Benito Mussolini önderliğindeki İtalyan hükümeti, Etiyopya'nın bağımsızlığının yıkılabileceği ve Adwa savaşındaki yenilginin ve aşağılanmanın intikamının alınabileceği bir ortam yaratmaya çalışıyordu. Sömürgeci güç tüm seviyelerde bir hükümet kurmak ve sonunda İtalyan Doğu

²⁸ Marcus, Harold G. (1994). *A History of Ethiopia*. University of California Press, London, s.101

Afrika'sını kurmak istediğinden, yirminci yüzyılda bir başka savaş kaçınılmaz hale gelmişti.

1936 yılında, İtalyan ordusu, Etiyopya'nın başkenti olan Addis Ababa'ya girdi ve şehri kontrol edip yönetmeye başladı. Ülkenin sınırları değiştirildi ve yeni sömürgeleştirilmiş Etiyopya, İtalya Doğu Afrika'sını (*Africa Orientale Italiana*) kurmak üzere Eritre ve Somali ile birleştirilmiştir. Hem Etiyopya, hem de İtalya Milletler Cemiyetine üye olsa da, bu cemiyet henüz sömürgeci bir devletin saldırganlığına karşı etkin bir cevap verecek durumda değildi. İtalya Doğu Afrika'sı altı bölgeye bölünerek yönetilmiştir. 1941 yılında, İtalyanların beş yıllık işgali ve sert yönetiminden sonra, Etiyopya, İtalya'yı mağlup ederek tekrar bağımsızlığını ilan etmiştir. Etiyopya'yı sömürgeleştirme yolundaki İtalya'nın sömürge yönetimi üzerine olan çalışmalar İtalya'nın sömürge yönetimi çok kısa sürdüğünden dolayı yeterli derecede ilgi çekmemiştir.

Bu tezin araştırma soruları şunlardır:

- A) İtalya Etiyopya'yı işgal etme ve sömürgeleştirme girişiminde hangi tip sömürge yönetimi uygulamıştır?
- B) Uygulanmış olan sömürge yönetimi hem ondokuzuncu hem de yirminci yüzyılda nasıl başarısız olmuştur!
- C) İtalya Etiyopya'yı neden başarıyla sömürgesi haline getirememiştir?

İtalya'nın sömürgecilik girişimleri kapsam ve başarı olarak çok kısıtlıydı. İtalya'nın oryantalizm ve sömürgecilik tarihi Britanya ve Fransa'nın Afrika'daki

sömürgecilikinden daha az dikkat çekmiştir.²⁹ Diğer taraftan, ulusun sömürgeci geçmişine ilişkin olarak resmi düzeyde hissedilen rahatsızlığın kapsamı, Etiyopya'nın işgalindeki İtalyan birlikleri tarafından uygulanan vahşeti kabullenmeyi reddeden ardışık hükümetler tarafından iletilmiştir.³⁰ Ayrıca, İtalyan sömürgesi en iyi sömürgeci modellerden ilham alınıyordu ve yerel nüfusu sömürmek yerine hedefin onların yaşam standartlarını ve sivil mevcudiyetlerini güçlendirmek olduğunu iddia ediliyordu. Buradaki problem, Afrika'daki İtalyan sömürgecilikinin bazı bölümlerinin 'seçildiği', bazı bölümlerinde 'sessiz kalındığı' veya bazı bölümlerinin 'kaldırıldığıdır'.³¹

Etiyopya'yı sömürgeleştirme girişiminde, İtalyan sömürge yönetimi ve Etiyopya'nın sömürge yönetimine karşı verdiği direnişi ele alan tezimin önemi şu hususlardan kaynaklanır: İlk olarak, İtalyan sömürge yönetimi tarihi bakımından araştırmacılarca yeterince ilgi görmemiş ve bu konuda kapsamlı çalışmalar yapılmamıştır. Tez, bu eksikliğin giderilmesinde bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışma ikinci olarak, sömürge yönetimi hakkında çalışma yapanlara başarısız bir sömürge yönetiminin diğer yüzünü sunmaktadır. Tez, İtalyanların Etiyopya'yı kontrol ve idare etme yolculuğunu adım adım açıklamaktadır.

Bunları göz önünde tutarak, bu tez Afrika'yı sömürgeleştirme dönemindeki İtalyan sömürge yönetimi ve Etiyopya direnişini değerlendirerek bu boşluğu doldurmaya katkıda bulunmaktadır. Tezin amacı daha ayrıntılı olarak şu şekilde özetlenebilir:

²⁹ Adriana M. Baranello (2011) "Italy's Colonial Future According to Giovanni Pascoli" *California Italian Studies*, 2(1), s.3

³⁰ Jacqueline Andall and Derk Duncan eds. (2005). *Italian Colonialism Legacy and Memory*. Peter Lang AG, European Academic publishers, Bern, Switzerland, s.14

³¹ Daniel Baratieri (2010). *Memories and Silences Haunted By Fascism: Italian Colonialism*. Peter Lang AG, International Academic publishers, Switzerland, s.17

- Etiyopya'yı sömürgeleştirme sürecinde İtalya'nın ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda uyguladığı taktik ve stratejileri belirlemek. Bu, ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllardaki tekrar eden işgaller sırasında İtalya'nın geçtiği tüm aşamaların araştırılmasını içermektedir.
- Bölgesel şeflerin İtalya'ya karşı verdiği mücadelelerin bu saldırganlığa karşı nasıl organize edildiğini ortaya çıkarmak
- Ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda İtalya'nın Etiyopya'daki başarısız yönetimini incelemek. Etiyopya'nın sömürge yönetimi ile yüzleşmek üzere nasıl hazırlandığı ve ne ölçüde başarılı olduğunu incelemek
- İtalya'nın Etiyopya'daki Sömürgecilik şemasını yerine getirememesini etkileyen faktörleri ortaya çıkarmak.

Bu tezde niteliksel bir vaka incelemesi yöntemi uygulanmıştır. Tezde genellikle ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Çoğunlukla tarihi belgeler ile İngilizce ve Amharca dilinde yazılmış olan kaynaklar kullanılmıştır. Bilgiyi sağlayan birincil kaynaklar da kullanılmaktadır. Türkiye'deki akademiye yabancı bir konu olduğu için bu tezde ileri sürülen savların İtalyan kaynakları dikkate alınarak da çalışılması gerektiği açıktır. Giriş kısmı çalışma için açıklayıcı şekilde düzenlenmiştir. Bu bölüm, tarihsel bir arka plan sunmakta ve ele alacağımız konunun önemini açıklamaktadır. Bu bölüm ayrıca, ele aldığımız çalışma konusunu sunmakta ve bu tezin hedeflerini açıklamaktadır. İlk bölüm, bölgedeki İtalyan sömürgecilerin başlangıç döneminin önemli olaylarını açıklayarak ve iki ulus arasındaki ilişkiyi kapsayacak şekilde incelemektedir. İtalyanların Afrika'yı sömürgeleştirme mücadelesine başlama noktaları burada

tartışılacaktır. Ayrıca, bu bölüm İtalyanların ülkeyi işgal etmek üzere uyguladıkları stratejileri ve farklı aşamaları içermektedir.

İkinci bölüm, İtalya ve Etiyopya arasındaki sömürgeciliğe karşı olan Adwa Savaşına odaklanmaktadır. Bu bölümde, İtalya sömürge yönetimi ve Etiyopyalı kabile şeflerinin savaş organizasyonu tartışılacaktır. Etiyopya ordusunun, hareketliliği ve lojistiği bu bölümde yer alacaktır. İtalyanların düzen, tertip ve lojistiği ve ayrıca Etiyopya'nın değişen imajı tartışma konusu olacaktır. Üçüncü bölüm ise, İtalya'nın Etiyopya'yı kendi korumacılığı altına almak için giriştiği ve fakat tamamlayamamış olduğu faaliyetlerine ayrılacaktır. İtalyan Doğu Afrika'sının oluşumu ve bu bölgenin kısa süren sömürge yönetimi incelenecektir. Burada ayrıca, Etiyopya'nın bağımsızlık mücadelesi ve Milletler Cemiyeti'nin rolü tartışılacaktır. Bu bölüm, bölgedeki İtalyan sömürge yönetiminin de analiz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İTALYAN AFRIKASI'NIN İNŞASI (1882-1893)

Bu bölümde İtalya'nın Afrika'ya sömürgeci olarak gelmeden hemen önce attığı adımlar incelenecektir. Assab bölgesini İtalyan sömürge yönetimine geçirmek ve böylece Etiyopya hinterlandına doğru bu bölge üzerinden genişlemek için özel şirketin ne kadar rolü olduğu tartışılacaktır. İtalyanların böl ve yönet yöntemini Etiyopya'nın sömürgeleştirilmesinde nasıl temel strateji olarak kullandığını gösteren analizler yapılacaktır. İtalyan sömürge yönetiminin, savaş ve gözdağı yoluyla elde edemedikleri şeyleri diplomasi yoluyla nasıl sağladığı incelenecektir.

1.1. Sömürgeci Misyonerlik Faaliyetleri

Bağımsız Kenya'nın ilk başbakanı olan Jomo Kenyatta, ilgi çekici olan görüşünü şöyle ifade etmektedir:

“Misyonerler Afrika'ya ilk geldiklerinde Afrikalıların toprakları bulunmaktaydı; misyonerlerin ise İncil'i vardı. Bize gözlerimiz kapalı bir şekilde nasıl dua edeceğimizi öğrettiler. Gözlerimizi tekrar açtığımızda ise misyonerlerin toprakları, bizim ise yalnızca İncilimiz vardı.”³²

Misyonerlik tarihi, siyasadır. Misyonerlik savaşları sıkı bir şekilde güç ve anlam için verilen mücadeleye bağlıdır.³³ İngiliz misyoner David Livingstone 1857 yılında Cambridge Üniversitesinde yaptığı konuşmasında Avrupalıların Afrika'ya ‘Medeniyeti’, ‘Ticareti’ ve ‘Hristiyanlığı’ (‘three C’s’ of ‘Civilization’, ‘Commerce’, and ‘Christianity’) götürmesi gerektiğini dile getirerek Afrika'ya bir haçlı seferi

³² Frans Jozef Servaas Wijzen (2007). *Seeds of Conflict in a Haven of Peace: From Religious Studies to Interreligious Studies in Africa*. Rodopi B.V, Amsterdam, New York, s.15

³³ Heather J. Sharkey ed. (2013). *Cultural conversions: Unexpected Consequences of Christian Missionary Encounters in the Middle East, Africa and South Asia*. Syracuse University Press, Syracuse, New York, s.21

düzenlenmesi çağrısında bulundu.³⁴Binlerce yıllık Afrika kültürü ve gelenekleri yabancı güçlerin emelleri doğrultusunda yerle bir edilmiş ve değiştirilmiştir.

Yaygın bir şekilde Hristiyan misyonerlik okulları açılmış ve Afrikalıların inanç sistemleri, yaşam ve davranış biçimleri sistematik bir şekilde değiştirilmiştir. Avrupalılar, Afrikalıları kendi geleneklerini ve şanlı tarihlerini öğrenmeye zorluyorlardı. Afrikalı çocuklara, Afrika'da Nergis çiçeği olmamasına rağmen 'Nergis' hakkında şiirler öğretiliyordu. Sömürgecilere göre, Afrikalılar yalnızca Hristiyanlık ile kurtarılabilecek olan 'kayıp ruhlardı'.³⁵Doğu Afrika'daki İtalyan sömürgeciliği, İtalya'nın 19. yüzyılın başlarında misyonerlerini Etiyopya'ya göndermesiyle başlamıştır. Etiyopya'daki İtalyan sömürgeciliğinin müjdecileri Katolik misyonerlerdi. Afrika üzerinde uzun vadeli İtalyan çıkarları Kızıl Denizin güney kıyısında bir toprak parçası elde eden ve burayı İtalyan Hükümetinin kontrolüne bırakan, sömürgeci hırslara sahip Katolik bir İtalyan rahip ile başlamıştır. Katolik misyonerlerin gelişiyile Etiyopya'nın siyasi olarak parçalanması aynı zamana denk gelmiştir. Bu durum, Avrupa'nın sömürgeci faaliyetlerinin temsilcisi olan misyonerlerin kendilerine biçilen rollerini yerine getirmelerine yardımcı olmuştur.

On dokuzuncu yüzyıl boyunca, iki grup Katolik Misyoner Etiyopya'ya varmıştır: Kuzeydeki Ortodoks Hristiyan bölgelerine varan Lazaristler ile Oromo bölgelerine varan Kapuçunlar. Romalı Katolikler on dokuzuncu yüzyıl boyunca Kuzeydoğu Afrika'da

³⁴ Rick Duncan (2013). *Man, Know Thyself: Volume 1 Correct Knowledge Of Our Notable Ancestors*. Xlibris Corporation LLC, s.295

³⁵ a.k, s.297

göreve başlamışlar ve Etiyopya'nın kuzeyindeki yöneticilerle temas kurmuşlardır.³⁶ Kapuçinler 1525 yılında Marches, İtalya'da kurulmuş olan Fransiskan tarikatının bağımsız bir koludur.³⁷ İsmi Paris'teki St. Lazare kolejinden alan Lazaristler ise 1624 yılında Vincent de Paul tarafından kurulan bir enstitüdür. Kilise misyonerler topluluğunun durumunu değerlendirmek ve Katoliklerin dönüşünü sağlamak üzere daha önce Suriye'de görevlendirilen genç Lazarist rahip Giusesppe Sapeto 1837 yılında gönüllü olarak Etiyopya'ya gitti.³⁸ 1838 yılında Giuseppe Sapeto iki Basklı kâşif için papaz olarak Adwa'ya (Etiyopya'nın Kuzey bölümü) gittiğinde Katolik misyonerlik faaliyetlerini etkin bir biçimde yürütmeye başladı. Sapeto, yerel ruhban sınıfının mensuplarıyla iyi ilişkiler geliştirdi ve Lazaristleri daha aktif çalışmaları konusunda teşvik etti.

Geez ayinleriyle çalışan Lazaristlerin aksine Kapuçunlar Latin ayin ve uygulamalarını teşvik ettiler. İtalyan hükümeti, Kapuçunların o bölgedeki varlığını güçlü bir biçimde desteklemiştir.³⁹ Diğer yandan İtalyan kapuçunlar “sömürge yönetiminin çalışmalarını kendi amaçlarıyla uyumlu olması nedeniyle desteklediler”.⁴⁰ 1847 yılında papa Pius IX, Monsignor Massaia adlı Roman Katolik piskopos misyonerini Etiyopya'ya gönderdi ve İtalyan misyonerlik faaliyetlerinin başlatılması emrini

³⁶ Tsega Etefa (2012). *Integration and peace in East Africa: A History of The Oromo Nation*. Publisher: Palgrave Macmillan, s.156

³⁷ Siegbert Uhlig ed.(2003). *Encyclopaedia Aethiopica, Vol.1: A-C*. Wiesbaden : Harrasowitz Verlag, s.682

³⁸ Tsega Etefa (2012). *Integration and peace in East Africa: A History of The Oromo Nation*,s.156

³⁹ Lars Berge and Irma Tddia Eds. Festschrift for Negash Tekeste (2013). *Themes in African History and Culture*. Libreriauniversitaria. it Edizioni, Padova, Italy, s.70

⁴⁰ Heather J. Sharkey ed. (2013). *Cultural conversions: Unexpected consequences of christian Missionary Encounters in the Middle East, Africa and South Asia*, s.22

verdi.⁴¹ Lazaristler Etiyopya'nın Kuzey bölgelerinde aktifken, Kapuçunlar 1846 yılında Etiyopya'nın Güneybatısındaki Oromo bölgesinde Piskopos Gugliemo Massaia liderliğinde faaliyetlerine başladılar.⁴² Lazaristlerin misyonerlik faaliyetleri Eritre civarında da özellikle Keren de aktifti.⁴³ 1863 yılında, Massaia güneybatıdan ayrılmış ve Etiyopya'nın ayrıldığı aynı bölgelerine geri dönmesi yasaklanmıştır. 1869 yılında ise, İmparator IV. Yohannes ile mücadele halinde olan Menelik (Shoa Kralı), Massaia'ya günümüzde Addis Ababa'ya yakın bir bölge olan Finfine'nin mülkiyetini verdi. 1870 yılında ise Massaia, Shoa kralı Menelik'in fiilen güçlü bir danışmanıydı. Ancak 1879 yılında, Katolikler İmparator 4. Yohannes'in (1872-1889) emriyle Shoa'dan ayrılmaya zorlanmıştır⁴⁴. Menelik, henüz doğrudan imparatora meydan okuyacak güçte değildi. Menelik ayrıca daha önce Shoa'ya gelmelerine izin verdiği Katolik misyonerleri de sınır dışı etmek zorunda kaldı.⁴⁵ Massia da 1880 yılında Etiyopya'dan sınır dışı edilmiştir.⁴⁶

İmparator, onları sınır dışı etmeye karar verdi çünkü Yohannes, Doğu Afrika bölgesindeki İtalyan nüfuzunun Katolik misyonerler vasıtasıyla kurulmak istendiğinin

⁴¹ Harry H. Johnston (2011). *A History of the Colonization of Africa by Alien Races*. Cambridge University Press, UK, s.245

⁴² David H.Shinn, Thomas P. Ofcansky (2013). *Historical Dictionary of Ethiopia*. Scarecrow press, Inc, s.93

⁴³ Agatha Ramm (1944), "Great Britain and the Planting of Italian power in the Red Sea, 1868-1885" *English Historical Review*, 59, s. 214, Roy Pateman (1990). *Eritrea Even The Stones are Burning*. The Red Sea Press, Inc, s.48

⁴⁴ Tsaga Etefa (2012). *Integration and peace in East Africa: A History of The Oromo Nation*,s.162

⁴⁵ Catherine Conquerry-vidrovitch; translated from French by Mary Baker (2015). *Africa and the Africans in the Nineteenth century: A Turbulent History*. Routledge, New York USA, s.81; Addis ababa 1886 yılında başkent olarak kurulmuştur. Bu şehrin kurulmasıyla onurlandırılan kişi Menelik'in eşi Etege Taytu idi. Etege Taytu, soğuk Entoto Dağında yaşamaktansa Finfine'nin sıcak kaplıcalarını tercih ediyordu. Bkz: Solomon Addis Geathun and Wudu Tafete Kassu (2014). *Culture and Customs of Ethiopia*, Greenwood. An Imprint Of ABC-CLIO, LLC, California, s.28

⁴⁶ David H.Shinn, Thomas P. Ofcansky (2013). *Historical Dictionary of Ethiopia*, s.93-94

farkındaydı⁴⁷ve Etiyopya’da daha önce de uygulanmış olan misyonerlerin ülkeye girmesi yasağını yeniden yürürlüğe koydu. Yohannes’in bu kararı 19. yüzyılın başlarındaki misyonerlik aktivitelerine bir son verilmesi açısından yenilikçiydi ve yıllardır Etiyopya için tehlike olarak görülen misyonerleri devre dışı bırakmıştı.⁴⁸ Bu, İtalyan sömürge imparatorluğunun yaratılmasındaki ilk dönemin kapanışındaydı.

1.2. Özel Şirketlerin Etiyopya’ya Gelişi

1869 yılında Süveyş Kanalı’nın açılışı, Kızıl Deniz’in ve limanlarının ticari ve stratejik önemini artırdı.⁴⁹Bu durum bölgede daha önemli bir İtalyan varlığına yol açtı. Kanalin açılışı Kızıl Deniz’in sömürgeciler için umut vadeden bir alan olmasına sebep oldu. Bu İtalya için sürekli üstesinden gelmeye çalıştığı bir handikaptı. Bu handikabı bertaraf edebilmek için İtalya, Akdeniz ve Kızıl Deniz’in çıkış noktalarında bazı kontrol önlemleri aldı.⁵⁰1865 yılında, Kızıl Denizi önceden beri iyi bilen eski misyoner Giuseppe Sapeto, 'İtalya ve Süveyş Kanalı' ('L'Italia e il Canale di Suez') denilen çalışmasında kanalın açılışının İtalya’ya diğer Avrupa’daki uluslardan daha fazla yarar sağlayacağını belirtmiştir.⁵¹

Sömürgeciliğin erken dönemlerinde, Avrupalı uluslar, Afrika’da yönetimleri altında geniş topraklara sahip olan özel şirketlerin kurulmasına izin vermişlerdir. Bu

⁴⁷ Ronald Sarti (2004). *European Nations Italy A reference Guide From the Renaissance to the Present*. facts on file , Inc. New York, s.209

⁴⁸ Bkz: Richard Pankhurst (2005), “Innovation and Misoneism During the Reign of Emperor Yohannes IV (1872– 1889)”. *International Journal of Ethiopian and Eritrean Studies*, Number 8, s. 67

⁴⁹ Eski zamanlarda Araplar Kızıl Denizi “بحر الحبشة” olarak adlandırırlardı (Bahrul Al Habesha- Habeşistan Denizi) Bkz: C,Counti-Ressini = storia d’Etiopia tavola xv, ተወልደ ተኩላ (1990). የኢትዮጵያ ሕገ-መንግሥት (ye Ethiopia andinnetna italiya). Addis Ababa, s.16

⁵⁰ Naval Intelligence Division (2005). *Western Arabia and The Red Sea*. Paul Limited, UK, s.279

⁵¹ a.k, s.280

şirketler, yönetme hakkına sahip oldukları bölgenin doğal kaynaklarını sömürmeyle ilgilenen iş adamları tarafından kurulmuştur. Örneğin, İngiliz Doğu Afrika Şirketi 1888 yılında kurulmuş ve Kenya'yı İngiltere adına sömürgeleştirmiştir. Şirketin egemenliğinin Afrikalı yöneticiler tarafından kabul edilmesinin karşılığı olarak şirket Doğu Afrika'nın çeşitli insanlarını koruyan anlaşmalar imzalamıştır. Bu şirket Kenya'yı 1893 yılına kadar yönetmiştir.⁵²

İngiliz Güney Afrika'sı da 1887 yılında kurulmuştur. Bu şirket İngiliz Doğu Afrika Şirketinden daha uzun süre ayakta kalmıştır. John Cecil Rhodes liderliği altındaki İngiliz Güney Afrika Şirketi baskı ve zor kullanarak Güney Merkez Afrika'daki üç bölgeyi sömürgeleştirmiştir: Nyasaland (Malavi), Kuzey Rhodesia (Zambiya), ve Güney Rhodesia (Zimbabve). 1924 itibarıyla, bu şirketlerin yerini çeşitli biçimlerdeki Avrupalı sömürge yönetimleri almıştır.⁵³

İtalya'nın Afrika'daki ilk bölgesel kazanımı Assab Körfeziydi.⁵⁴ Bu bölge daha öncesinde Cenevizli gemi sahiplerinin şirketi olan Rubbattino Deniz Nakliyat Şirketi isimli özel bir İtalyan deniz nakliyat şirketi vasıtasıyla satın alınmıştır.⁵⁵ Satış anlaşması,

⁵² Tatah Mentan (2010). *The State in Africa: The Analysis of Impacts of Historians Trajectories of Global Capitalist Expansion and Domination in the Continent*. langaa Research and Publishing Common Initiative Group (langaa RPCIG), Bamenda, Cameroon, s.156

⁵³ a.k, s. 156 ve Mark Boyle (2015). *Human Geography: A Concise Introduction*. John Wiley & Sons, Ltd, UK, s.113

⁵⁴ İtalya'nın sömürgecilik konularına olan ilgisi hem İtalya'nın birleşmesiyle (1871'de tamamlandı) hem de 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla artmıştır. Sömürge kurma konusunda genellikle görüldüğü gibi, Assab Limanı ilk olarak deniz nakliyat şirketi tarafından satın alınmıştır (1869) ve sonrasında (1882) İtalyan devletine devredilmiştir. Bkz: Prem Poddar, Rajeev S. Patke and Lars Jensen eds.(2008). *A Historical Companion to Post Colonial Literatures Continental Europe and Its Empires*. Edinburgh University Press, Edinburgh, s.277

⁵⁵ Robert P. Skinner (1906). *Abyssinia OF To-Day An Account of The First Mission Sent By The American Government To The Court of The King of Kings, (1903-1904)*. New York: Longmans , Green & Co, s.4

Assab sultanları olan Hasen bin Ahmed ve Ibrahim bin Ahmed ile⁵⁶ Rubattino Deniz Nakliyat Şirketi (Sapeto'nun varlığında) arasında 15 Kasım 1869 tarihinde yapılmıştır.⁵⁷ Benzer anlaşmalar 1879 yılında Rahaita sultanıyla da düzenlenmiştir ve Assab Körfezi bölgesine hükmetmeye başlanılmıştır.⁵⁸ Onlar, İtalyan sömürgeciliğini teşvik etmişler ve Assab bölgesindeki sömürgecilik faaliyetleri için kullanılmak üzere İtalyan hükümetine on altı buharlı gemi bağışlayan Societa di Navigazione Generale'yi kurmuşlardır. Buradaki amaç, Assab bölgesini İtalyan devletinin yönetimine geçirmek ve böylece Etiyopya hinterlandına bu bölge üzerinden genişlemektir. Bu yolla, İtalyan girişimciler, uzun vadede muazzam çıkarlar sağlayabilecek olan potansiyel tarımsal ve mineral kaynakları sömürebilirlerdi.⁵⁹ 1882 yılında, Afrika için mücadele doruk noktasındayken, İtalyan hükümeti Assab üzerinde elde ettiği haklarıyla birlikte deniz nakliyat şirketini satın aldı ve Assab bölgesini kendisinin sömürgesi olarak beyan etti.

Ayrıca, Britanya, İtalya'nın gelmesini hoş karşılamıştır. Yalnızca on dokuzuncu yüzyılda değil aynı zamanda yirminci yüzyılda da İngilizlerin oynadığı rol çok etkiliydi. Alois Musil, İngiliz ve Etiyopya ilişkilerini çeşitli açılardan açıklamaya çalışmaktadır. Bu açılardan birisi Etiyopya'nın sömürgeleştirilmesinin gerekli olduğudur. Musil, sürekli olarak Etiyopya'nın, başka bir ülkenin gelip manda kurmasına ihtiyaç duyan geri

⁵⁶ Sir E.Hertslet (1909). *The Map of Africa by Treaty: Abyssinia to Great Britain and France*. Routledge. s.446: Asseb, 8100 Maria Theresa Thalers için satılmıştır Bkz: Sean Anderson (2015). *Modern Architecture and its Representation in Colonial Eritrea: An Invisible Colony, 1890-1941*. Ash gate published limited, England, s.20

⁵⁷ Bkz: Bindeshwar Pathak and S.P Singh (2010). *Glimpses of Europe: A Crucible Winning of Ideas, Great Civilizations and Bloodiest Wars*. Sulabh International, India, s.608

⁵⁸ Bkz: Andebrhan Welde Giorgis (2014). *Eritrea at Cross: A Narrative of Triumph, Betrayal and Hope*. Strategic Book Publishing and rights Co. Houston, s.21

⁵⁹ Paulos Milkias and Getachew Metaferia (2005). *The Battle of Adwa: Reflections on Ethiopia's Historic Victory against European Colonialism*, s.40

kalmış bir ülke olduğunu ve bunu yazarların özellikle İngiliz medyası olduğunu iddia etmektedir.⁶⁰ İngiltere, bölgeyi Fransızlardan uzak tutmak üzere İtalyanların bölgedeki varlığını tercih etmiştir.⁶¹ İtalya ve İngiltere arasındaki ilişkiler bu dönemde dostça devam etmiştir.⁶² Britanya yukarı Nil bölgesinde başka hiçbir gücün kontrolünü görmek istememiştir. Bu, yukarı Nil'i o dönemde ve her zaman güvenli kılmak üzere tasarlanmış bir stratejinin parçasıdır.⁶³ İngiliz hükümeti, bölgedeki Fransız yayılmasını durdurmayı arzuladığından, taktiksel olarak İtalyanların Etiyopya kıyılarını işgal etmelerini desteklemiştir ve Britanya kabinesi Asmara'nın İtalyan işgaline uğramasını gizlice kabul etmiştir.⁶⁴ Bunun sebebi, Britanya'nın İtalya'yı Fransa'ya göre Afrika için olan rekabette daha az saldırgan ve daha tehlikesiz görmesidir.⁶⁵ Bu iki güç (Britanya ve Fransa) sömürgeci rakiplerdi.⁶⁶

1885 yılında, İtalyanlar Massawa'yı işgal ettiler ve bu şehir 1897'ye kadar başkent görevi görmüştür.⁶⁷ Massawa'nın elde edilmesi Assab'ın satın alınmasıyla başlayan uzun süreci pekiştirmiştir. Assab üzerindeki İtalyan egemenliği, İtalyanların uzun vadeli hedefi olan Etiyopya'nın tamamını ele geçirme planının açık bir

⁶⁰ Bkz: Lars Berge and Irma Tddia eds. Festschrift for Tekeste Negash (2013). *Themes in African History and Culture*. Padova, liberiauniversitaria.It Edizioni S.527 and Jan Zahorik (2008) "Ethiopia as an Image: The Czechoslovak and European Press of the 1920s and Early 1930s" *Asian and African Studies* Vol. 77, No.1, s.92

⁶¹ Yohannes Gebremedihin (2004). *The Challenges of Society in Transition: legal Development in Eritrea*. The Red Sea Press, Inc., s.20

⁶² Naval Intelligence Division (2005). *Western Arabia and The Red Sea*, s.281

⁶³ M.E.Chamberlain (2013). *The Scramble for Africa*. 3rd Edition Rutledge. s.82

⁶⁴ Fassil, Demissie (1983) "Ethiopia Naval Intelligence Division (2005). *Western Arabia and The Red Sea*, s.281and Eritrea during the Scramble for Africa: A Political Biography of Ras Alula, 1875-1897" *Ufahamu: A Journal of African Studies* Vol.12, No.3, s.263

⁶⁵ Mussie Tesfagiorgis G. (2011). *Eritrea*. ABC-Clio, LLC, s.54

⁶⁶ Gebre Tsadiq Degefu (2003). *The Nile: Historical, Legal and Developmental perspectives*. Printed in Victoria, Canada, s.54

⁶⁷ Mussie Tesfagiorgis G. (2011), s.24

habercisiydi. Massawa yeni sömürgeci yönetim için stratejik olarak en önemli şehirlerden biri olarak kaldı. İtalya'nın sömürgesine giren ve çıkan tüm malların geçtiği yer Massawa idi. Geri kalan iş ise bol ve yönet strateji kullanarak genişlemektir.

1.3. Temel Strateji Olarak Böl ve Yönet

Sömürgecilerin gelişinden önce, Afrika'daki devletlerin büyük çoğunluğu kendi siyasal sistemlerini, bağımsız yönetimlerini sürdürüyorlardı. Yöneticiler kendi işlerini ve kaderlerini tamamen kendileri belirliyorlardı.⁶⁸Sömürgecilik, Afrika'daki azınlık sorunlarının ortaya çıkmasındaki ana faktörlerden birisidir. Afrika'daki temel azınlık meseleleri güçlü bir biçimde sömürgecilikle ilişkilidir. Azınlık grupları sömürgecilik öncesi dönemde de var olsa da, baskın etnik grupların bölgelerindeki azınlık gruplarına koruma sağladıkları kayıtlara geçmiştir.⁶⁹

Ancak burada unutulmalıdır ki, azınlık grupları böl-parçala ve yönet politikasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Sömürgeleştirilmiş nüfusun bazı üyeleri diğerlerinden daha yüksek statüler kazanmış ve diğerlerine göre Avrupalı davranışlarını, yaşam tarzını ve tavırlarını benimsemeye daha başarılı olduklarından sömürge yönetimi tarafından tercih edilmişlerdir. Bu insanlar 'daha az insan' olan diğerlerine karşı daha öncelikli ve ayrıcalıklı hale getirilmişlerdir. 'İnsani olarak daha önemsiz yani daha az insan' olarak görülenler ayrıcalıklı olmayan grubu oluşturmuşlardır.⁷⁰Ayrıca, Afrika'nın birçok bölgesindeki sömürgecilik-sonrası etnik mücadeleler, dilleri, dinleri ve etnik grupları

⁶⁸ A. Adu Boahen (1987). *African Perspectives on Colonialism*, s.1-27

⁶⁹ Bkz: Kwadwo Appiagyei-Atua (2012). "Minority Rights, Democracy and Development: The African Experience". *African Human Rights Law Journal (AHRLJ)* Volume 12, Number 1, s.73-74

⁷⁰ a.k, s.74 Bu duruma güzel bir örnek Belçika sömürge otoritelerinin sayısal olarak azınlık olan Tutsileri sayısal olarak baskın olan Hutular karşısında genetik ve fiziksel olarak üstün tutmalarıydı. Bunun bir sonucu olarak Hutular uluslararası kanunda azınlık haline geldiler.

birbirinden ayıran sömürgeci politikalardan kaynaklanmaktadır. Bu politikalar sıklıkla uygulanmış veya grup farklılıklarını doruk noktasına ulaştırmıştır.⁷¹

Kıtada koloniler kuruldukça, sömürgeciler yapay olarak oluşturulmuş bölgeler yarattılar. Buradaki amaç geleneksel düşmanlıklara hizmet etmek ve daha öncesinde birleşik olan toplumları birbirinden ayırmaktı. Örneğin, Somali İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Etiyopyalılar arasında bölünmüştü. Afar, üç parçaya bölünmüştü: Fransız, İtalyan ve Etiyopya.

Şekil 2: İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Etiyopyalılar Arasında Bölünmüş Olan Somali Etnik Grup

⁷¹ Tatah Mentan (2010). *The State in Africa: The Analysis of Impacts of Historians Trajectories of Global Capitalist Expansion and Domination in the Continent*, s.158

Aşağıdaki bölüm İtalyanların böl ve yönet yöntemini Etiyopya'nın sömürgeleştirilmesinde nasıl temel strateji olarak kullandığını gösteren analizlerimi içermektedir. Burada, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında İtalyanların çok sayıda teknik uyguladıklarını ve böl ve yönet stratejisinin üç aşamalı olarak uygulandığını ileri sürüyorum. İlk adım, güçlü bölgesel şefleri belirlemektir. İkinci adım, istilayı kabullenen müttefik yöneticileri güçlendirmek ve üçüncü ve son adım ise hedeflenen bölgeyi savaşarak ele geçirmektir.

1.3.1. Güçlü Bölgesel Şefleri Belirleme

İtalyan sömürge yönetiminin ilk adımı diğerleri üzerinde daha başarılı olma kapasitesine sahip bölgesel şefleri belirlemektir. İtalyanlar, etkin bir sömürge yönetimi için Avrupa emperyalizmine karşı gelmeyen yerel yöneticilerle işbirliği yapma ihtiyacı duymuşlardır. 1882 yılına kadar Kızıl Deniz'e yerleşmeye ve Kızıl Deniz'i işgal etmeye başlayamasa da İtalya bu tarihten çok daha önce Etiyopya'nın çeşitli şefleriyle bağlantı kurmuştur ve bu yöneticilerle bağlantı kurmanın öneminin farkına varmıştır. Bölgesel şefler arasındaki üstünlük mücadelesi muazzam bir karışıklık, bölünmüşlük ve kanunsuzluk yaratmıştır. 19 yy. Avrupa devletleri bu durumu avantaja çevirmek için Etiyopya'nın bölgesel krallıklarına birbirinden ayrı oluşumlar olarak davranmaya başladılar.

Qwara'nın Kassa'sı 1818 yılında doğmuştur. Tewodros, kariyerine ana kuzey-güney ticaret rotası boyunca uzanan Gondar'ın batı platolarında eşkıyalık yaparak (Amharca: ሽፋ -Shifa) başlamıştır. Başlangıçta, birkaç takipçisi olsa da, eylemlerinin ganimetlerini paylaşarak ve etkin bir liderlikle büyük kitleleri kendisine çekmiş ve

pozisyonunu güçlendirmiştir. Sonra Gondar'ın yöneticilerini de içeren çoğu rakibi karşısında başarılı olmuştur ve 1855 yılında kralların kralı II. Tewodros olarak imparatorluk tahtına çıkmıştır.

W.C. Plowden ve J. Bell gibi İngiliz danışmanlar etkisiyle, Tewodros, idari, askeri ve sosyal reformları ve Britanya Kraliçesi Victoria ile diplomatik ilişkiler kurmayı hedeflemiştir.⁷² Kilise geniş toprak parçalarına sahip olduğu halde vergi ödemiordu. Tewodros, kiliselerin yalnızca rahipleri ve üç papaz yardımcısını doyurmaya yetecek büyüklükteki toprağa sahip olabileceğini beyan etmiştir. Geriye kalan topraklar ise köylüler arasında dağıtılmıştır. Ama reform programları, bölgesel soylular, Ortodoks Kilisesi ve ruhban sınıfıyla karşı karşıya getirdi.⁷³

Tewodros, yönetimi sırasında kendisinin yeni Etiyopya İmparatorluğu vizyonunu kabul etmeyi reddeden çok sayıdaki bölgesel yöneticiye karşı karşıya olmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, Mısırlılara karşı savaşmak üzere, mümkün olan her türlü şekilde kendisine yardım etmeleri için Britanya, Fransa ve Rusya gibi Hristiyan uluslara başvurmuştur. Ancak imparator hiçbir zaman Avrupalı devletlerle başarılı ilişkiler geliştirememiştir.⁷⁴ Ayrıca, Tewodros, imparatorluğunun Avrupa'nın büyük güçleriyle eşit olmasını istemiştir. Tewodros, Britanyalıları eşit muamele konusunda ikna etmeye çalışmak amacıyla gerekli olan eğitilmiş insan ve teknolojiye sahip olmak istiyordu. Bunu gerçekleştirmek için 1865 yılında, Britanya konsolosunu da kapsayan çeşitli

⁷² Tessema Ta'a (2006). *The political Economy of an African Society in Transformation: The Case of Macca Oromo (Ethiopia)*. Otto Harrassowitz GmbH & Co. KG, Wiesbaden, s.70

⁷³ Edmond J. Keller (1991). *Revolutionary Ethiopia: From Empire to People's Republic*. Indiana University Press, s.26

⁷⁴ Edmond J. Keller (1991). *Revolutionary Ethiopia: From Empire to People's Republic*. Indiana University Press, s.26

Britanyalıları gözaltında tutmuştur. İlk olarak, tutukluların serbest bırakılmasını müzakere etmek üzere Britanya tarafından bir çaba sarf edilmiştir.⁷⁵ İmparatorun gururu mektubuna zamanında cevap verilmediği için kırılmıştı.⁷⁶

Durumu daha da kötüleştiren yanlış anlaşılmalara Britanya ve imparator arasında bir savaşa yol açtı. 1867 yılında Lord Napier, İngiliz esirleri serbest bırakmak üzere Tewodros'a karşı cezalandırıcı bir sefer yaptı. Bağımsızlık konusu hakkında bir anlaşma olmamasına rağmen, imparatorluk ve bölgesel düzeydeki Etiyopya politikaları Avrupalıların ülkeye gelişini teşvik etti. Tewodros zamanında, Etiyopyalı yöneticiler birçok sebepten dolayı Avrupalılarla müttefik olmanın yollarını aradılar. İlk ve en önemlisi, ithal edilmiş veya Tewodros için Etiyopya'da üretilmiş olan silahlanma ihtiyacıydı aynı Avrupa ülkelerinin silahlanma ihtiyacı gibi. Avrupa ile olan muhaberenin bir diğer mevcut teması ülkenin Müslüman güçlerin kuşatmasına maruz kalması korkusuydu.⁷⁷ İmparatorlar, Avrupalılarla aynı dine mensup oldukları için onların kendilerine yardım edeceğine inanıyorlardı.

Diğer yandan, bölgesel yöneticiler imparatorlarının gücünü kırmak ve imparatorluk tahtına çıkmak üzere kendi şanslarını artırmak üzere Avrupalı güçlerle müttefik olmanın yollarını aradılar. Kasa Mercha yani IV. Yohannes, Tewodros'a karşı kendi gücünü arttırmak üzere İngilizler ile işbirliği yapmıştır. Etiyopya'ya gönderilen dış kuvvetler iç çelişkilerden yararlanmıştır. 1868 yılındaki Maqdela savaşında

⁷⁵ Bkz Edmond J. Keller (1991). *Revolutionary Ethiopia: From Empire to People's Republic*, s.26

⁷⁶ Charles T. Beke (1867). *The British Captives in Abyssinia*. London: Longmans, Green, Reader, and Dyer, s.389: Bu eser, yazarın hapisanede kaldığı süreden sonara zarfında kaleme alınmıştır.

⁷⁷ Bahru Zewde (2001). *A History of Modern Ethiopia 1855-1991*. Addis Ababa University press, Addis Ababa, Ethiopia, s.73

Tewodrose'nin başkentine aralıksız hücum etmeleri ve kendilerine savaş için askeri ihtiyaçları sağlamaları karşılığında Tigray'ın Kassa'sına silahlandırma ve destek olma sözü verilmiştir. Savaş sırasında, Menelik kaçmayı başararak Shoa'ya geri dönmüştür.

Üstün silah gücü nedeniyle Britanya savaştan zaferle ayrıldı ve Etiyopyalı Tewodros İngilizler tarafından ele geçirilmektense intihar etmeyi tercih etti.⁷⁸ İngilizler Etiyopya'da kalıcı bir sömürge yönetimi kurmak ile ilgilenmiyorlardı. İngiliz kuvvetleri hemen geri çekildiler ve geride bir iktidar boşluğu ve iç savaş bıraktılar. Tewodros öldüğünde, üç aday tahtta hak iddia etti: Shoa kralı Menelik (Haile Melekot'un oğlu)⁷⁹; Wagshum Gobeze (Amhara ve Wag-Lasta bölgesinin şef); ve Tigre'nin Dejazmach Kassa'ydi⁸⁰. Ras Gobeze, Tewodros'un ölümünden sonraki bir ay içerisinde kendisini Gondar'da kralların kralı olarak ilan edecek kadar ileri gitti. Ras Gobeze, Teklegiorgis ismini seçti.⁸¹ Ancak kısa bir süre sonra, kuzeyin en güçlü yöneticisi olan Tigray'ın Kassa'sı desteği nedeniyle İngilizlerden çok sayıda ateşli silah almıştı ve Assam savaşında yeni taç giymiş Tekle Giorgis'i yenerek 1872 yılında IV. Yohannes adını alarak taç giydi.⁸²

Menelik II (1865-1889 arasında Shoa kralı; sonra 1889-1913 arasında imparator), IV. Yohannes'in otoritesini tanımayı reddetti. Maqdela'dan kaçışı ve

⁷⁸ Steven Danver ed. (2013). *Native Peoples of the World: An Encyclopedia of Groups, Cultures, and Contemporary Issues*. Rutledge, New York, s.16

⁷⁹ Menelik'in vaftiz adı Sahle Maryam idi. Babası Etiyopya'nın bir ili olan Shoa'nın kralı olan Haile Melekot idi. Ölümü öncesinde, Negus Melekot oğlunu varisi sıfatıyla Sahle Maryam olarak isimlendirdi. Bkz: Rick Duncan (2013). *Man, Know Thyself: Volume 1 Correct Knowledge Of Our Notable Ancestors*, s.325

⁸⁰ Bunlar bölgesel rekabet liderleridir.

⁸¹ Edmond J. Keller (1991). *Revolutionary Ethiopia: From Empire to People's Republic*, s.27

⁸² Tessema Ta'a (2006). *The political Economy of an African Society in Transformation: The Case of Macca Oromo (Ethiopia)*. Otto Harrassowitz Gmb H&Co.KG, Wiesbaden, s.71

Shoa'da tahta çıkışıyla Menelik kendi gücünü pekiştiriyordu. Savaş yıllarından sonra, 1882 yılında iki lider kendilerinin etki alanlarını ayrı ayrı kabullendiler.⁸³ II. Menelik resmi olarak Yohannes'e biat etti ve imparatorun Shoa'nın egemenliğine saygı duyması koşuluyla periyodik olarak haraç ödemeyi taahhüt etti. Yohannes bu durumu çoğunlukla sabırla, uzlaşmayla ve anlaşma yoluyla sürdürdü.⁸⁴

Avrupalı güçler, Menelik ve Yohannes arasındaki güç mücadelesinden yararlanmaya çalışmaya devam ettiler ve Shoa kralı Menelik İtalya'nın müttefik yöneticisi haline geldi. İtalya temel silah kaynağı idi ve Menelik'i Britanya ile yakın ilişki kuran Yohannes'e karşı kullanmayı arzuladılar. Bu, İtalya'nın Kuzey Doğu Afrika'daki genişlemesi için bir zemin kazanma arayışı idi. Böylece İtalya, Etiyopya'nın bölgesel şeflerini belirledikten sonra müttefik olan şefleri ile ilişkisini güçlendiriyordu.

1.3.2. Müttefik Şeflerin Güç Kazanması

Afrika'nın sömürgeci yöneticileri, yerel güç ağlarını ve kurumlarını zayıflatan politikalar uygulayarak böl-parçala yönet yöntemini etkin biçimde uygulamışlardır.⁸⁵ Etiyopya'nın potansiyel bölgesel şeflerini tanıdıktan sonra, İtalyan sömürgeciliğini uygulamak üzere Menelik müttefiki için tercih edilen bir kraldı. İmparator Yohannes'in yönetimi boyunca, Shoa kralı Menelik'in pozisyonu İmparator Yohannes'in pozisyonunu zayıflatmak üzere İtalyanlar tarafından temin edilen ateşli silahlarla

⁸³ John G. Hall ed. (2003). *Ethiopia the Emerging Nations*. Chelsea house publishers, USA, s. 61

⁸⁴ Marcus, Harold G. (1994). *A History of Ethiopia*. University of California Press, London, s.77

⁸⁵ Tatah Mentan (2010). *The State in Africa: The Analysis of Impacts of Historians Trajectories of Global Capitalist Expansion and Domination in the Continent*, s.158

güçlendirildi.⁸⁶ Sömürgecilik faaliyetlerini güçlendirmek için, Massawa'nın İtalyan kontrolüne geçmesinden önce İtalyanlar 1883 yılında Awsa sultanıyla⁸⁷ ve Shoa kralı Menelik⁸⁸ ile ticaret ve dostluk anlaşması imzaladılar. Yohannes'in yönetimiyle birlikte, ticaret malları için Batı dünyasının artan iştahı Menelik'in güneydeki başarılı saldırısına yardım etmiştir. İmparator Yohannes'den farklı olarak Shoa Kralı, sonunda emperyalizmi uzakta tutmaya yardımcı olan Avrupa'nın ticaret diplomasisi ihtiyacından yararlanmak arzusundaydı. Menelik ayrıca oportünizm veya işe alma vasıtasıyla batılıları Etiyopya'ya çekme konusunda imparatorundan daha iyiydi.⁸⁹

1885 yılında İtalya Massawa'yı kontrol ettiğinde Etiyopya imparatoru Yohannes meclisini toplantıya çağırdı ve Agama'lı Ras Sebat'ın Eritre'nin kumandanı olan Albay Saletta'ya ziyarette bulunması için Eritre'nin Massawa iline gönderilmesine karar verdiler. Ras Sebat, rütbesinden dolayı kendisini saygıyla karşılayan Albay Saletta'ya bir nezaket ziyareti düzenlemek üzere başkenti olan Adigrat'tan ayrıldı. O akşam, Ras Sebat ve onun ekibi İtalyan vali Albay Saletta tarafından bir şekilde ağırlandı. Bir sonraki gün kahvaltıdan sonra, ilginç bir tartışmaya başladılar. Albay Saletta Ras Sebata dönerek "İtalyanlar geldiğinden beri Eritre'nin kaydetmiş olduğu ilerleme hakkında ne düşünüyorsunuz diye sordu"

⁸⁶ Christopher Van der Beken (2012). *Unity in Diversity – Federalism as a Mechanism to Accommodate Ethnic Diversity: The case of Ethiopia*. LIT VERLAG DR.W.Hopf, Berlin, s.61

⁸⁷ 1883'de Awsa sultanı Mohammed Anfari'ye ayrıca Assab sultanı da deniliyordu; O, 1883 ve 1887/1888 yıllarında imzalanan çeşitli anlaşmalarla İtalyan varlığını resmi olarak tanımıştır; 9 Aralık 1888'de yapılan dostluk anlaşmasında, "Gamb Kona" (Kona Gambo, lit. 'Beş yön') bölgesini bir kervan merkezinin kurulması için İtalya'ya devretmiştir ve Amfilla'dan Ras Damera'ya kadar olan "Danakil Kıyısı" bölgesinde İtalyan egemenliğini tanımıştır. Bkz: Siegbert Uhlig ed. (2003). *Encyclopaedia Aethiopica, Vol.1: A-C*. Wiesbaden : Harrasowitz Verlag, s.773

⁸⁸ Tewelde Tekua (1990). *የኢትዮጵያ ልዩነት እና ኢጣሊያ (Ye Ethiopia Andinetna Italiya)*, s.165

⁸⁹ Marcus, Harold G. (1994). *A History of Ethiopia*, s.76

Ras Sebat soruya soruyla karşılık vererek “Neden buraya gelmek istediniz?”

-“Çünkü İtalya çok kalabalık ve burada atıl halde çok fazla arazi var.”

-“Ama buraya gelmenizi ve topraklarımızı almanızı istemiyoruz!”

-“Efendim, topraklarınızı alıp bir başka yere taşıyamayız. Biliyorsunuz ki topraklar sonsuza kadar burada olacaktır. Yalnızca bu topraklarda çalışmak istiyoruz böylece daha iyi bir yaşam kurabiliriz. Buradaki mevcudiyetimiz belki de bu topraklara Güney-Merkez ve Kuzey Amerika’daki sömürgelere getirdiği gibi refah getirecektir. Yani demek istiyorum ki, Amerika kıtası birkaç yerli grubu tarafından yönetiliyordu ama şimdi o ülkeler çok zengin ve refahtır. Albay Saletta şöyle devam etti: Aynı şeyi Afrikalılar için de yapmak istiyoruz.

-“Ama siz İtalyanlar topraklarımıza ve ülkemize zorla girdiniz – Biz burada yaşıyoruz.”

-“Evet, efendim haklısınız. Ancak, siz bundan yararlanmadınız. Burası az sayıdaki insana sahip büyük bir ülke, ancak siz hiç kimsenin gelmesini istemiyorsunuz. Siz Doğu Afrikalılar bu toprakları geliştirmekle ilgilenmezken neden buna karşı çıkıyorsunuz anlamıyorum. Burası gibi büyük bir ülke birçok insanı besleyebilirken yalnızca az sayıda insanı barındırmakta.”

-“Hala diyorum ki siz Avrupalıların Doğu Afrika’ya gelmeye hakları yoktur.”

-“Afrika kıtasının gelecekteki gelişimiyle ilgileniyoruz. Burayı sömürgemiz haline getirmek için geldik ve çok büyük miktarlarda paralar yatırdık. Yerliler bu fırsatlardan yararlanacaklardır.”

-“Afrikalılar olarak kolonilerinize ihtiyacımız yok; biz her şeyin mevcut halinden hoşnuzuz”

-“Peki, Binlerce İtalya’nın paralarıyla ve aletleriyle buralara gelmesini ve farklı sektörlerde yatırım yapmasını bekleyin ve görün. Ürettiğimiz şeyleri sizinle paylaştığımızda neler oluyor görün. Bu, ten rengi ne olursa olsun Doğu Afrika insanların zenginleşmesini sağlayacaktır.”⁹⁰

Ras Sebat Etiyopya’ya döndü ve imparator Yohannes’e ve meclise neler görüp duyduğunu bildirdi. Aralarında bir çatışma doğmasının kaçınılmaz olduğunun farkına vardılar. Diğer yandan, İtalya ve Shoa kralı Menelik’in ilişkisinde İtalyanlar Shoa kralı Menelik’e Britanya ve Fransa’dan farklı olarak İtalyanların Etiyopya’da sömürgeciliğe ilgi duymadıklarını söylediler. Biz İtalyanlar yalnızca ticari amaçlarla buradayız dediler.”⁹¹Deodhar, sömürgeci Britanya ve Hindistan arasındaki meseleyi açıklarken, yerel yöneticiler arasında karşılıklı destek olmadığı için, batılıların o bölgelerin yöneticileri haline geldiğini beyan etmiş ve bunun batılı saldırganların ateşli gücünün siyasi açıkgözlülüğü olduğunu beyan etmiştir.⁹² İtalyan yayılmacılığının başlaması açısından Etiyopya’daki durumda benzerdir.

İtalyanların ana düşmanı imparator Yohannes idi. Dolayısıyla, amaçları Yohannes’i yıkmak ve Menelik ile olan bağlarını güçlendirmektir.⁹³ İtalya’daki *Societa Geografica Italiana* siyasi birliğin tamamlanmasının ana adımlarından birisi olan yeni krallığın Venedik’i almasından bir yıl sonra 1867 yılında kurulmuştu. Coğrafi çalışmalar, sömürgeci yayılmanın bir habercisi olarak İtalya için temel rol

⁹⁰ Bkz: Settimio Salbucci (1961). *Taitu Empress of Ethiopia*. Vantage Press Inc. New York , s.222-23

⁹¹ Tekle Tsadiq Mekuria (1983). *ዐጼ ምኒልክ እና የ ኢትዮጵያ አንድነት* (Atse Menelik Enna ye Ethiopia Andnet). Kuraz Publishing Agency, s.35

⁹² P. S .Deodhar (2013). *Cinastathana Today: Viewing China from an Indian Eye*. Tata McGraw Hill Education private Limited, New Delhi, India, s.55

⁹³ Tewelde Tekua (1990). *የ ኢትዮጵያ አንድነት እና ኢጣሊያ* (Ye Ethiopia Andinnetna Italiya), s.176

oynamıştır.⁹⁴ Awsa sultanıyla yapılan transit geçiş anlaşması ve İtalyan Coğrafi Topluluğuyla 1876'da Shova'da yapılan işbirliği sonrasında Shoa kralı Menelik, Assab-Shova rotası üzerinden silahlara erişiyordu. Bu topluluğun lideri Etiyopyalı bir kadınla evli olan Count Pietro Antonelli idi (1853-1901).⁹⁵ Roma ile iyi irtibatta olan Antonelli, Menelik ile dostluk ve ticaret anlaşmaları müzakerelerinde bulunmaya arzulu olan bir aracıydı. Bu hırslı İtalyan yıllardır sarayında bulunmaktaydı ve Shoa kralının güvenini kazanmıştı. O, bu yüzden her iki tarafla da yakından ilişkiliydi.

İmparator Yohannes tarafından kontrol edilen dağlık arazilere genişleme ve güneyde imparatorluk tahtında hak iddia eden Menelik'in pozisyonunu geliştirme arzusundaki İtalya, 1879 yılında Antonelli aracılığıyla kralın isteksiz olduğu bir anlaşma taslağı sundu. Buna göre, Menelik, Yohannes'e ve onun askeri zayıflığına karşı bir öneri sunacaktı. Ama o, Assab ve Shoa arasında bir ticaret bağlantısı kurmayı kabul etti.⁹⁶ Menelik'in modern silahlar ve cephane arzusundan haberdar olduğundan, o, İtalyan hükümetini çok miktarda silahı tedarik etmeye razı etmeye çalıştı. Bu silahlarla Menelik, diplomasi ve güç veya ikisi birden kullanılarak ele geçirilmiş olan Doğu, Güney ve Batı illerini kolaylıkla birleştirmiştir.⁹⁷

Ekim 1880'de Menelik, Massawa üzerinden geçen geleneksel bir rota ile Assab ve Shawa arasında bir ticaret rotası açmayı kabul etmiştir. Ayrıca, İtalyan girişimciler 20

⁹⁴ Peter Dulgnan and L.H. Gann eds. (1974). *Colonialism in Africa, 1870-1960 Volume 5*. Cambridge University Press, London, s.6-29

⁹⁵ Michael B. Lentakis (2005). *Ethiopia: A View From Within*. Janus Publishing Company Ltd. Britain, s.10

⁹⁶ Harold Marcus G. (1994). *A History of Ethiopia*. University of California Press, London, s.8

⁹⁷ Michael B. Lentakis (2005). *Ethiopia: A View From Within*, s.10 and Abbas H.Gnamo (2014). *Conquest and Resistance in the Ethiopian Empire, 1880-1974: the Case of the Arsi Oromo*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, s.17

Ekim 1887 yılında Massawa’da ve kıyılarında Menelik ile gizli bir dostluk anlaşması imzalandıktan sonra İtalyanlarla daha ileri işbirliği içine girilmiştir.⁹⁸ Bu, Menelik, Showa’lı Negus⁹⁹ ve İtalyan hükümeti arasında (gizli) bir tarafsızlık anlaşmasıydı. Bu anlaşma, İtalya ve Etiyopyalı Yohannes arasında patlak verebilecek bir savaş durumunda Menelik’in tarafsızlığını koruması içindi.¹⁰⁰

İtalya, böl ve yönet politikasını uygulamak için en iyi yol olduğundan, Showa’lı Menelik ve imparator Yohannes IV. arasındaki siyasi rekabetten yararlanmaya devam etti. Menelik gücünü pekiştirmek ve genişleme sağlamak üzere silaha ihtiyaç duyuyordu. Pietro Antonelli, IV. Yohannes’e karşı yapılacak olan savaşta tarafsız kalması için Menelik’e 500 tüfek önerdi. Menelik tüfekleri, İtalya kuzeyden saldırırsa, Yohannes’e yardım etmeyecekleri koşuluyla tüfekleri kabul etti.¹⁰¹ 1888 yılında İtalya’dan gelen toplam tedarikin 200,000 fişekli 4,000 Remington tüfeğini, 5,000 diğer tüfeği ve 400,000 weterley fişeğini kapsadığı rapor edilmiştir.¹⁰² Başarılı stratejisinin bir parçası olarak İtalya, kendi yayılmacılığına karşı çıkmayan yerel yöneticileri tanımayı ve onlarla güçlü ittifaklar kurmayı amaçlıyordu. Siyasi güç elde etmek için sömürgeci güçler ağırlıklı silahlı güce yönelmiştir. Menelik ise ellerinde bir piyon konumundaydı. Böl ve yönet politikasının başarısı için bu aşama altın bir fırsattır ve geri kalan aşması ise hedeflenen yerleri işgal etmektir.

⁹⁸ Franz Amadeus Dombroski (1985). *Ethiopia’s Access to the Sea*. Printed in E.J.Brill, Leiden , The Netherlands, s.56

⁹⁹ “Negus” Etiyopya’nın resmi dilinde (yani Amharca’da) kral anlamına gelmektedir.

¹⁰⁰ Vincent Bakpetu Thompson (2015). *Conflict In The Horn of Africa: The Kenya- Somali Border problem 1941-2014*. University Press of America, Inc, s.384

¹⁰¹ Gebre Tsadiq Degefu (2003). *The Nile: Historical, Legal and Developmental perspectives*, s.57

¹⁰² Pankhurst (1965, s.30); Jon D. Carlson (2011). *Myths, State Expansion, and The Birth of Globalization: a comparative perspective*. Palgrave Macmillan, s.139

1.3.3. Savaş ve İşgal

Massawa limanının işgaliyle birlikte, Etiyopya için yeni bir dönem başlamıştır. Massawa'nın işgalinden hemen sonra, "Etiyopyalı tüccarlardan gümrük vergisi alınmaya başlandı".¹⁰³ İtalya, Etiyopya topraklarını işgal etmek için zaman kaybetmeden Massawa'nın güneyindeki Zula ve Sahati'yi işgal etmiştir. İtalyan sömürgecilerin kuzey yönünde Haba'ı Hadendawa'yı ve Beni Ameri işgaline karşı koyulmamıştır.¹⁰⁴ İtalyanlar zaten Habab ve Beni Amer liderleriyle bağlantı kurmuşlardı. Yerel liderlerle imzalanan koruyucu anlaşmalarla olası sömürgecilik için zemin hazırlıyorlardı.¹⁰⁵ Buna ek olarak, Sahel'li Habib ve bazı Beni Amer kabileleri aslında Etiyopya'nın karşı atakları karşısında korunma amaçlı İtalyanları desteklediler. Onlara ayrıca Ras Alula ile kendi özel mücadelelerine sahip Hamasien ve Akele Guzai illeri de katılmışlardır.¹⁰⁶

Etiyopya'nın kuzey sınırları, sonuçsuz kalan İtalyan genişleme çabalarından önce Etiyopya ve Büyük Britanya arasında imzalanan anlaşma aracılığıyla çizilmişti. Hewett (Adwa) anlaşması, 3 Haziran 1884 tarihinde amiral Wiiliam Hewett (İngiliz elçi) ve Etiyopya imparatoru Yohannes arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Britanya Mısır adına hareket etmiştir. İtalyanlar, Etiyopya dağlık arazilerine doğru ilerlemeye

¹⁰³ Gebre Tsadiq Degefu (2003). *The Nile: Historical, Legal and Developmental perspectives*, s.55

¹⁰⁴ Bkz: Abebe Zegeye and Siegfried Pausewang (1994). *Ethiopia Change: Peasantry, Nationalism and Democracy*. British Academic Press, London, s. 47

¹⁰⁵ Massawa'nın valilerinin hükümdarlığı altında olan Habab'lar ile bir anlaşma imzalanmıştır ve bu anlaşmaya göre Habab'lar İtalyan yönetimine geçmiştir. Bkz: Wolbert G.C. Smidt (2012), "History, Historical Arguments and the Ethio-Eritrean conflict: Between xenophobic Approaches and an Ideology of Unity" Stichproben. Wiener Zeitschrift für kritische Afrikastudien Nr. 22, 12. Jg, s.111, bunu da Bkz: Tekeste Negash (1997). *Eritrea and Ethiopia The Federal Experience*, s.13

¹⁰⁶ Edward Denison (2007). *Eritrea*. The Globe Pequot Press, Inc, USA, s.15

başladıklarında, saygı duyacaklarını taahhüt ettikleri Etiyopya'nın toprak bütünlüğünü ihlal ediyorlardı.¹⁰⁷ Anlaşma içeriği şu başlıklardan oluşmaktaydı.

İngilizlerin imparator Yohannes'e güvence sağlamayı taahhüt ettikleri anlaşmanın ana hatları şunlardı: Silahlar ve mühimmatları da içeren tüm malların İngiliz koruması altında Massawa vasıtasıyla Etiyopya'dan geçişi (Madde 1); Mısır birliklerinin, Mahadis Güçlerince kuşatılmış veya çevrelenmiş olan Etiyopya garnizon bölgelerinden çekilmesi (Madde 3); Etiyopya'ya piskopos atanmasının sağlanması (Madde 4); iki tarafın bilgisi dahilinde isyankâr veya diğer suçluların bulundukları topraklardan geri iade edilmesi.¹⁰⁸

Hewett'in görevi Etiyopya'yı Mahdi'nin güçleri üzerinde bir kontrol mekanizması olarak görevlendirmektir çünkü onun geçmişini iyi biliyorlardı. O, inançlı bir Hristiyan idi ve Etiyopya'da Mahdist etkisinin yayılmasından korkuyordu. 1878 yılında Yohannes, Etiyopyalı Müslümanların Hristiyanlığa geçmesini veya ülkeden ayrılmalarını isteyen bir beyanname düzenlemiştir.¹⁰⁹ Etiyopya'nın imparatoru Mısır garnizonlarını Mahadistlerden kurtarmak için Hewett anlaşmasıyla üzerine düşen görevi yerine getirmişti ve onlara Kızıl Deniz kıyısındaki limana güvenli bir geçiş sağlamıştı. Diğer yandan, Massawa limanını kontrol eden Büyük Britanya, anlaşmanın ruhuna ve

¹⁰⁷ Tekeste Negash (1986). *No Medicine for the Bite of a White Snake: Notes on Nationalism and Resistance in Eritrea, 1890-1940*. Printed in Reprocentralen, HSC, Sweden, s.75

¹⁰⁸ Gebre Tsadiq Degefu (2003). *The Nile: Historical, Legal and Developmental perspectives*, s.5, Bkz: K. V. Ram (2009). *Anglo- Ethiopian Relations, 1869to 1906: A Study of British Policy in Ethiopia*. Concept publishing company, New Delhi, India, s.52

¹⁰⁹ Yohannes'in 1878 beyannameyi eğer beyannameye uymazlarsa müslümanların Etiyopya vatandaşlığını tehlikeye sokuyor ve Hristiyanlığa geçmeyi reddedenler üzerinde yeni sosyal ve ekonomik yükler getirileceğini söylüyordu. Bkz: Hussein Ahmed (2001), *Islam in Nineteenth Century Wallo , Ethiopia : Revival, Reform and Reaction*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, s.201; Bkz: Raymond Jonas (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire*, s.36

amacına ters olmasına rağmen Fransa'nın Etiyopya'daki sömürgeci aktivitelerini engellemek üzere bu toprakların İtalya tarafından işgal edilmesine izin verdi.¹¹⁰ Bu, Etiyopya üzerinde İngiliz-İtalyan gizli anlaşmasının başlangıcıydı: İngilizler, İtalyanları İngilizlerin sömürgecilik çıkarlarını ihlal etmediği sürece desteklemeye hazırды.¹¹¹

İngilizler, anlaşmayı ihmal etmiş ve Massawa'nın İtalyanlar tarafından işgalini teşvik eden diğer gizli anlaşmalar içerisine girmişlerdir. Kızıl Deniz bölgesinde görev yapan ve Hewett'in görevlilerinden biri olan Augustus Blandy Wylde 1901 yılında "Modern Abyssinia" adlı kitabında İmparator Yohannes hakkında İngiliz anlaşması için şunları yazmıştır:

"O, şüphesiz ki, batılı sömürgeciler için doğal bir düşmandı, ama eğer anlaşmamız geçerliyse o kuzey tarafından güvende olmalıydı. Kral Yohannes'e karşı davranışlarımıza herhangi bir açıdan bakın, hiçbir dürüstlük olmadığını göreceksiniz. Bana göre, bu yaptığımız Afrika'da suçlu olduğumuz birçok iş arasında en kötülerinden birisi ve şüphesiz ki, mevcut olan ülkenin yöneticileriyle yapmış olduğumuz diplomatik olarak kötü bir davranıştır. İngiltere, Kral Yohannes'ten yararlanabildiği kadar yararlanmış ve sonrasında onu İtalya'nın insafına bırakmıştır. İtalyanlar müttefikimize ait olan bölgeyi alma niyetiyle Massawa'ya gittiler ve Yohannes anlaşmanın kendine düşen tarafını başarılı bir şekilde yerine getirdikten sonra İngiltere'nin resmi bir şekilde Kral Yohannes'e vermiş olduğu sözler tutulmadı. Bu gerçekler İngiliz halkınca bilinmemektedir."¹¹²

Diğer yandan, Ras Alula'nın İtalya'yı etkisiz haline getirme stratejisi Fransızları Zula'yı işgal etmek için cesaretlendiriyordu. Massawa'nın Fransız konsolosu Somagne, Asmara'yı ziyaret etmiş ve daha sonra imparator Yohannes tarafından doğrulanacak olan bir anlaşma taslağını Alula ile imzalamıştır. Alula, Fransızlardan, Etiyopya'nın toprak bütünlüğünü koruması için İtalya'ya karşı vereceği mücadelede Yohannes'i destekleyeceğini umuyordu. Ancak, bu konuda ilerlemeden önce, İtalya-Etiyopya ilişkileri kötüleşmiş ve Fransa Yohannes ile ileri müzakereleri iptal etmiştir.

¹¹⁰ Teferra Haile-Selassie (2011). *The Ethiopian Revolution 1974-1991 From A Monarchical Autocracy to A Military Oligarchy*. Routledge, New York, s.25

¹¹¹ Bahru Zewde (2001). *A History of Modern Ethiopia 1855-1991*, s.73

¹¹² Wylde, Augustus Blandy (1901). *Modern Abyssinia*. Methuen & Co. London, s.39

Etiyopya'nın Avrupalı sömürgeci gücünü bir başka Avrupalı sömürgeci devlet ile etkisiz hale getirme siyaseti yürümemiştir.¹¹³Buna ek olarak, o, Alman İmparatoru Wilhelm Friedrich Ludwig ve Kraliçe Victoria'yaya da mektuplar göndermiştir.¹¹⁴ Ancak, hiçbir Avrupa ulusu Etiyopya'nın denize olan serbest erişim hakkı için ayağa kalkmaya niyetli değildi.¹¹⁵

Aşamalı bir şekilde İtalya, Etiyopya içerisinde daha fazla toprak işgal etmeye başlamıştır. Cevap olarak, Yohannes'in korkusuz kumandanı Alula 25 Ocak 1887'de Sahati üzerinde tekrar eden saldırılarda bulundu. Bu savaş klasik bir yüzleşmeydi: hafif silahlı Afrikalılar sömürgeci güçlere karşı saldırıyorlardı. Sonuç öngörülebilirdi: Alula'nın yüzlerce askeri top ateşiyle yaralanmış veya öldürülmüştü. İtalyan kayıpları ise fiilen yok gibiydi.¹¹⁶ Şans birdenbire değişti: bir sonraki gün, İtalya'nın yayılmacı hareketlerinin kızdırdığı, Ras Alula güçlerini toplayarak Dogali'ye hücum etti ve yaklaşık 500 kişilik İtalyan ilerleme kuvvetlerini yok etti. R. R. Hess, Etiyopya'nın başarısı hakkında şunları yazmıştır: “1887 yılında Ras Alula Dogali savaşında İtalyanları yenmiştir. İlk kez bir Afrika ordusu Avrupalı bir sömürgeci gücü yenilgiye uğratmıştır. Bunun bir başka örneği de dokuz yıl sonra Adwa'da yaşanmıştır.”¹¹⁷

¹¹³ K. V. Ram (2009). *Anglo- Ethiopian Relations, 1869 to 1906: A Study of British Policy in Ethiopia*, s.72

¹¹⁴ Victoria (1819-1901): The longest reigning monarch of Great Britain, who ruled from 1837 until her death in 1901. See John Middleton ed. (2015). *World Monarchies and Dynasties*. Routledge, New York, USA, s.987

¹¹⁵ Franz Amadeus Dombroski (1985). *Ethiopia's Access to the Sea*. Printed in E.J.Brill, Leiden , The Netherlands, s.56

¹¹⁶ Bkz: Raymond Jonas (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire*, s.40

¹¹⁷ Gebre Tsadiq Degefu (2003). *The Nile: Historical, Legal and Developmental perspectives*, s.55

Tablo 1: İllere Göre Etiyopya'nın Askeri Gücü, 1887¹¹⁸

İL	Piyade	Atlı	Ateşli Sahip	Silaha Arkdan Dolan Tüfek
Amhara	25,000	10,000	20,000	10,000
Tigray	16,000	4,000	15,000	8,000
Gojjam	12,000	8,000	11,000	2,000
Shoa	35,000	35,000	25,000	8,000

Yaşanan son olaylar ve tehditler, İtalyan hükümetini silahlı kuvvetler üzerinde daha fazla harcamaya itti ve bu da bütçeyi zayıflattı. Agostino Depretis, kabinesini 1887'de yeniden düzenledi, Francesco Crispi'yi İçişleri Bakanı olarak atadı. 1887 yılında Depretis öldüğünde, Crispi başbakan oldu ve onun siyasetine devam etti. Etiyopya imparatoru IV. Yohannes ile olan savaşı güçlü bir şekilde devam ettirdi. Ayrıca, bu savaş için finansman sağlamak amacıyla parlamentonun güvenini sağladı.¹¹⁹

İtalyanlar büyük ölçüde sömürgelerini yeniden pekiştirdiler ve 1887'nin sonu itibariyle, 2,000'i Afrika birliği olmak üzere Eritre'de 18,000 askere sahip oldular. Bu sayede, Sahati ve diğer iç köyleri yeniden ele geçirdiler, Massawa'yı korumak üzere sınır kaleleri inşa ettiler, Massawa'dan Sahati'ye demiryolu inşa ettiler ve Etiyopya'ya kapsamlı bir ticaret ambargosu uyguladılar.¹²⁰Tüm aşamalarını ve mekanizmasını

¹¹⁸ Toplamda: 57,000 atlı ve 71,000'i ateşli silahlara sahip; 28,000'i arkadan dolmalı silaha sahip 145,000 kişi. Not: Arkadan dolmalı silahlara sahip olmayanlar namludan doldurmalı ve hatta çakmaklı silahlara sahiptiler. Ancak 1896 itibariyle, ülkede çok daha fazla ateşli silah vardı, yeni kazanımlar neredeyse tamamen arkadan doldurmalıydı. Bkz: A. Cecchi, *L'Abissinia settentrionale*, 1887-McLachlan Sean (2011). *Armies of the Adowa campaign 1896: the Italian Disaster in Ethiopia*. s.6

¹¹⁹ David F. Burg (2004). *A World History of Tax Rebellions: An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts and Riots from Antiquity to the Present*. Routledge, New York, s.406

¹²⁰ Timonhy J. Stapleton (1967). *A Military History of Africa*. ABC-LLC, Santa Barbara, California, s.12

gördüğümüz üzere, böl ve yönet yöntemi ülkenin potansiyel bölgesel liderlerini bölmek ve yok etmek üzere temel taktik olarak kullanıldı.

Sömürgeci yayılmayı, böl ve yönet stratejisi olmadan uygulayabilmek sömürgeciler için imkânsız görünüyordu. Yohannes'in ölümüne kadar yayılmacılık için en iyi fırsat olarak, başka bir aldatıcı aşamayı kullandılar: İtalya, güçlü bir ittifak içinde olduğu Shoa kralıyla anlaşma vasıtasıyla ileri hareketin başarıyla tamamlamak için devam etmiştir. Bu aşamaya kadar, detaylarıyla aktarılan üç evre böl ve yönet stratejisinin uygulanması için en iyi mekanizma olarak kullanılmıştır.

1.4. Wuchale Anlaşması ve İtalya'nın Korumasında Etiyopya

Etiyopya imparatorları, itaatsiz soylular ve onları destekleyen bölgesel güç yapıları üzerinde tahtlarının kalıcı ve etkin bir otorite olarak kalabilmesi için çabaladılar.¹²¹ İmparator Yohannes, 9 Mart 1889 yılında Mahadist ile olan savaş sırasında hayatını kaybetti.¹²² Yohannes'in ölümünden hemen sonra, en güçlü bölgesel lider olan Menelik kendisini *neguse negest* olarak ilan etti.¹²³ Yohannes'in yönetimi sırasında, Menelik bölünmüş Etiyopya'yı sömürmek ve kontrol etmek üzere bir fırsat olarak gören İtalyanlardan sağladığı silahlarla desteklenmiştir.

İtalya, Menelik'in rakipleri karşısında başarısını ve bölgedeki İtalyan varlığının zarar görmemesi için silah araç-gereç ve diplomatik araçları sağlamıştır.¹²⁴ Diğer bölgesel liderlerle karşılaştırıldığında, o çok fazla bir rekabet içine girmemiştir:

¹²¹ John Markakis (1974). *Ethiopia Anatomy of Traditional Polity*. Oxford University Press, s.40

¹²² Etiyopya takvimine göre Miyazia 25, 1881

¹²³ *neguse negest*, yani kralların kralı unvanı, alt kralların varlığını kanıtlamaktadır.

¹²⁴ A.I. Aswaju (1985). *Partitioned Africans: Ethnic Relation Across Africa's International Boundaries 1884-1984*. University Of Lagos Press, Britain, s.169

İmparatorluğun ordusu kederle eve geri döndüğünden dağıldı. Yalnızca Rases Alula ve Mikail gibi küçük güçler ayakta kaldı. Ancak Menelik, kuzey için Lasta, Yeju, Gojam, Wello ve Begemdir'deki yerel görevlileri görevlendirdi. “Onlar karşı koymak için çok zayıftılar.”¹²⁵ Yeni imparatorun, Mengesha'nın taht üzerindeki hak iddiasını köreltmesi gerekiyordu. İtalya'nın Bogos'u işgali Ras Alula'yı kudretsiz bırakıyordu sonrasında ise Roma onun yeni statüsünü resmi olarak tanımıştı. O bu yüzden, Yohannes'in ölümünden önce Antonelli'nin önerdiği anlaşma müzakerelerini başlatmaya karar verdi.¹²⁶ Güç merkezinin kuzeyden (Tigray) güneye (Shoa) geçmesi yeni İtalyan stratejisinin uygulanmasına olanak sağlayan bir ortam yaratmıştı.

Count Antonelli bir kez daha Menelik'in İtalyanlara bazı somut avantajlar sağlamadan imparatorluk tahtına geçişinde İtalyanların ona yardım sağlamayacağını anlamasını sağladı. Bütün sorunlar, iki tarafı da memnun eden bu anlaşmanın düzenlenmesiyle kendiliğinden çözülmüştü. Şimdi Roma yalnızca potansiyel yöneticiyle hareket edecekti. Menelik, Wuchale anlaşmasını kabul ederek pozisyonunu güçlendirdi. Böylece herhangi bir bölgesel lidere karşı imparator olarak tanınacaktı. Birbirleriyle olan ilişkileri doruk noktasına ulaştı ve yeni imparator Menelik, Güney Wollo'daki Wuchale kasabasında Avrupalı lehtarlarıyla birlikte 2 Mayıs 1889 tarihinde dostluk ve ticaret anlaşmasını imzaladı.¹²⁷

¹²⁵ Count Gleichen (1898). *With the Mission to Menelik*. Edward Arnold publisher to the India office, London, s.3

¹²⁶ Harold G. Marcus (1994). *A History of Ethiopia*, s.92

¹²⁷ Bu anlaşma İtalyanca: Trattato di Uccialli; Amharca: የ ውህላ ውል; İngilizce: The treaty of Wuchale olarak bilinir.

Wuchale Anlaşması Etiyopya'nın Avrupalılardan kazandığı saygının bir göstergesiydi. Avrupa ve Afrika devletleri arasında imzalanan anlaşmalar on dokuzuncu yüzyılda çok nadir görülen bir olaydı.¹²⁸ Anlaşma, İtalya Kralı ve Etiyopya Kralların Kralı ve onların varisleri, halefleri, vatandaşları ve korunmuş nüfusları arasındaki sürekli barış ve dostluğu garanti ediyordu. Diğer önemli nokta (madde üçteki) sözleşmenin iki tarafının da egemenlik hakkını uygulamak zorunda olduğu bölgeler üzerindeki her türlü kısıtlama hakkındaki anlaşmazlığı gidermekti. İki İtalyan ve iki Etiyopyalı delegeden oluşan özel bir komite kalıcı sınır hatlarını belirleyecekti. Buna göre Arafali, Halai, Saganeiti ve Asmara ayrıca Bogos tarafındaki Adi Nefas ve Joannes İtalyan sınırında olacaktı ve Adi Joannes'ten düz, doğudan batıya doğru uzanan bir hat İtalya ve Etiyopya arasındaki sınırı belirleyecekti.¹²⁹

Bu anlaşmanın hükümlerine ek olarak, eğer bir anlaşmazlık olursa nasıl çözülecekti? Onuncu madde, İtalya ve Etiyopya arasındaki anlaşmazlıkların veya şikâyetlerin Massawa'daki İtalyan delegeleri tarafından çözümleneceğini belirtmektedir. İtalya ve Etiyopya arasındaki çekişmeler Massawa'daki İtalyan delegeler ve Etiyopya otoriteleri tarafından çözülecekti. On ikinci madde, İtalyanlar tarafından işlenen suçlar için İtalyan yargıçların görevlendirileceğini belirtiyordu. Bunun için Etiyopya otoriteleri İtalyan birisinin bir suç işlemesi durumunda hemen İtalyan otoritelerine teslim edilmesi

¹²⁸ Raymond Jonas (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire* , s.73

¹²⁹ Bu maddeye göre, Menelik İtalyanların zaten işgal etmiş olduğu Massawa topraklarını İtalyanlara veriyordu. Özetlemek gerekirse “Üçüncü madde Eritre’de İtalyan kolonisinin kuruluşunun yasal doğum sertifikasıydı çünkü, bu anlaşma ilk kez Etiyopya ve kıyı bölgeleri arasında bir sınır hattı belirtiyordu.” Bkz: Rubenson, Sven (1964) “The protectorate paragraph of the Wichale treaty” *The Journal of African History* Vol.5, No.2, s.243

gerekiyordu. Aynı şekilde, İtalyan bölgesinde suç işleyen birisi Etiyopyalı yargıçlarca yargılanacaktı.

On yedinci maddeye göre, Etiyopya imparatorunun diğer devletlerle veya güçlerle imzalayacağı iş anlaşmalarından İtalyan Kralı da yararlanabilecekti. On dokuzuncu madde, bu anlaşmanın İtalyanca ve Amharca yazılacağını ve iki versiyonunda birbiriyle eksiksiz uyumlu olacağı ve her iki metninde resmi olarak kabul edileceğini ve ayrıca, tüm açılardan eşit olacaklarını belirtmektedir. Bu anlaşma, her iki tarafın çıkarlarını da gözetken iki ülke arasındaki ilişkiler için nihai bir nitelikteydi. Anlaşmaya göre Menelik, Asmara'yı da içeren geniş Eritre topraklarında İtalyan egemenliğini tanımış oluyordu. İtalya Menelik'i imparator olarak tanıırken ilk kez böyle bir anlaşmanın içine giriyor ve yeni ele geçirilmiş İtalyan bölgesine silah ve mühimmat götüreceğinin sözünü veriyordu.¹³⁰

Etiyopya'nın belirleyici sömürgecilik tarihinin özellikle on yedinci madde olmak üzere Wuchale anlaşmasıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu anlaşma, iki tarafın dostluk açısından en yüksek noktaya eriştiklerini gösterdiği gibi aynı zamanda doruk noktasına ulaşmış olan ilişkinin bozulmaya başladığının da kanıtıydı.

Sömürgeci İtalya yeni imparatorla bu anlaşmayı imzaladığında büyük bir zafer kazandığını düşünüyordu.¹³¹ Üçüncü madde yukarıda gördüğümüz gibi onlara yalnızca Eritre'yi yönetme hakkı vermekle kalmıyor, bu aşamadaki görevlerini başarıyla

¹³⁰ Margaret Peil and Olatunji Y.Oyeneye (1998). *Consensus, Conflict and Change: A Sociological Introduction to African Societies*. Nairobi, East African Educational Publishers, s.123

¹³¹ Phil Moore (2015). *Straight to the Heart of Hebrew and James: 60 bite-Sized Insights*. Lion of Hudson Plc, England, s.250

tamamladıklarını gösteriyordu. Bölgesel liderler arasındaki iç çekişmelerin çözülmesinden sonra, koruyuculuk olgusu güç kazandı. Bundan böyle İtalya, Etiyopya'nın tüm dış işlerini kontrol ederek Etiyopya üzerinde koruyuculuk sağlamak istedi. İtalyanlar, Wuchale Anlaşmasının uygulanmasında nihai bir madde ile ileri adım attılar. Bu durum, sömürgecilerin savaş ve gözdağı yoluyla elde edemedikleri şeyleri diplomasi yoluyla nasıl sağladıklarının bir göstergesidir. İtalya, anlaşmanın 17. maddesine farklı bir versiyon koyarak bu konuyu anlaşmaya dâhil etmeyi denediler. Bu da her iki dilde birden farklı konseptler uygulamak anlamına geliyordu: Anlaşma için kullanılan Amaharca dili ve İtalyancadır.

On yedinci maddenin uygulanmasından bir ihtilaf doğdu. İtalyanca versiyonundaki 17. Madde şöyle diyordu: “Sua Maestà il Re dei Re d’Etiopia consente di servirsi del Governo di Sua Maestà il Re d’Italia per tutte le trattazioni di affari che avesse con altre potenze o governi.” Anlamı: “Etiyopya Kralı kendisinin diğer güçlerle ve hükümetlerle her konuda atacağı adımların İtalya Kralının izniyle olmasına rıza göstermektedir”. Amharca versiyon ise şöyle diyordu: የኢትዮጵያ፡ንጉሥ፡ነገስት፡ከኢዮሮፓ፡ነገስታት፡ለሚፈልጉት፡ጉዳይ፡ሁሉ፡በኢጣሊያ፡መንግስት፡ኢጋዥነት፡መላላክ፡ይቻላቸዋል፡፡ anlamı: “Etiyopya imparatoru diğer devletlerle veya güçlerle imzalayacağı iş anlaşmalarını İtalyan Kralı'nın yardımıyla yapabilir.”¹³² Amharca metin İtalyanca'dakinden farklıydı.

Önerilen anlaşma şu hükümleri dayatma arayışındaydı: İlk olarak, tüm Tigray ili İtalya'ya bırakılacaktı. Etiyopya'nın geri kalanı İtalya'nın Etiyopya'yı tüm diğer güçlere

¹³² Sir E.Hertslet (1909). *The Map of Africa by Treaty: Abyssinia to Great Britain and France*. Routledge, s.456

karşı temsil edeceği İtalyan korumacılığı altında olacaktı. Diğer uluslarla atılacak adımlarda yerleşik bir İtalyan generalin kararları bağlayıcı olacaktır. İtalyan diplomatları ve konsolosları Etiyopya vatandaşlarını yurtdışında temsil edebilecektir. Etiyopya İmparatorunun ve emrindekilerin asker sayısı İtalya tarafından belirlenecektir. Etiyopya, yabancı ülkelere ve onların şirketlerine İtalya'nın onayı olmadan hiçbir tarımsal, mineral, ticari ve endüstriyel imtiyaz veremeyecektir. İtalya, imparatorun ve vasal devletlerinin sarayında bir büyükelçi bulunduracaktır. Bu büyükelçi ve emrinde çalışanların kendi ordularına sahip olmalarına izin verilecektir. Rases ve il valilerinin atamaları İtalya tarafından onaylanacaktır. İtalya, Etiyopya'dan herhangi bir yabancının çıkarılıp çıkarılmayacağına karar verecektir. Etiyopya'nın gümrük işlemleri İtalya'nın yegâne yönetimi altında olacaktır.¹³³

İkinci olarak, Etiyopya'da yaşayan tüm yabancılar İtalyan ceza yargı sistemine göre yargılanacaktır. İtalya'nın onayı olmaksızın İmparatorun ve onun valilerinden hiçbir kredi alınamaz. İtalya, hali hazırda Etiyopya tarafından alınmış borçlar için sorumlu olamaz. İtalyanlar Etiyopya'da taşınmaz her türlü mülke sahip olabilirler. Eğer İtalyan kolonisi Eritre'ye saldırı olursa, tüm Etiyopyalılar askeri birlikler de dâhil her şey ile savunmak zorundadırlar. İtalya, Etiyopya telgraf, ticaret, tarım, eğitim, gümrük ve vergilendirme sistemi için sorumluluk alabilir. Üçüncü olarak, İtalyan hükümeti İmparator ve valileri (Rases) ve valiler ile il başkanları ve küçük memurlar arasındaki tüm anlaşmazlıklar için bilgilendirilecektir. Silahlı çarpışma durumunda, Eritre'deki

¹³³ Paulos Milkias and Getachew Metaferia eds. (2005). *The Battle of Adwa: Reflections on Ethiopia's Historic Victory against European Colonialism*. Algora Publishing, New York, s.49

İtalyan sömürge ordusu anlaşmazlığı çözmek üzere çağırılabilir ve masraflar yardım isteyen taraf tarafından ödenir.¹³⁴

Anlaşmanın on yedinci maddesi ile İtalya tüm Etiyopya üzerinde egemenlik elde etme girişiminde bulunuyordu. İtalya, Etiyopya'nın ticaretini mümkün olduğunca tekelleştirmek üzere bu ülke üzerinde koruyuculuk ilan ettiğini tüm diğer Avrupalı güçlere bildirmiş ve diğer ulusların bu ülkede sömürgeci bir zemin elde etmesinin önüne geçmeye çalışmıştır.

Menelik kendisine silahları gümrük bedeli olmaksızın ithal edebileceğini öngören beşinci maddeden oldukça hoşnuttu.¹³⁵ Ancak bir müddet sonra, II. Menelik İtalyanların kendisini İtalya tarafından korunan bir ülkenin lideri yani protégé olarak gördüklerinin farkına vardı. Çünkü İtalyan başbakanı Crispi kendilerinin, Etiyopya'yı Wuchale anlaşmasının 17. Maddesiyle İtalya'nın koruması altındaki bir devlet haline getirdiğini 26 Şubat 1885 tarihli Berlin Kongresinin 34. Maddesiyle tüm Avrupalı uluslara duyurmuştu.¹³⁶ Bu yüzden durum, İtalya ve onun güçlü müttefiki Shoa kralı (şimdiki Etiyopya imparatoru) arasındaki ilk kalıcı farklılığın sebebi oldu. Menelik, imparatorluk tahtına çıkışının belirli Avrupa güçleri sayesinde olduğunu beyan etmiş bunun karşılığı olarak da kendisine bunun İtalyan Hükümeti aracılığıyla başarıldığı bildirilmiştir.¹³⁷

¹³⁴ Paulos Milkias and Getachew Metaferia eds. (2005), s.49

¹³⁵ Franz Amadeus Dombroski (1985). *Ethiopia's Access to the Sea*. s.58

¹³⁶ a.k.

¹³⁷ Robert P. Skinner (1906). *Abyssinia OF To-Day An Account of The First Mission Sent By The American Government To The Court of The King of Kings, (1903-1904)*, s.145

Menelik, 27 Eylül 1890 Kral Humbert'e Wuchale Anlaşmasının on yedinci maddesinin anlaşmadan kaldırılması gerektiğini yazmıştır. Amharca versiyonda Neguse Negest'in yabancı müzakereleri için İtalya'nın karar vermesine rıza gösterdiğinden bahsedilmiyordu. Ancak, Menelik yalnızca orada bir tercüme hatası olduğundan bahsetmekle kalmayıp mektubunda Kral Humbert'e şu sözleri sarf etmiştir: "Anlaşma metni sonuçlandırılırken Count Antonelli'ye şöyle demiştim: kabul ettiğim anlaşma zorunlu bir anlaşma değildir ve ben zorunlu anlaşmaları kabul edecek bir adam değilim ve ayrıca bana bu zorunlu anlaşmaları kabul etmemi söyleyemezsiniz."¹³⁸

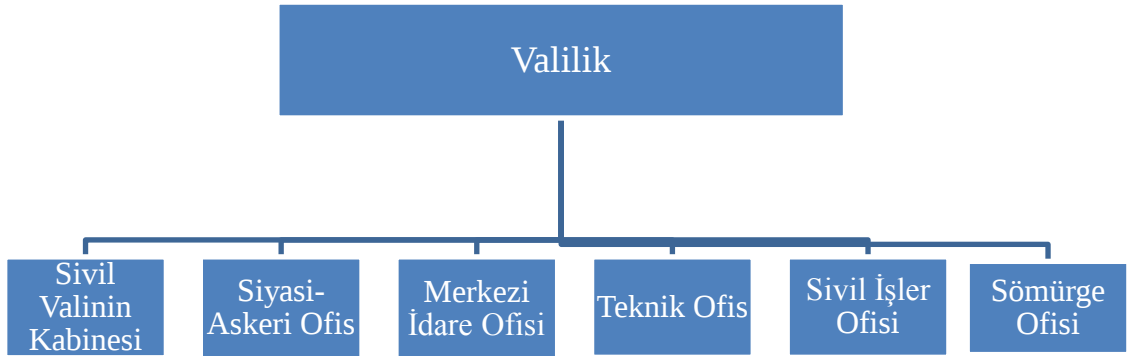
¹³⁸ G.F-H. Berkeley (1902). *The Campaign of Adowa and the rise of Menelik*, s.33

İKİNCİ BÖLÜM

İTALYA’NIN SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE ORTAYA ÇIKAN ANLAŞMAZLIK (1893-1896)

2.1. İtalyan Sömürge Yönetiminin Yapısı

19. yüzyıl İtalyan sömürge yönetimi dönemini iki evreye ayırdım. 1882-1893 arasındaki birinci evrede, İtalya potansiyel bölgesel şefleri tanımlayarak ve onların gücünü arttırarak bölgesel kazanımlarını pekiştirmiştir. Özellikle 1889-1893 arasındaki evrede, İtalya, Menelik’e Etiyopya’nın diğer devletlerle gerçekleştirmek istediği her türlü ticari faaliyette İtalya’nın müdahale hakkının kabulünü dayatmanın yollarını aramıştır. 1893-1896 tarihli ikinci ve son evrede, İtalya’nın sömürge yönetimi için güç kullanma seçeneklerini gerçekleştirmiştir.

Şekil 3: İtalyan Sömürge Yönetiminin Yapısı

Vali General Baratieri, sömürge işlerinin yürütüleceği altı farklı ofis oluşturmuştu. İlk olarak, Sivil Valinin Kabinesi: istişari bir doğaya sahip küçük bir meclis oluşturan görevliler kurumu. İkinci olarak, Major Salsa altındaki Siyasi-Askeri Ofis: Bu ofis tüm ofisler arasındaki en önemli ofisti; bu ofis yerel sorunlarla ve gizli bilgi hizmetleriyle ilgileniyordu ama onun fonksiyonlarının dikkat çeken bir şekilde genişlemiş olduğu gözleniyordu; bu ofis, dış işleri ve savaş için küçük bir kabine haline gelmişti. Üçüncü olarak, bütçe ve mali konuları idare etmek üzere Merkezi bir İdare Ofisi oluşturulmuştu.¹³⁹

¹³⁹ Bkz: G.F-H. Berkeley (1902), s.41

Şekil 4: İlk İtalyan Sömürgesi Eritre'nin Haritası¹⁴⁰

Dördüncü olarak, ilk başta bir Sivil Mühendis ve sonrasında ise bir kraliyet mühendisinin başkanlık ettiği Teknik Ofis; bu ofisin görevleri kamusal işlerin, köprülerin ve benzerlerinin yapımı ve tamiriyle ilgiliydi. Beşincisi ise Sivil İşler Ofisiydi; bu ofis doğrudan gümrük, liman, posta ve telgraf hizmetleri ve diğer benzer şeylerle ilgiliydi. Altıncısı ise Bir Sömürge Ofisi: çoğunlukla devletin tarımsal deneyim

¹⁴⁰ www.continentenero.it/mappe/maperitrea.shtml (Erişim tarihi: 10.04.2015).

ve benzeri amaçlarla kullandığı topraklarla ilgilenmekteydi. Bu ofiste çok sayıda memur bulunmaktaydı.¹⁴¹

Ayrıca, tavsiye amaçlı bir hukuk müşavirliği ofisinin var olduğu, ancak bu ofisin doğrudan sömürge yönetimi ile ilgilenmediği görülmektedir. Bu ofisler sayesinde, Valinin en büyük arzusunu, yönetimin her bir koluna ulaştırmada zorluk çekmediği görülecektir. İtalyan yazarlara göre, bu ofisler valinin arzularını yerine getirmekten biraz daha fazlasını yaptılar. Vali hem sivil hem de askeri konularda liderdi ve çalışanlarının çoğu memurlar veya disiplin geleneğinin güçlü olduğu askeri yetkililerdi. Aslında, hükümetin tüm mekanizmasının Valinin etrafında döndüğü ve Valinin sözlerine bağlı olarak çalıştığı görülebilir.¹⁴²

Bu sistem şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir; birçok memur ve ofis olmasına rağmen yapılmış olan iş çok azdı; ikinci olarak ise, birçok ofisin görevleri bir başka ofisin göreviyle örtüşüyordu, böylece aynı iş birden çok bölümün kapsamına giriyor ve dolayısıyla karışıklığa sebebiyet veriyordu. Bu eleştirinin iyi bir temele sahip olduğu açıktır; fakat bunlardan ilkiyle ilgili olarak, Vali anılarında sömürgeye izin verilen bakiye ile muazzam sonuçlar üretmenin çok zor olduğunu dile getirmektedir. Buradaki amaç, Eritre'nin kendi sivil hükümeti için ödeme yapmasıdır.¹⁴³

Daha etkin bir yönetimi sağlayabilmek için, Ferdinando Martini'nin valiliği altında, sömürgeci devlet Eritre'yi yedi idari bölüme (*commissariati*) ayırmıştı. Akele Guzay-Saho İli, The Serae İli, Hamassien İli, Samhar ve Dankalia'yı içeren Bassopiano

¹⁴¹ G.F-H. Berkeley (1902), s. 41

¹⁴² a.k.

¹⁴³ a.k.

Oriantale (Doğu İli), Bassopiano Occidentale (Batı İli) veya Barka İli, The Keren İli veya Senhit İli, ve Assab İli. Her bir idari il aynı zamanda ilçelere (*residenza*) ve semtlere (*vice residenzae*) bölünmüştü. Bu idari bölgeler sırasıyla ‘commisari’, ‘residenti’, ve ‘vice residenti’ denilen görevlilerce idare ediliyordu.

Tablo 2: İtalya’nın İlk Sömürgesinde Uygulanan Yönetsel Bölge Yapısı¹⁴⁴

Il-commissariati	Merkez- Quartier Generale (Head Quarter)	İlçe- Residenza
I: Bassopiano Occidentale	Agordat	Barentu Tessenei Umm Hajar
II. Altopiano	Keren	Nagfa
III. Hamassien	Asmara	Decamere
IV. Akkele Guzaye	Adi Caieh	Saganeiti Senafe Arafelli
V. Seræ	Adi Ugri	Adi Quala
VI. Bassopiano Orientale	Massawa	Ghinda Nacra Thio
V. Assab	Assab	

İtalya, 1 Ocak 1890 yılında düzenlenen 6592 sayılı kraliyet kararnamesi ile bu yapıyı resmi olarak yürürlüğe koyarak doğrudan yönetimi (direct rule) seçmiştir.¹⁴⁵ Ancak uygulamada, İtalyan sömürge yönetimi hem doğrudan hem de dolaylı yönetimleri kullanmıştır. İtalyanlar bazı geleneksel yapıları seçmiş ve bunların başlarına bazı şefler koymuştur çünkü bu onlar için elverişli bir çareydi. İtalyanlar ayrıca kabile ve köy şeflerinin ortaya çıkmasını da teşvik etmiş ve onların toplum içerisindeki pozisyonlarını

¹⁴⁴ Stephen Hemsley Longrigg (1945). *A Short History of Eritrea*. Greenwood Press, s.176

¹⁴⁵ Sean Anderson (2015), s.25

yasallaştırmaya ve sağlamlaştırmaya yardımcı olmuştur.¹⁴⁶İtalyanlar bu kişileri İtalyan ceza ve sivil kanunlarının çözemediği anlaşmazlıkları çözmede kullanmaktaydılar.

Başta bölge olarak en küçük ama politik olarak hayati olan Hamasien¹⁴⁷ gibi stratejik bölgeler olmak üzere, yerel otoritelerle ilişkiler kurmak İtalyanlar için çok önemliydi. Asmara, İtalya'nın dağlık arazilerde elde ettiği en önemli fetihtir. *Pax coloniale*'yi garantilemek üzere, sömürge yönetimi on dokuzuncu yüzyılın sonlarında İtalyan tarafına geçmekte olan yerel şefleri güçlendirmek zorunda kalmıştır.¹⁴⁸

İtalya aynı zamanda, Eritre dağlık arazilerinin işgal ve kontrolünde önemli rol oynamış olan askeri güçlere meşruluk kazandırmak ve güçlendirmek zorunda da kalmıştır. Farklı bölgelerdeki ilçeler, dağlık arazilerin işgali sırasında İtalya tarafında savaşmış olan liderlere atanmaya bağlanmıştır. Asmara'ya atanmış olan liderler, Hamasien bölgesindeki tanınmış ailelerden veya sömürge ordusunun yüksek rütbelerindeki sadık Askari'lerden geliyordu. İtalyan yönetimi altındaki atanmış olan liderler, başta Asmara olmak üzere Eritre sömürge topraklarında doğrudan güç elde etmek için kullanılan en yaygın yöntem haline gelmişti.¹⁴⁹

Burada Nakura'da mahkûm edilen ve daha sonrasında idam edilenlerin listesi verilmiştir.¹⁵⁰Nakuara, İtalyan sömürge dönemi boyunca en acımasız ve vahşi hapisanelerden birisiydi. Sömürge yönetimi, ona karşı müdahale eden Nakuara'da

¹⁴⁶ Redie Bereketab (2000). *Eritrea: The Making of A Nation*. The Red Sea Press, Inc. Asmara, Eritrea, s.82

¹⁴⁷ Hamasien tarihsel bir ildir.

¹⁴⁸ Franscesca Locatelli & Paul Nugent (2009). *African Cities: Competing Claims on Urban Spaces*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, s.222

¹⁴⁹ a.k.

¹⁵⁰ Mussie Tesfagiorgis G. (2011), s.41

birçok yerel şefi ve ileri gelen kişileri gözaltına almıştır. Dejazmach Hadgembes Gilwot (Adi Teklezan Hamasien¹⁵¹); Dejazmach Kifleyesus Gofar (Hamassien); Dejazmach Negusse Gebre Tsadik (Areza, Seraye); Dejazmach Mahray Hagos (Adi Wagera, Akkele Guzay); Fitawrari Habte Tsiyon Mebrahtu (Himberti, Hamassien); Kentiba Arey Woldu (Qushet Hamassien); Kentiba Woldegergis Teklay (Arato, Akkele Guzay); Muhammed Ousman Buri (Tio, Danakalia); Shekh Fekkak Ali (Keren, Senhit); Shekh Osman Naib (Massawa, Semhar); Yilma Kifleyesus (Dembellas, Seraye); Zeray Okbazghi (Afelba, Akkele Guzay)

2.2. İşbirliği Anlaşmasının Sona Ermesi ve Adwa'daki Sömürge Karşıtı Savaş

Crispi, yanlış bir şekilde kendisini Menelik'in bir Avrupa Devleti'nin lehine tahtan çekilebilecek bir Afrikalı kral olduğuna inandırmıştı. Bir önceki bölümde açıkladığım gibi, uzunca süren güçlü ilişkilerden sonra, İtalya ve Shoa arasındaki diplomatik ilişkiler bozulmuştu. Ülkeyi böl-parçala yönet stratejisi ve diplomasi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. İtalya böl-yönet politikasını daha fazla uygulayamadı çünkü Shoa Kralı ile en iyi müttefiklik durumu sona ermişti. Dolayısıyla, İtalyan diplomatik sömürgeciliği yalnızca savaşla çözülebilecek bir çıkmaza girmişti. Geriye kalan tek seçenek ise Etiyopya'yı eski-müttefik kral (şimdi imparator) ile savaşarak işgal etmektir.

İtalyan Kontu Antonelli, Menelik'e şöyle dedi: "İtalya XVII. maddede hatalı olduğunu diğer devletlere bildiremez çünkü İtalya şerefini sürdürmelidir".¹⁵² İmparator

¹⁵¹ Parantez içinde nereden geldiğini gösterir.

¹⁵² Obaro Ikime (1974). *Leadership in Nineteenth Century Africa: Essay From Tarikh*. Historical Society of Nigeria, Longman, London, s.81

başlangıçta nispeten iyi bir pozisyondaydı. İmparator yerel nüfusun samimi desteğine sahipti. Bu yerel nüfusun vatanseverliği İtalyanların sömürgeci güçleri yerleştirmek için oldukça büyük bir toprağı kamulaştırdığı gerçeğiyle şiddetlenmişti. Bu konuyu düzeltmek üzere Etiyopya'nın yaptığı yoğun baskıdan sonra Menelik, 1893 yılında diplomatik ilişkileri bozdu ve anlaşmayı feshetti. İtalya sömürgeci yönetimi, Doğu Afrika İmparatorluğunu güç kullanarak kurmaya karar verdi.

İtalyanlar son seçenek olarak savaşa başlamadan önce, İtalya'nın görevi büyük Etiyopya kıtlığı (*kefu qen*) ile birlikte daha da kolaylaşmıştır. Bu açlığa, İtalyanların ülkeye ihraç ettiği sığır vebasına yakalanmış yük hayvanları neden olmuştur.¹⁵³ Sığır vebası, sığırlarda ve yaban hayvanlarında görülen şiddetli bir virüs hastalığıdır ve salgın biçiminde görüldüğünde toplu ölümlere sahip olabilir. Virüs, hayvanlar arasındaki doğrudan temas ile aktarılmaktadır.¹⁵⁴ Onun belirtileri, gastro-bağırsak iltihabı ve kanamadır. HIV insanlar için ne kadar ölümcülse bu virüs de sığırlar için o denli ölümcüldür ve sığır vebası AIDS gibi birkaç yıl geçmeden sığırları birkaç hafta veya ayda öldürür.¹⁵⁵

Sığır hastalığı hızlı bir şekilde Orta ve Güney Etiyopya'ya yayılmıştır. Ülkenin sığır nüfusunun yüzde 90'ından fazlası ölmüştür. İnsanlar çiftlikte yetiştirmek üzere

¹⁵³ Solomon Addis Geathun and Wudu Tafete Kassu (2014), s.28; Ayrıca Bkz: Haile Selassie I University, Institute of Ethiopian Studies (1966), “የ ኢትዮጵያ፡ ጥናትና፡ ምርመራ፡ መጽሔት” Journal Of Ethiopian Studies Volume 4-6, s.50

¹⁵⁴ International Institute For Environment and Development IIED (2002). “PLA Notes 45: Community Based Anima Health Care” IIED, No.45, s.29

¹⁵⁵ Bkz: Jaap Goudsmit (2004). *Viral Fitness: The Next SARS and West Nile In The Making*. Oxford University Press; Sığır salgını (rinderpest) Almanca'da “sığır vebası anlamına gelmektedir”.

öküz bulamamış ve bu yüzden çok sayıda insan kıtlıktan ölmüştür.¹⁵⁶ Büyük Etiyopya kıtlığı kabaca nüfusun üçte birini yok etmiştir.¹⁵⁷ Bu büyük kıtlıktan çıkış uluslararası yardımın yokluğundan dolayı kaçınılmaz olarak çok uzun sürmüştür. Teknik olarak geri kalmışlığa rağmen, çiftçiler kademeli olarak hem tahıl hem de sığır stoklarını tekrar oluşturmada başarılı olmuştur.¹⁵⁸

Wuchale Anlaşması çerçevesinde İtalyanların, İmparator II. Menelik liderliğindeki Etiyopyalılara yedi yıllık bir süre tanıyarak dolaylı olarak yardım etmesi fazlasıyla ironiktir. Büyük Etiyopya Kıtlığı ve salgını sırasında ve sonrasında, askeri, siyasi ve Adwa Savaşıyla sonuçlanan ulusal hazırlık ve seferberlik için gerekli olan zaman kazanılmıştı. 1895 yılında, İtalyan güçleri Tigray'ı işgal etti. İtalyanların 17 Eylül 1895 günü Dabra Hayla'ya ulaştıklarını öğrenen Menelik, Etiyopya'yı yabancı saldırılara karşı ulusal seferberliğe çağırmıştır ve iki güç askeri bir hesaplaşma içerisine girmiştir.

Lider Baratieri ile İtalyan güçlerinin hareketi kısaca şu şekildeydi: Şubat'ın 1'inde Adagamus'tan ayrıldı ve 3 Şubat günü Mai Gabeta'ya vardı. 7 Şubat tarihinde ise Vali, Tucuz'a ilerledi. 13 Şubat tarihinde ise İtalyanlar, düşmanın dört mil Güney'e geri

¹⁵⁶ Solomon Addis Geathun and Wudu Tafete Kasso (2014), s.28; Ayrıca Bkz : Haile Selassie I University, Institute of Ethiopian Studies (1966), “የ ኢትዮጵያ፡ ጥናትና፡ ምርመራ፡ መጽሔት” Journal Of Ethiopian Studies Volume 4-6, s.50

¹⁵⁷ Yohannes K. Mekonnen ed. (2013), s.84; bu tür bir sömürgeci kıtlık yalnızca Etiyopya'da meydana gelmemiştir. Sömürgeciliğin ilk başlarında, işgal edenler genellikle kıtlık yarattılar. 1896 yılında Rodezya'da Güney Afrika Şirketi kasten tahılları ve hayvancılığı mahvetti ve isyancı Ndebele'nin hasat yapmasına engel oldular ve nihayetinde isyancılar kıtlıktan ölmektense teslim olmak zorunda kaldılar. Özellikle güneyinde olmak üzere Sudan'da devriye güçleri büyük sığır sürülerine el koymuş ve on yıllar boyunca köyleri yakıp yıkmıştır ve direnen köylülere karşı şiddet uygulamıştır. Bkz: Alex de Waal (1997). *African Issues Famine Crimes: Politics and The Disaster Relief Industry In Africa*. Indiana University Press, Bloomington& Indianapolis, Britain, s.27

¹⁵⁸ Douglas Johnson and David Anderson (1988). *The Ecology of Survival Case Studies From North East African History*. Lester Crook Academic Publishing London, England, s.56

çekildiği Sauria tepelerini işgal ettiler. 14 Şubatta ise Menelik, Adowa'ya gitti ve bu pozisyonlarda iki ordu Adowa savaşının yaşanmış olduğu 1 Mart tarihine kadar birbiriyle yüzleşir pozisyonda kaldı.¹⁵⁹ Baratieri 20.000 kişilik tabur ve 56 top ile Adwa'da çok daha büyük olan Etiyopya ordusunu sürprize uğratmaya çalıştı. İtalyan ordusunun yüzde 50'sinden fazlası tek-atışlı kuyruktan dolma tüfekler kullanan yerel askerlerden diğer yarısı ise güncel şarjörlü yeterli tüfeklerine sahip düzenli İtalyan piyadelerinden oluşuyordu.¹⁶⁰

100.000 kişiden fazla insan gücüne sahip Etiyopya ordusunun 80.000'i modern ateşli silahlar kullanıyordu: Negus Negasti Menelik: 25,000 tüfek, 3,000 at, 32 top (tabanca) ; Itegue Taitu: 3,000 tüfek, 600 at, 4 top (tabanca); Negus Tecla Aimanot: 5,000 tüfek Ras Mekonnen: 15,000 tüfek; Ras Mangasha ve Ras Alula: 12,000 tüfek, 6 top (tabanca); Ras Mangasha Atichim: 6,000 tüfek; Ras Mikael: 6,000 tüfek, 5,000 at Ras Oliè ve diğerleri: 8,000 tüfek Toplamda: 80,000 tüfek, 8,600 at, 42 top (tabanca).¹⁶¹ İronik bir biçimde, bunların çoğu Halcyon günlerinde böl-parçala yönet stratejisindeki hedeflerine ulaşmak için İtalyanlar tarafından Menelik'e sağlanan silahlardı.¹⁶²

Adwa Savaşı (Genellikle Adowa olarak bilinir veya İtalyanlarca Adua denir) 1 Mart 1896 tarihinde Adwa kasabası yakınlarında Etiyopya ve İtalya arasında meydana

¹⁵⁹ G.F-H.Berkeley (1902), s.239

¹⁶⁰ Timothy J. Stapleton (1967), s.15

¹⁶¹ Diğer bazı yazarlar Etiyopya güçlerinin 120,000 kadar olduğunu yazmıştır. Etiyopya ordusunun doğasına bakılacak olursa, komutanlar emirleri altındaki kesin rakamı bilmiyorlardı. Bu figürlere ek olarak, yüzde 25-35 oranındaki ordunun gerisinden gelen sivil de toplam asker sayısına ek olarak hizmet veriyordu. Bkz: Sean McLachlan (2011), s.37

¹⁶² Ram, K. V. (2009), s.110

gelmiştir¹⁶³ (aşağıdaki haritaya bakınız). Menelik liderliğindeki bir Etiyopya birliği hırslı İtalyan ordusunu yenerek beklenmedik bir zafer kazanmıştır. Bu savaşta İtalyanlar yenilmiştir ve ilk kez Afrikalı bir ülke Avrupalı bir gücü bozguna uğratmıştır.

Şekil 5: Adwa Seferi'nin Addis Ababa'dan Adwa'ya Kadar Uzanan Rotası

¹⁶³ (Etiyopya takvimine göre Yekatit 23, 1888): Etiyopya takvimi (EC) Gregoryan (GC) değilde Jülyen takvimine tekabül etmektedir. Etiyopya takvimi her biri 30 günden ibaret olan 13 aydan oluşmaktadır. Buna 5 günden oluşan 'Pagume' ayı dâhil değildir (her dört yılda bir altı günü olan). 12 ayın isimleri: Meskerem, Tikimt, Hidar, Tahsas, Tir, Yekatit, Megabit, Miaziya, Ginbot, Sene, Hamlie, Nehasie. Zaman sabah 6:00'dan itibaren hesaplanmaktadır (yaklaşık olarak gündeğümü). Dolayısıyla sabah sekiz Etiyopya'da saat ikidir.

Onun muazzam sembolik zaferi Adwa'daki İtalyanlar üzerinde çok etkili olmuştur.¹⁶⁴ Zafer, yalnızca Etiyopya üzerindeki İtalyan sömürgecilik faaliyetlerini püskürtmekle kalmayıp, Etiyopya'yı özgürleşen siyah Afrika'nın zafer kazanan şampiyonu haline getirmiştir. Bu zafer, Etiyopya'nın şeref ve bağımsızlığının sembolü ve Afrikalıların bağımsızlık ışığı olmuştur. Şu noktada çok önemlidir ki, Etiyopya'nın zaferi yalnızca İtalyanları değil aynı zamanda İtalyanların Etiyopya'daki mevcudiyetine yardım eden ve Fransızları Cibuti ve Nil'in batısından uzakta tutmaya çalışan İngilizleri de etkilemiştir.¹⁶⁵

Ras Alula Eritre içlerine ilerlemeyi istese de, Menelik ilerlemeye karşı çıktı.¹⁶⁶ İmparatorun en önemli hedefinin Etiyopya'nın bağımsızlığını korumak olduğu oldukça açıktır. Ancak Menelik'in bu zaferini izleyen günlerde İtalyanları bölgeden tamamen çıkartmakta başarısız olması şu muhtemel nedenlerden dolayıdır: ilk olarak, Etiyopya uzun ve şiddetli bir kıtlıktan çıkmıştı. İkinci neden ordunun uzun süredir savaşta olmasıdır. Ordudan kaçan askerler nedeniyle Menelik'in süvari atı eksikliği çektiği bilinmektedir. Üçüncü ve en önemli neden ise, İmparatorun ordusunun askeri kapasitesini bilmesidir. Baratieri'nin tamamen yok edilmesi ve Eritre içlerine doğru yapılacak bir akın İtalyanları şovenizme itebilir ve bu basit sömürge savaşını ulusal bir haçlı seferine dönüştürebilirdi.

¹⁶⁴ Bu arada, Adwa savaşı ülkede kanlı gerilimlere yol açmıştır. Özellikle Güney İtalya'da geniş katılımlı bir sosyal protesto crisp'in ordusu tarafından demir yumrukla bastırılmıştır. Bu durum, iç gerilim ve dış yayılmacılık hakkında Crisp'in politikalarını göstermektedir. Bkz: Jacqueline Andall and Derk Duncan eds. (2005), s.155

¹⁶⁵ Strecker Ivo (1994), "*Glories and Agonies of the Ethiopian Past*" *sociological Anthropology* Vol.2, No.2, s.304

¹⁶⁶ Stapleton, Timonhy J. (1967), s.15

2.3. Etiyopya Ordusu: Organizasyon ve Seferberlik

İtalyanlar büyük, enerjik ve organize olmuş bir Etiyopya ordusu ile yüzleşmişlerdir. Birçok kabile toplumu gibi, Etiyopya'nın farklı etnik grupları da savaş yeteneğine çok önem vermekteydiler. Erkekler erken yaşlardan itibaren kılıç, mızrak ve siper ile eğitiliyorlardı. Her erkek yalnızca savaş alanında kullanmak üzere değil, ayrıca avcılık gibi diğer amaçlar için bir silah sahibi olmanın arzusu içindeydi.

İmparator Menelik, kendi özel çıkarları için yalnız hareket etmek yerine tehlikeye birlikte karşı koyabilmek üzere Etiyopya'nın tüm bölgesel liderlerini organize etmek için çok uğraşmıştır. Bu katılımlardan önce, İmparator Menelik Kuzey Etiyopya'nın yerel yöneticileri arasında ortak hedefler oluşturmuş ve bunların savaşa katılım koşullarını tanımlamıştır. Menelik, Ras Mengesha Yahannes ile olan sorunu çözmüştür ve ayrıca, Gojjam, Begemder, Wag ve Wallo yöneticileriyle bir anlaşma sağlamıştır. Rase adı verilen bu gruplar ordularını tedarik alanlarına gizat olarak göndermeyi ve ihtiyaç duyulan her türlü yardımı sağlamayı kabul etmişlerdir. Menelik dolayısıyla, seferberlik altındaki güçlerin üçte-birini oluşturan bu orduları kullanabilmiştir. Hatta savaşın son günlerinde, daha önceden İtalyan güçleriyle müttefik olan Ras Sibhat ve Dejjazmach Etiyopya tarafına geçmiş ve İtalyanlara arkadan saldırmıştır.¹⁶⁷

Askerleriyle birlikte tüm kırsal kesim bölge liderleri Menelik'in (Menelik, askerleri arasında atının adıyla yani baba yargıç anlamına gelen Aba Danya adıyla da

¹⁶⁷ Ethiopian Register (1966). *Ethiopian Register Volume 3*, Indiana University Press, s.25

biliniyordu¹⁶⁸) kitet awaj yani bir araya gelme emriyle birlikte seferber olmuşlardır. Bu seferberlik kararı Pazar yerlerindeki ve diğer toplanma yerlerindeki ilanlarla ve merkezden dışarıda bulunan çiftlikler için çalınan uyarı davulları olan negaritler ile halka bildiriliyordu. Ras Alula (imparatorluk ordusunun komutanı), Etiyopya tarihinin en önemli döneminde zorlu bir Afrikalı lider olarak ortaya çıkmıştı. Onun derin vatanseverliği ve ödün vermez anti-sömürgeci duruşu Etiyopya'nın ulusal bağımsızlığını korumaya çok büyük katkı sağlamıştır.¹⁶⁹

Etiyopya'nın ulusal bir ordusu yoktu ancak, hem vatanseverlik hem de dini kökenden gelen ulusal milis gücüne hizmet vermek üzerine güçlü bir geleneğe sahipti. Emir, imparatorlardan ras'a ve ondan bölgesel valilere ve ilçe liderlerine kadar giden bir komuta zincirinden geçmiştir. Tüm askerliğe elverişli erkekler bu emre cevap vermişler ve yerel bölgelerden buluşma günlerinde, buluşma alanlarına hareket etmişlerdir.¹⁷⁰

İmparator Menelik, Tigre ili liderleri olan Ras Mengesha, Ras Alula ve Ras sibhat; Lasta ili lideri olan (Wag Shum guangul); Wollo ili lideri (Ras Michael); Gojam ili lideri (Negus Tekle Haymanot); Oromo liderleri (Ras Gubena and Dejazmach Balcha); Yejju lideri (Ras Wele); Wollega ili lideri (Fitawrari Tekle); Harar lideri (Ras mekonen); Shoa liderleri olan Ras Gebeyyehu ve Ras Abate'yi organize etmiştir.

¹⁶⁸Bkz: Richard J. Reid, British institute in eastern Africa (2007). *War in Pre-Colonial Eastern Africa: The Patterns & Meanings of State-Level Conflict in the Nineteenth Century*. Publisher: The British Institute in Eastern Africa, s.92

¹⁶⁹ Fassil, Demissie (1983) "Ethiopia and Eritrea during the Scramble for Africa: A Political Biography of Ras Alula, 1875-1897" *Ufahamu: A Journal of African Studies* Vol.12, No.3, s.263

¹⁷⁰ Raymond Jonas (2011), s.113

“Yukarıda bahsedilen yerel liderler arasında Ras Michael, Ras Mekonnen, Ras Mengesha ve Negus Tekele Haymanot en iyi performansa sahip liderlerdi.”¹⁷¹

Bu orduların yapısı göstermiştir ki, düşük rütbeli komutanlar adamlarının saygısına ihtiyaç duymuşlardır. Orta düzeyli komutanlara bir sadakat vardı. Bu adamlar, Negus’larından çok kendi şeflerine saygı duyuyorlardı.¹⁷² Muazzam iç mantığa sahip olarak ama gerçekleri tamamen göz ardı ederek, İtalyan otoriteleri (Crispi ve Baratieri), Menelik’i ilkel Afrika insanlarının barbar lideri olarak görmüşlerdir. Muazzam yanlış hesaplamalarında İtalyanlar, iyi eğitilmiş, modern ve iyi motive olmuş az sayıdaki askerin bile Menelik’in ordusunu yenebileceği sonucuna varmışlardır.¹⁷³

Sefer sırasında askerler yaklaşık yirmi gün boyunca yetecek kadar *sinq’i* (yiyecekler) kendi kaynaklarından getirmek zorundaydılar. Bu yiyecekler quanta (kurutulmuş et), *qitta* (ekmek gibi), *shimbra* (nohut) *dabbo qolo* (tahıl) ve *besso*’dan oluşuyordu. Bu gıda maddeleri kolaylıkla bozulmuyordu ve uzun süreler dayanıyordu. Kıdemli memurlar kendileri yanında ayrıca erkek ve kadın hizmetkârlarını da getirmişlerdir. Erkekler, yakacak odun toplamak, hayvanlar için yem sağlamak, kadınlarsa yemek ve içecek hazırlamak ile görevliydi. Ön tedarik hazırlığı sistemi, farklı kaynaklardan kendine yeterlilik ilkesiyle organize ediliyordu.¹⁷⁴

¹⁷¹ Bahru Zewde (2003). የኢትዮጵያ ታሪክ ከ 1847-1983, Addis Ababa, Addis Ababa university press, s.87

¹⁷² G.F-H.Berkeley (1902), s.11

¹⁷³ Marcus, Harold G. (1994), A History of Ethiopia, University of California Press, Berkeley Los Angeles London, s.54

¹⁷⁴ Ethiopian Register (1966). *Ethiopian Register Volume 3*, Indiana University Press, s.24

Bölgesel valiler, büyük ölçüde *madbet*'lerinden gelen kaynaklara bel bağlamışlardı. Sefer sırasında, normal askerler için bir *gasha* arazisini¹⁷⁵ elinde tutan bir *gebbar* kendi eşiği üzerinde beş qunna'lık tahıl ve bir *gundo*'luk bal sağlamak zorundaydı. Çok sayıdaki, at, katır, sığır, koyun ve diğer ulaşım için kullanan hayvanları besleme görevi çok önemliydi. Sefer sırasında, hayvanları besleme sorumluluğu *beqlo tebbaqi*'nin kendisine kalıyordu. Genellikle seferler yağmurlu sezon geçtikten sonra bol ot yetişen mevsimde yapılıyordu. Sefer sırasında, çadırlar otun çok bol olduğu bölgelere kuruluyordu.¹⁷⁶

Seferberlik hazırlık çalışması (savaş planlaması) şu şekildeydi: ilk aşama, İmparator'un yokluğunda Addis Ababa'nın güvenliğini sağlamak üzere orada bırakılan birliklerden oluşuyordu. İmparator Addis Ababa'dan ayrılmadan önce, Ras Darge, Degazmach Haile Mariam ve Wehni Azzaj Weide Tsadik'i devlet idaresi ve güvenliği ile ilgilenmeleri için görevlendirdi. İkinci aşama ise, sınır güvenliği için görevlendirilen birliklerdi. İmparator, Jimma'lı Abba Jifar, Leqa-Wellega'lı Dejjazmach Gebre Egziabhere, Welamo'lu (Welayitta) Dejjazmach Jote and Kawo Tona'ya Güney Batı Etiyopya'ya dönmeyi ve düzeni sağlamayı emretti. Üçüncü aşama ise, doğu taraflarında yeni bir cephe açmak için gönderilen imparatorluk ordusundan bir gruptu. İmparator, Wichalle'de (Wello), geride kalmış olan Kefa valisi Ras Weide Giorigis ve İlubbabor valisi Ras Tesemma'ya Ashenge'de kendisiyle buluşmaları yerine Awsa'ya (doğu sınırı)

¹⁷⁵ 1 Gasha, 40 ha'dır; 1 Hektar = 0.01 Kilometre kare. 10,000 Metrekareye eşittir.

¹⁷⁶ Ethiopian Register (1966), s.24

hücum etmelerini emretmiştir. İmparator Menelik, İtalyanların iç isyan çıkarmak için yerel güçlere silah ve top sağlamasının üzerine doğu sınırına birlikler gönderdi.¹⁷⁷

Dördüncü aşama, ana düşman kuvvetiyle karşılaşacak olan temel askeri güçten meydana geliyordu. İmparator Werre Illu'dayken, Wello'nun valisine Ras Mikael'in güçlerine: İmparatoriçe Tayitu'nun kardeşi Ras Wele; Tigray'lı Ras Bitwedded Mengesha; Ras Mekonnen; Ras Alula; Wagshum Guangul; Dejjach Weide; Fitawrari Gebeyyehu, Fitawrari Tekle, Uqe Mekuas Adnew ve Qeniyazmach Taffese'nin savaşta İtalyan güçlerine karşı koymasını emretti. Beşinci silahlı grup ise İmparator ve İmparatoriçenin rezerv olarak savaş gerisinde bırakılan askerleriydi. İmparatorun ordusu komutan Fitawrari Habte Giorgis, Fitawrari Gebeyyehu, Bejironed Balcha ve Liqe Mekuas Abate gibi topçu komutanlar ve süvari komutanı Uqe Mekuas Adnew tarafından idare ediliyordu.¹⁷⁸

Yürüyüş sırasında, gece için kamp kuruluncaya kadar duraklama olmamıştır. Varlıklı savaşçıların kendilerine hizmet etmek üzere hizmetkarları ve binmek için at veya katırları vardı. Tüm bu insanların ve hayvanların hareket halindeyken beslenmesi gerekiyordu. Bazı yiyecekler, insanlar veya katır sırtında taşındığından, ordunun araziden geçmesi ve büyük bir Alana yayılması bekleniyordu.¹⁷⁹ Tüm bunlar, Etiyopyalıların ülkelerinin bağımsızlığını korumak üzere katı bir sömürge karşıtı tutum sergilediklerini göstermektedir. Etiyopya imparatoru genellikle, farklı etnik ve dinlere

¹⁷⁷ Abdussamad H. Ahmad, Richard Pankhurst eds. (1998). *Adwa Victory Centenary Conference, 20 February-2 March 1996*. Institute of Ethiopian Studies, Addis Ababa University, Ethiopia, s.114

¹⁷⁸ a.k, s.115

¹⁷⁹ McLachlan Sean (2011), s.33

inanan grupları, ülkelerini sömürgeciliğe karşı savunmak üzere seferber hale getirebilme kapasitesine sahipti.

2.4. İtalyan Sömürge Güçlerinin Organizasyonu ve Yapısı

İtalyan ordusunun Adwa'daki yapısına baktığımızda, bu egzotik fakat oldukça etkin Etiyopya ordusuyla yüz yüze gelen sömürge ordusunun çoğunluğunun askari adı verilen Eritreli veya Sudanlı (İtalya'nın yanında savaşan) birliklerden oluştuğunu görmekteyiz. Bazı İtalyan görevliler ve Afrikalı özel birimlerin askerleri aylar hatta yıllardır sömürge yönetimi altında bulunsa da, o zamanki organize İtalyan birimlerinin çoğu ne ile karşılaştıkları hakkında belirli bir görüşleri olmayan yeni katılımcılardan oluşuyordu.

Daha deneyimli İtalyan sömürge birlikleri ve Askari iyi savaşmış olsa da, İtalya'dan gelen ve sömürge ordusuna yeni katılanlar güvenilir değildi. Birlikler, Afrika'da hizmet vermek üzere gönüllü olan askerlerden oluşuyordu. Bu askerler taktiksel alaylar ve tugaylar halinde organize edilmiş birlikler birbirini izleyerek numaralandırılmış yeni taburlardan oluşuyordu. Ülke ve iklime yabancı olan bu askerler, sıcak gündüzlerden, soğuk gecelerden, değişik gıdalardan ve zorlu arazi koşullarından çok çekmişlerdi. Birbirlerini tanımak için çok az zamanı olan görevli ve askerlerin bölgeye olan bilgi ve deneyim eksikliği çok fazlaydı. Bu da kaçınılmaz olarak hem kamplarda hem de savaş alanında karışıklıklara neden olmuştu.¹⁸⁰ Bu yapı, İtalyanların hırslarından dolayı uğradığı başarısızlığa büyük ölçüde katkıda bulunmuştu.

¹⁸⁰ Sean McLachlan (2011), s.38

İtalyan ordusu, rezerv olarak saklanan dördüncü bir kolla birlikte savaş alanında üç ana koldan meydana gelmekteydi. İlk kol, Kidane Mihret tepesine ilerleyen General Albertone komutası altındaydı ve Baratier’in haritası titizlikle hazırlanmadığı için bu ilk kol diğer kollardan izole olmuş ve etrafı düşman tarafından çevrilmişti. Dabormida komutası altındaki ikinci kol, Albertone’un ordusuna ulaşmaya çalışmıştır. Fakat Etiyopya platosunun sarp yamaçları ve kanyonları ikinci kolun etrafı sarılan birinci kola ulaşmalarına engel olmuştur.

Baratieri, Mount Rajo’nun üzerindeydi ve Abertone’un güçlerinin durumunu görebiliyordu. O noktada, Etiyopyalılar güneyden sarılmış olan Arimond’un merkez kolunu tehdit ediyorlardı. Baratieri, General Galliano’nun emir altındaki rezervlerin (yerel birlikler) savaşa müdahil olması emrini verdi fakat savaş o anda zaten kaybedilmişti.¹⁸¹

Birçok yazarın belirttiği gibi, birlikleri istikrarlı bir şekilde tutabilmek amacıyla gerekli olan koşullar olması gerektiği gibi sağlanmamıştı. Yukarıdaki açıklamaya bakarak İtalyanların başarısızlığı için bazı yazarlar “Etiyopyalılarca yanlış yönlendirilmiş İtalyanlar”¹⁸² tabirini kullanmışlardır. Kalitesiz haritalar ve iletişim İtalyan tugaylarının yüksek noktalara ulaşmasını ve yayılmasını engellemiştir.¹⁸³ Buna

¹⁸¹ Bkz: Andrea L. Stanton ed. (2012). *Cultural Sociology of the Middle East, Asia & Africa: An Encyclopedia*. Sage Publishing Ltd, London, s.156

¹⁸² Marcus, Harold G. (1994), *A History of Ethiopia*. University of California Press, Berkeley Los Angeles London, s.99

¹⁸³ Stapleton, Timonhy J. (1967), s.15

ek olarak savaştan önce İtalyanlar, Menelik'in ordusunun tedarik kaynakları bulabilmek için Adwa'nın dışına ilerledikleri yönünde yanlış istihbarat almışlardı.¹⁸⁴

Bir diğer olumsuzluk ise, ayaklarındaki “ağır botların bölge için uygun olmaması ve ortalama askerlere ızdırap vermesi ve bu botların kolayca yıpranmasıydı. Genel Baratieri, ısrarla uygun Alp botları talep etse de bunları hiçbir zaman elde edememişti. Adowa savaşının sonlarına yakın, İtalyan askerlerinin kendi yıpranmış botlarıyla değiştirmek üzere ölü yoldaşlarının botlarını giydikleri görülmüştür. Üniformalar iklim için çok sıcaktı ve dikenli çalılar tarafından dilimleniyordu. Kazma ve kürek gibi aletler çok düşük kaliteliydi ve kayalık toprakta kolaylıkla yıpranıyordu. Ayrıca, Adowa Savaşında ihtiyaç duyulan süngü ve tüfekler kullanılmaz hale gelmiştir.¹⁸⁵

Savaş sırasında tugaylar arasına gönderilen ulakların çoğu ya çok yavaşlardı ya da bu haberleşmeyi hiç sağlayamamışlardı. Savaş alanının çeşitli yerlerinde çiftlikler vardı ve bazı yazarların bildirdiğine göre bu ulaklardan bazıları son geri çekilme sırasında kalabalık bir grubu oluşturan yerel çiftçiler tarafından pusuya düşürülmüşlerdi. İtalya gibi bir Avrupa ordusunun iyi eğitilmiş ve donanımlı sağlık işlerini yürüten askerlere sahip olması beklenirken, Adwa'da yaşanan olaylar tam tersini gösteriyordu. İtalyanların yetersiz finansmanı her türlü ikmalin noksanlığına yol açmıştır. İtalyanlar, yereldeki sömürge karşıtlarının düşmanlığıyla yüzleşmek zorunda kaldılar ve onlara

¹⁸⁴ Solomon Addis Geathun and Wudu Tafete Kasso (2014), s. 27

¹⁸⁵ McLachlan(2011), s.39-40

yardım edecek düzgün haritalardan yoksundular. Bu yüzden İtalyan ordusu büyük bir karmaşaya sürüklenmiştir.

2.5. Savaşın Bedeli ve Sonrası

Bu yenilgi İtalya’da güçlü bir tepkiye neden oldu. Başbakan Crispi’nin mücadeleci hükümeti görevden alınmıştı. Roma’daki yeni hükümet göreve başlar başlamaz, Gen Baldissera barış istemeye başladı. Gen Baldissera, Maj Salsa (İtalyan elçi) aracılığıyla barış istediğinde Menelik çoktan Asmara’ya gitmek üzere yola koyulmuştu.

Crispi Afrika’daki gücünü ve etkili sömürge politikaları etkinliğini kaybetti. Ayrıca, İtalyan göçmenler, hükümetin umut ettiği şekilde İtalyan Afrika’sında kalmak yerine Arjantin ve Kuzey Amerika’ya yerleşmeyi seçtiler.¹⁸⁶ Hem İtalya hem de Etiyopya tarafında kayıplar vardı ama İtalyanların kayıpları daha çoktu. Mart 1896’da Adwa’da yalnızca bir günde, herhangi bir on dokuzuncu yüzyıl Avrupa ordusunun kayıplarından daha fazla kayıp verdi.

Tablo 3: Adwa Savaşı’ndaki İtalyan ve Etiyopyalı Kayıplar¹⁸⁷

	İtalyan Askerleri	Askari Askerleri	Etiyopya Askerleri
Ölü	4600-5000	1700-2000	4000-6000
Yaralı	471-500	1000	8000-10,000

¹⁸⁶ Robert Aldrich and Kirsten Mckenzie eds. (2014). *The Routledge History of Western Empires*. Routledge, New York, s.122

¹⁸⁷ Her iki tarafın net kayıpları bilinmemektedir. Farklı kaynaklar farklı sayılar vermektedir. Ancak, bu tez için kullandığım kaynaklar, kayıpların sayısı için neredeyse yukarıda verdiğim tablodaki sayılarla aynıdır. Kaynaklar arasında şunlara Bkz: Robert Aldrich and Kirsten Mckenzie eds. (2014). *The Routledge History of Western Empires*, s.122; McLachlan Sean (2011). *Armies of the Adowa campaign 1896: the Italian Disaster in Ethiopia*, s.23; Stapleton, Timonthy J. (1967). *A Military History of Africa*, s.15; Edmond J. Keller (1991). *Revolutionary Ethiopia: From Empire to People’s Republic*, s.34

Tutsak	1811-1900	1000	-
Kalıcı Cevapsız	954	-	-

Etiyopyalılar vatan haini olarak nitelendirdikleri Tigre’den toparlanmış olan Askari (İtalyan sömürge güçlerinde yer alan yerel askerler) grupları esir aldılar. Onlardan 406¹⁸⁸ Askari sağ elleri ve sol ayakları kesildikten sonra serbest bırakıldı.

Şekil 6: Tigre’nin Kuzey İllerinde Orduya Alınan ve Cezalandırılan Askarilerin

Resimleri¹⁸⁹

26 Ekim 1896 tarihinde Menelik, İtalya ile Addis Ababa Anlaşmasını imzaladı.

İtalyanlar, Etiyopya’nın egemenliğini ve bağımsızlığını tanıdı ve Wuchale Anlaşmasının

¹⁸⁸ G.F-H.Berkeley (1902). *The Campaign of Adowa and the rise of Menelik*, s.347

¹⁸⁹ Tigre’nin kuzey illerinden gelen Askari grupların sağ elleri ve sol ayakları Etiyopyalı askerlerce vatan hainliğinin cezası olarak kesilmiştir kaynak: McLachlan Sean (2011), s.33; Askari grupları (sömürgecinin hizmetindeki sömürgeler olarak açıklanabilir) yerel insanlardan toplanmıştı. Katılım motivasyonları çeşitlilik göstermekteydi. Bazı katılımcılar önceden işledikleri suçlardan kaçmışlardı. Bazıları için yeni bir hayat kurma şansı bazıları içinse, güvenlik, gıda ve düzenli ödeme anlamına geliyordu. Bir yıl için anlaşma imzalayan bir asker günde 1.5 Liret’lik ödeme alıyordu. Ödeme fazla değil, Avrupalı askerlerin aldığı paradan daha azdı. Bkz: Raymond Jonas (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire*. Cambridge, MA, Harvard University Press, s.59-60

yanlış tercüme edilen 17. Maddesi yürürlükten kaldırıldı. Aynı zamanda, Menelik Eritre'yi İtalyan sömürgesi olarak tanıdı. Wuchale Anlaşmasından farklı olarak, anlaşma İtalyanca ve Etiyopya dilinde yazılmak yerine, her türlü kasti yanlış anlaşılmayı ortadan kaldırmak amacıyla Etiyopya dilinde ve Fransızca olarak yazılmıştır. Avrupa ülkeleri, kendi sömürgeleriyle sınır komşusu olan Menelik ile iletişim kurmaya başladılar. Adwa'daki kesin zafer, Etiyopyalıların Avrupalılar üzerindeki imajını değiştirdi. Etiyopyalılar, farklı illerin yerel liderlerinden seferber olabilen geniş bir ordu kurabileceklerini ve büyük bir Avrupalı devleti yenebileceklerini kanıtladılar.

2.6. Etiyopya'nın Yeniden Şekillendirilmesi

İtalyan sömürge kuvvetleri Adwa Savaşı'nı sadece taktiksel hatalardan ötürü kaybetmedi. En temel sebep aslında karşılaşılan Etiyopya kuvvetleri hakkında sağlıklı bir bilgiye sahip olunmamasından kaynaklanmaktaydı. Savaşıa hazırlık esnasında, İtalyan sömürge yönetimi, böl ve yönet stratejisini uygulamak suretiyle yerel şefler arasındaki iç çatışmaların patlak vermesini bekliyordu. Ayrıca, daha önce Menelik ve Yohannes arasındaki durum için yaptığı gibi, tarafsız kalmayı teşvik etmekteydi.

Bu savaşın bir sonucu olarak, Menelik bir Etiyopya halkı içinde ve uluslararası muazzam alanda güç ve itibar kazanmıştı. 26 Ekim'de sömürge yönetimi, Wuchale Anlaşması'nın feshini onaylamak ve Etiyopya'nın kesin ve tam bağımsızlığını tanımak suretiyle Addis Ababa Barış Anlaşması'nın imzalanmasını kabul etti. Takip eden aylarda, Fransız, İngiliz, Rus hükümetleri ve bazı diğer hükümetler, Menelik'le dostluk anlaşması imzalamak üzere diplomatik görevliler atadılar. Bu vesileyle Addis Ababa,

içinde bir kaç önemli yabancı elçiliğin de bulunduğu önemli bir diplomatik merkez haline gelmişti.

Etiyopya'nın çehresi çarpıcı bir biçimde değişmekteydi. Tabiidir ki net tanımlanmış ve herhangi bir muğlaklık olmaksızın iyi çizilen ulusal sınırlar, sadece daha iyi bir uluslararası ilişkiler, milli ve yerel güvenlik veya etkili bir yerel yönetim için değil aynı zamanda doğal kaynakların etkin olarak kullanılabilmesi için de çok önemlidir. 19. yüzyılın ikinci ve yirminci yüzyılın birinci yarısında, İngiltere, Etiyopya-Sudan, Etiyopya-Kenya ve Etiyopya-İngiliz Somalisi sınırlarını çizmek için sömürgelerini (Sudan, Kenya ve İngiliz Somaliland'ı) temsilen bir dizi anlaşma imzaladı.¹⁹⁰

Etiyopya ile etrafındaki sömürgelerin sınırları, sömürge güçlerinin Adwa sonrası Etiyopya'sının yayılmacı ihtimallerine bakışları doğrultusunda çizildi. Çizilen ilk sınır 20 Mart 1897'de Etiyopya ve Fransız Somalisi (Cibuti) sınırı oldu. Etiyopya ve İngiliz Somalisi arasındaki sınıra dair anlaşma 14 Mayıs 1897'de imza edilmişti. İngiliz Sudan sömürgesi ve Etiyopya arasındaki sınır ise 1902'de imzalanan bir anlaşma ile belirlenmişti.

Etiyopya ve İngiliz Doğu Afrika'sı arasındaki sınır 1907'de; İtalyan Somalisi ile olan ise 1908'de imzalanan anlaşmalar ile belirlendi. Etiyopya tarihi perspektifinden bakıldığında, yıllar boyunca çeşitli etnik kimlik, din ve bölgelerden olan Etiyopya halkları, ticaret, evlilik, ortak ritüeller ve dini hükümler ve politik rekabet gibi yollar

¹⁹⁰ Teshome Wondwosen (2009), "Colonial Boundaries of Africa: The Case of Ethiopia's Boundary with Sudan" *Ege Akademik Bakış/Ege Academic Review* vol.9, No.1, s.338

vasıtasıyla, uzlaşa ve iyi ilişkiler içinde bulunmuşlardır. Fakat Adwa çok kimlikli işbirliği açısından en önemli ve kritik örneği teşkil etmektedir.

Adwa zaferi sebebiyle sömürge güçleri, Etiyopya'ya karşı bir saygı tutumu benimsemişler ve bu tutumu Etiyopya'nın yeni sınırlarını tanıyan bir dizi anlaşma ile pekiştirmişlerdi. Böylelikle Etiyopya toprakları, birçok Afrika ülkesine nazaran dış bir sömürgeci gücün tasarısı dâhilinde belirlenmemişti.¹⁹¹

Adwa Savaşı, sadece Etiyopyalılar için değil aynı zamanda diğer sömürgeleştirilmiş Afrika ülkeleri ve tabii ki tüm milletlerden özgürlük sever insanlar için bir bağımsızlık sembolü niteliğindedir. Diğer Afrika ülkeleri sömürge boyunduruğu altına girerlerken, Etiyopya Afrika'nın parlayan yıldızı konumundaydı. Adwa hem askeri olarak başarılıydı hem de Etiyopya'nın bağımsızlık isteğini perçinlemişti. Siyahi farkındalık ve Pan-Afrikanizm gibi akımların hepsi köklerini Adwa zaferinden aldılar. Wuchale Anlaşması, 1889'da çoktan feshedilmiş ve tamamıyla hükümsüz hale gelmişti.

¹⁹¹ Edmond J. Keller (1991), s.36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İTALYAN DOĞU AFRIKA'SININ OLUŞTURULMASI, SÖMÜRGE YÖNETİMİ VE SÖMÜRGE KARŞITI VATANSEVERLER (1935-1941)

3.1. Yenilenen Sömürgeci İhtiraslar

2 Ağustos 1928'de Etiyopya ve İtalya bir dostluk ve tahkim anlaşması imzaladılar. Bu anlaşmaya göre iki devlet arasında "bozulmaz bir barış ve ebedi bir dostluk" hâkim olacaktı. İkisi de birbirlerinin çıkarlarını koruyacak ve gözetleyecek ve birbirlerinin bağımsızlıklarını tahakküm ve tehdit etmeyeceklerdi. Ticareti teşvik etmek amacıyla, her ülkenin vatandaşı ev sahibi ülkenin kanun ve yasalarına bağlı kalacaktı. Aynı zamanda iki ülke tüm sorunları uzlaşma ve tahkime dayanan bir şekilde, silaha başvurmadan çözeceklerdi.¹⁹² Dolayısıyla diplomatik mücadelenin barışçı bir devamlılık halinde kalması istenmişti.

Modern silahları Etiyopya dışında tutmak İtalya için özellikle önemliydi. Bu doğrultuda 21 Ağustos 1930 tarihinde Etiyopya, Fransa, İngiltere ve İtalya arasında Paris Silah Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma silah akışını kontrol etmek maksadıyla, silahlara yönelik bilgilerin yayımlanmasını ve teçhizatın Üç Avrupalı gücün sömürge bölgeleri aracılığıyla aktarılmasını ve Etiyopya'ya yakın şehirlerde depolanmasını öngörmektedir. Bu anlaşma ve daha evvelki dostluk anlaşmasıyla birlikte İtalya, Etiyopya'ya yapılacak olan silah ithalatını kontrol etmeyi ve bir bakıma onun askeri hamisi¹⁹³ olarak

¹⁹² Joseph Calvitt Clarke III (2011). *Alliance of the Colored Peoples: Ethiopia and Japan Before World War II*.

¹⁹³ a.k.

davranabilmeyi amaçladı. Dahası, Mussolini¹⁹⁴ gizlice kendi birliklerini hazırlayıp silahlandırarak Etiyopya'nın ordusunu tam kapasite bir savaş için modernleştirmeye yardımcı olacak herhangi bir dış unsuru engellemeyi kendisine amaç edindi.¹⁹⁵

Etiyopya, Fransa, İngiltere ve İtalya anlaşmasının gerçek amacı gizli gündemdeydi. Etiyopya'nın, bir sorun çıkması durumunda, statükonun devamlılığını sağlamak için bu devletlerin herhangi birisinden askeri müdahale talep etme hakkı bulunmamaktaydı. Buradaki dikkat edilmesi gereken önemli nokta şuydu: Bu devletler, mevcut durumun devamlılığına karar verme hakkını ancak kendilerinde görmekte ve mevcut durumun sürdürülmeyeceği durumda ne yapılacağına ancak kendilerinin karar verebileceğini işaret etmekteydiler.¹⁹⁶ Dolayısıyla anlaşmanın uygulanmasına bakacak olursak, bu devletlerin daha istekli oldukları açık bir biçimde görülmektedir.

Francesco Crispi'nin zamanından itibaren, İtalya hızlı bir genişleme ihtiyacı hissetmişti. Tabi ki onun en hırslı yayılmacılarının, hedeflerini gerçekleştirmek için seçtiği odak noktası ise Afrika'ydı. Ayrıca yirminci yüzyılda da İtalya iki büyük motivasyon kaynağı ile desteklendi. 1896'da, Adwa'daki felaket yenilginin anılarını hala unutamayan İtalya, bu yenilginin üzerine güçlü bir intikam alma duygusunutaşıyordu. İkinci olarak, Mussolini'den Etiyopya'da demografik sömürgeleşme kurulması talep ediliyordu. Bu sayede, kıta İtalya'sındaki artan nüfus sorununa ve buna bağlı olarak büyüyen işsizlik oranına bir çözüm getirilecekti.

¹⁹⁴ Benito Mussolini Ekim 1922'de *Fassi di Combattimento* faşist partisinin başında İtalyan başbakanı oldu. İtalya'yı uluslararası arenada ciddiye alınan bir güç olarak görmeyi diledi.

¹⁹⁵ David T. Zabecki ed. (1999). *World War II in Europe: An Encyclopedia*. Garland Publishing, Inc. London, s.1476

¹⁹⁶ Bkz: Ernest Work (1935). *Ethiopia A Pawn In European Diplomacy*. The Macmillan Company, New York, s.325

Bir İtalyan diplomatı olan Raffaele Guariglia ikinci amacı bir konuşmasında şöyle lanse etmişti: "Eğer bir sömürge genişlemesi uygulayacaksak ve acımasız bir girişim yerine tastamam bir sömürge imparatorluğu oluşturmak amaç olacaksa, bunu ancak Etiyopya'da gerçekleştirmeyi ümit edebiliriz. Güneş olan yerler, özellikle de Afrika güneşinin olduğu yerlerin (ki bizi en çok bunlar ilgilendirmektedir) hepsi alınmıştır. Öyle inanmaktayım ki kimse sömürgeleri cennet üstümüze düşecekmişçesine fethetmeyi beklememelidir."¹⁹⁷

Demografik sömürgeleşme fikri Leopoldo Francheti ile özdeşleşmiştir. Francheti, ilk önce 1890'da Eritre'deki İtalyan sömürgesinin sorumlusu yapılmış ve bunu takiben yerleştirme ofisi ya da diğer adıyla Ufficio per la colonizzazione'nin başkanlığına getirilmişti. Kendisi kolonileri fazla nüfusun geçiş noktası olarak gören bir düşünce ekolünün üyesiydi. Francheti özel olarak finanse edilmiş geniş gayrimenkullere dayanan kapitalist bir sömürgeleşme sistemine karşıydı. Aksine o gerekli hallerde devlet tarafından desteklenen, küçük ailelerden oluşan bir köylü tabakasına dayalı demografik bir sömürgeleşme taraftarıydı. Onun görüşüne göre, köylü yerleşmeleri geniş, durağan ve üretken bir kırsal nüfus yaratacak; bu da sömürgeyi bir zaman sonra askeri olarak kendini savunabilecek ve ekonomik olarak kendi kendine yetebilecek bir konuma yükseltecekti¹⁹⁸. Franchet'in planı ciddi itirazlarla karşılaştı. Crispi'nin kendisi dahi özel sermayenin hariç bırakılmasına ikna olmamıştı. Bunu asil fakat hayal mahsulü bir girişim olarak görmekteydi. Adva yenilgisiyle, bu hırslı demografik yerleştirme planı, ta

¹⁹⁷ G. Bruce Strang ed. (2013). *Collision of Empires: Italy's Invasion of Ethiopia and International Impact*. Ashagate Publishing, United Kingdom, s.21

¹⁹⁸ Haile M. Larebo (1994). *The Building of an Empire: The Italian Land Policy and Practice in Ethiopia 1935-1941*. Oxford Studies in African Affairs, Clarendon Press, Oxford, s.13

ki Mussolini tarafından yeniden benimseninceye kadar, tek taraflı olarak devam ettirildi. Crispi'nin aksine Mussolini planını İtalya'daki nüfus büyümesini çözmeye yönelik doğrudan bir yöntem olarak belirlemişti.

1861 ve 1911 arasında nüfus 25.7 milyondan 35.9 milyona çıkmıştı. Yoğunluk ise kilometrekare başına 87 kişiden 123 kişiye yükselmişti. 1921'de nüfus 39 milyona, 1931'de ise 42 milyona ulaşmıştı.¹⁹⁹ Böylelikle demografik sömürgeleşme İtalya'nın bu sorununa bir çare olarak görüldü. Buna ek olarak, demografik sömürgeleşmeyi tanımlarken, Etiyopya'nın durumuna karar vermek için bir bakıma farklı deneyimlerden faydalanıldı.

Zirai sömürgeleşme politikalarının 1912'den bu yana çeşitli aşamalardan geçtiği Libya'da tarımsal yerleşimlerin önemi daha büyüktü. İlk aşamada küçük çaplı ve malikane tarzı topraklara dayalı bir özel sömürgeleşme biçimi benimsendi. Bu topraklar düşük fiyatlara İtalyanlara satıldı. 1922 sonrasında, yeterli oranda finanse edilmiş ve iyi tarımsal işletmelere olanak tanıyan sermaye cinsinden bir özel sömürgeleşme türüne geçiş yapıldı. 1928 sonrasında ise devlet metropol işçilerini istihdam etmeleri koşuluyla tarımsal firmalara finansal destek sağladı. Fakat bu yöntemlerle elde edilen verimsiz sonuçlar sömürge yönetimini direkt devlet müdahalesinin gerekliliği hususunda ikna etmeye yetmişti.²⁰⁰ 1932'den sonra sömürge temsilcisi (Ente della colonizzazione) devletin direkt bir kurumu olarak oluşturulmuştu. Bu kurum ise geniş çaplı nüfus

¹⁹⁹ Haile M. Larebo (1994), s.4; ayrıca Bkz: Joseph Ward Swain (1940). *Beginning of The Twentieth Century: A History of Europe from 1870 to The Present*. University of Minnesota W.W. Norton & Company Incorporated, s.649

²⁰⁰ Bkz: Prem Poddar, Rajeev S. Patke and Lars Jensen eds.(2008), s.299

transferlerinin ve demografik sömürgeleşmenin uygun tüm koloni topraklarında gerçekleştirilmesi fikrine dayalı olarak şekillenmişti.

3.2. Walwal Olayı

İngiltere gerek eski Somali sömürgesini gerek Kenya'nın çöl sınırlarını, gerekse de eski İngiliz-Mısır Sudanı'nın doğu bölgelerini kontrol edebilmek için gereken nüfuzu devam ettirmek hususunda başarısız olmuştu. Ancak, 1930'larda İtalya için, sınır ihlalleri yaptığı gerekçesiyle Etiyopya'ya karşı suçlamalarda bulunmak oldukça kolaydı. Bu suçlamaları da özellikle eski İtalyan Somali'si ve yeterince açık tanımlanamamış sınırları boyunca yarı göçebe Somalililerin yaylacılık faaliyetinde bulundukları Harar Eyaleti üzerinden yapmaktaydı.

İtalyan koloni yönetimi için Walwal olayı beş temel amacı başarıya ulaştırmıştı: (1) bu olay faşist İtalya'nın Etiyopya'nın sınırlarla ilgili düşüncelerini ölçmesini sağlamıştı; (2) aktif bir biçimde savaş provokasyonu yapmıştı; (3) Ogaden üzerindeki Etiyopya hâkimiyetine karşı bir meydan okuma gerçekleştirdi; (4) Walwal'ın istilası İtalyanlara ülkenin geri kalanına ait hazırlıkların tamamlaması için gereken zamanı tanıdı ve son olarak olay uluslararası kararlılığı denemiş oldu.²⁰¹

3.3. Sömürgecilik ve Milletler Cemiyeti'nin Başarısızlığı

Başlangıçta kırk iki üye bulunmaktaydı ve Etiyopya üyeliğe dördüncü birleşimde (10 Ekim 1923) kabul edilmişti.²⁰² Cemiyet maksimum üyeliğe yedinci birleşimde,

²⁰¹ Gufu Oba. (2013). *Nomads in the Shadow of Empires: Contests, Conflicts, and Legacies on The Southern Ethiopia –Northern Kenyan Frontiers*. Leiden, Boston: Brill, s.162

²⁰² Charles Howard Ellis (2003). *The Origin Structure and Working of The League of Nations*. The Law book Exchange, Ltd. Clark, News jersey, s.101

Almanya'nın üyeliğe kabulü ve toplam üye sayısının elli yediye yükselmesiyle ulaşmıştı.²⁰³ Cemiyetin iki temel amacı vardı: ilki kolektif güvenlik vasıtasıyla barışın temin ve devamlılığını sağlamaktı: eğer bir taraf diğerine saldırırsa, cemiyetin üye devletleri, gerek ekonomik gerekse askeri yaptırımlar vasıtasıyla, mütecaviz tarafı bastırmak üzere birlikte hareket edeceklerdi. İkinci amaç ise, ekonomik ve sosyal problemlerin çözümünü sağlamak doğrultusunda uluslararası işbirliğini teşvik etmektir.²⁰⁴

3.3.1. Cemiyetin Yapısı

Cemiyet, aşağıda sıralanan beş temel organa sahipti:

A) Genel Kurul

Bu organ yıllık olarak toplanmakta ve her üye devletten gelen ve hepsi bir oy hakkına sahip olan temsilcilerden meydana gelmekteydi. Meclis bir evvelki yıl yapılmış olan işleri teyit ve tasdik etmekte; gelecek yıl için bir gündem belirlemekte; genel politikalara karar vermekte; barış anlaşmalarının revizyonlarını önermekte ve bu amaç için gerekli olan miktarları finanse etmekteydi. Alınan her karar oy birliğine dayanmak durumundaydı. Her üye devletin kendilerini ilgilendiren bir konuyu gündeme getirme ve dünyadaki gelişmeler üzerine söz söyleme hakkı bulunmaktaydı.

B) Konsey

Bu organ daha küçük bir yapıdan müteşekkil olup yılda en az üç kez toplanmakta ve İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya olmak üzere dört daimi üyeden meydana gelmekteydi. Daimi olmayan üyelerinin sayısı 1926'ya kadar dokuza ulaşmıştı. Özgün

²⁰³ Charles Howard Ellis (2003), s.105

²⁰⁴ Norman Lowe (2013). *Mastering World History*. Fifth Edition , Palgrave, Macmillan, USA, s.44

politik meselelerle, ortaya çıktıkları andan itibaren ilgilenmek Konsey'in göreviydi ve aynı şekilde kararlar oy birliğine dayandırılmalıydı.

C) Uluslararası Hukuk Daimi Mahkemesi

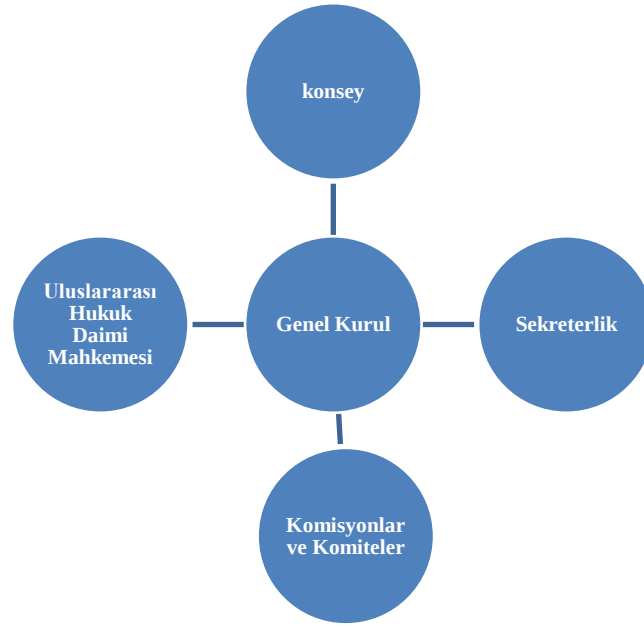
Hollanda'nın Lahey kentinde bulunan bu organ, farklı milletlerden on beş adet yargıçtan oluşmaktaydı. Politik uyuşmazlıkların aksine, hukuki uyuşmazlıklarla ilgilenmek bu mahkemenin göreviydi. 1922'de faaliyete geçen mahkemenin uluslararası politikada genel kabul görmüş yasaların uygulanması fikrine karşı öncelikli bir kabulü bulunmaktaydı.

D) Sekreterlik

Bu organ tüm evrak işleriyle uğraşmakta ve gündemi hazırlayıp çözüm ve raporların yazımıyla ilgilenmekteydi. Bu sayede cemiyetin kararları yürürlüğe girebilmekteydi. Sekreterlik bir bakıma üyeleri 30 farklı ülkeden gelen uluslararası sivil hizmeti görevi görmektedir. Mahkeme gibi, burası da yüksek kalitedeki teşkilat ve yönetimi dolayısıyla saygı kazanmış durumdaydı.

E) Komisyonlar ve Komiteler

Bazıları Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra şekillenen bu organların birçoğu belli sorunlarla mücadele etmek için oluşturulmuşlardı. Ana komisyonlar, mandalar, askeri ilişkiler, azınlık grupları ve silahsızlanma ile uğraşanlardı. Ayrıca uluslararası iş, sağlık, ekonomi ve finans, çocuk refahı, uyuşturucu sorunları ve kadın haklarıyla ilgilenen örgütleri için de komiteler mevcuttu.

Şekil 7: Milletler Cemiyetinin Ana Organları

Cemiyetin ana işlevi barışın sürekliliğini sağlamaktı ve şu yolda faaliyet göstermesi amaçlanmıştı: savaş tehdidi teşkil eden her sorun cemiyete bildirilmeli ve savaşa müracaat eden bir üye ise, anlaşmayı bozması dolayısıyla, diğer üyeler tarafından topluca yapılacak olan her türlü müdahaleyle uğraşmayı göze almalıydı. Üyelerin ne tür askeri yahut deniz ve hava kuvveti katkısında bulunmaları gerektiği yönündeki bir tavsiye, konsey tarafından yapılacaktı.²⁰⁵ Milletler Cemiyeti kurulduğunda Etiyopya katılan tek Afrika ülkesiydi. Üyeliğindeki temel amaç ise bu vasıta ile bağımsızlığını garantileyecek olmasıydı.

3.3.2. Pasif Bakış Açısıyla Etiyopya

Hem İtalya hem de Etiyopya, saldırıyı yasaklayan bu cemiyetin birer üyesiydi. Walwal'daki sınır çatışması sonrasında Etiyopya tahkim talebinde bulunmak üzere

²⁰⁵ Norman Lowe (2013). *Mastering World History*, s.145

başvuruda bulunmuştu. Fakat yanıt vurdumduymaz ve oyalayıcıydı. Ne yazık ki, cemiyet üyeliği Etiyopya'yı işgal edilip sömürgeleştirilmekten kurtarmak hususunda yetersizdi ki bu durum cemiyetin temel kuruluş amacının işlemez durumda olduğunun bir göstergesiydi.

En başından itibaren majesteleri I. Haile Selassie'nin cemiyete müracaatı ve Mussolini'nin sorunun orada çözümüne itirazı üzerine, Cemiyet, 1928 Anlaşması'nın V. maddesine göre sorunun sadece iki taraf ülke arasında çözülmesine karar vermişti.²⁰⁶ Bu maddeye göre "iki hükümet uzlaşa ya da tahkim yöntemlerinden birini kabul edecek ve normal diplomatik yollarla çözümlenemeyen sorunlarını silah gücüne başvurmadan halledeceklerdi." Aynı zamanda İtalya, Somali'ye ek askeri güç sevkiyatı yapmaya devam ediyordu.

²⁰⁶ Bkz: Ernest Work (1935). Ethiopia A Pawn In European Diplomacy, s.331

Şekil 8: Ülkesinin İtalyan Kuvvetleri Tarafından İşgali Üzerine Milletler Cemiyeti'ne
Seslenirken İmparator Haile Selassie²⁰⁷

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk kimyasal silah kullanımı, İtalya'nın Etiyopya'yı işgali sırasında kullanıldı. Diğer bir deyişle, Etiyopya ikinci dünya savaşı öncesinde, kimyasal silahlar için bir deneme sahası olarak kullanıldı. İtalyan hava kuvvetleri, asker, kaynak ve hayvan tabanlı ulaşımı felç etmek umuduyla yedi ton iperit gazı attı. Hava püskürtmesi zemine ve bitki örtüsüne yapışan ve birlik, köylü ve taşıma hayvanlarını kontamine eden bir zehrin dağılımıyla sonuçlandı. Yetersiz korunma imkanlarına sahip olan insanların karın ve baş bölgelerinde hasarlar meydana geldi. Birçoğu kör oldu ve yardım merkezlerine gitmek için yollarını bulamadılar. Tedavilerdeki gecikmeler sebebiyle, deri yaraları kangrene dönüştü. Milletler Cemiyeti İtalya'nın kimyasal silah kullanımıyla ilgili rapor ve fotoğrafları toparlamaktaydı fakat

²⁰⁷ Milkias Paulos (2011). *Africa in Focus Ethiopia*, s.56

herhangi bir müdahalede bulunmadı ve kullanımı durdurmak için oldukça pasif bir davranış sergiledi.²⁰⁸

Uluslararası Kızıl Haç'ın yakınmaları tamamıyla duyulmamış olarak kaldı. Örnek olarak, Dr. John Melley bir mektubunda şöyle yazmaktaydı: "Bu bir savaş değil, bu bir kıyım bile değil. Bu binlerce savunmasız erkek, kadın ve çocuğun gazlarla işkence ve zulme tabi tutulmasıdır. Gaz sürekli olarak kullanılıyordu. Silahlanmış çocukların da içlerinde bulunduğu yüzlerce vakayı tedavi ettik. Dünya ise sadece tek bir taraftan durumu izliyor."²⁰⁹

Etiyopya Büyükelçisi kendisiyle yapılan röportajda olayı şu şekilde açıklamıştı: "Etiyopya ve İtalya arasındaki sorun tüm dünyayı büyük bir milletin küçük bir millete karşı olması sorunsalıyla baş başa bırakıyor. Bu bir adalet ve güç sorunsalı. Artık şunu bilmenin vakti herkes için gelmiştir: Etiyopya bağımsızlığını sürdürme hakkına sahiptir; yoksa renginden dolayı suçlanmalı mıdır?"²¹⁰ Cemiyetin İtalya'ya karşı etkili önlemleri almak konusundaki başarısızlığı, bu yapılaşmanın bir "Avrupa Kardeşliği Cemiyeti" olduğunu göstermiş bulunmaktaydı. Burada Afrika halklarının adil olmayan sömürgeciliğe karşı adalet beklmeleri mümkün değildi.

²⁰⁸ David T. Zabecki ed. (1999). *World War II in Europe*, s.1477

²⁰⁹ Richard Greenfield (1965). *Ethiopia: A New Political History*. Pall Mall Press, London, s.209

²¹⁰ Takle Hawaryat (1936) "War on Ethiopia; An interview with Teclé Hawariate, Ethiopian Ambassador". Röportaj, Etiyopya elçileri Bidjironde Teclé Hawariate ve Ephrem Tewolde Medhen ve Amerikan Delegasyonu William N. Jones ve James W. Ford arasında yapılmıştır. Milletler Cemiyetinin on altıncı birleşiminde İsviçre, 9 Eylül, 1935.

3.4. Medeniyet Misyonu

Savaş çabalarının desteklenmesi aşamasında, İtalyanlar, imparatorluklar çağında da uygulanmış olan bir dizi uygarlık ve uygarlaşma fikirlerini uygulamaya koydular.²¹¹ İtalyanlar Etiyopya'nın ancak ve ancak "uygarlaşması" koşuluyla cemiyete kabulunu doğru buluyorlardı. Fakat Etiyopya'nın bu süreci uygulayamaması nedeniyle, İtalya'nın uygarlaştırma sürecine tabi tutulması gerektiğini ekliyorlardı. Cemiyetten ihracını doğrudan talep etmemekle birlikte, İtalya Etiyopya'nın cemiyetin üyelerine sağlanan ayrıcalıkları hak ettiğini düşünmüyordu.²¹² Spatuzza konuşmasında, İtalya'nın Etiyopya ile olan savaşını "insanoğlunun en asil görevi" olduğunu açıklamış ve bunu "Etiyopya'nın en karanlık bölgesine" ışık saçmak amacıyla temellendirmişti. Yine 1936'da Chicago'daki zafer yemeğinde Spatuzza, İtalya'nın "zaferini", çağın, insanlığın ve medeniyetin zaferi olarak adlandırmıştı.²¹³

Etiyopya'ya Uygarlık getirme düşüncesi sömürgeci güçlerin kendi sorunlarını çözebilmenin yoludur. Sömürgeciler, savaş dönemlerinden, soykırım politikalarını meşru kılmak için yararlandılar.²¹⁴ Tarihçiler, yazarlar ve gazeteciler görülmemiş bir coşku ile Mussolini'nin Etiyopya'yı sömürgeleştirme girişimini takdir ediyorlardı. Dört ciltlik, büyük, detaylı eserinde (1936-38), diplomat Luca dei Sabelli, İtalyan işgalini

²¹¹ Thomas A. Guglielmo (2003). *White on Arrival: Italians, Race, Color, and Power in Chicago 1890-1945*. Oxford University Press, Inc, s.118

²¹² Robert Abraham Hill ed. (2006). *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers Volume X Africa for the Africans 1923-145*. University Of California Press, London, England, s.605

²¹³ Thomas A. Guglielmo (2003). *White on Arrival: Italians, Race, Color, and Power In Chicago 1890-1945*, s.119

²¹⁴ Jan Philipp Reemtsma (2012). *Trust and Violence*. Princeton University Press, United Kingdom, s.160

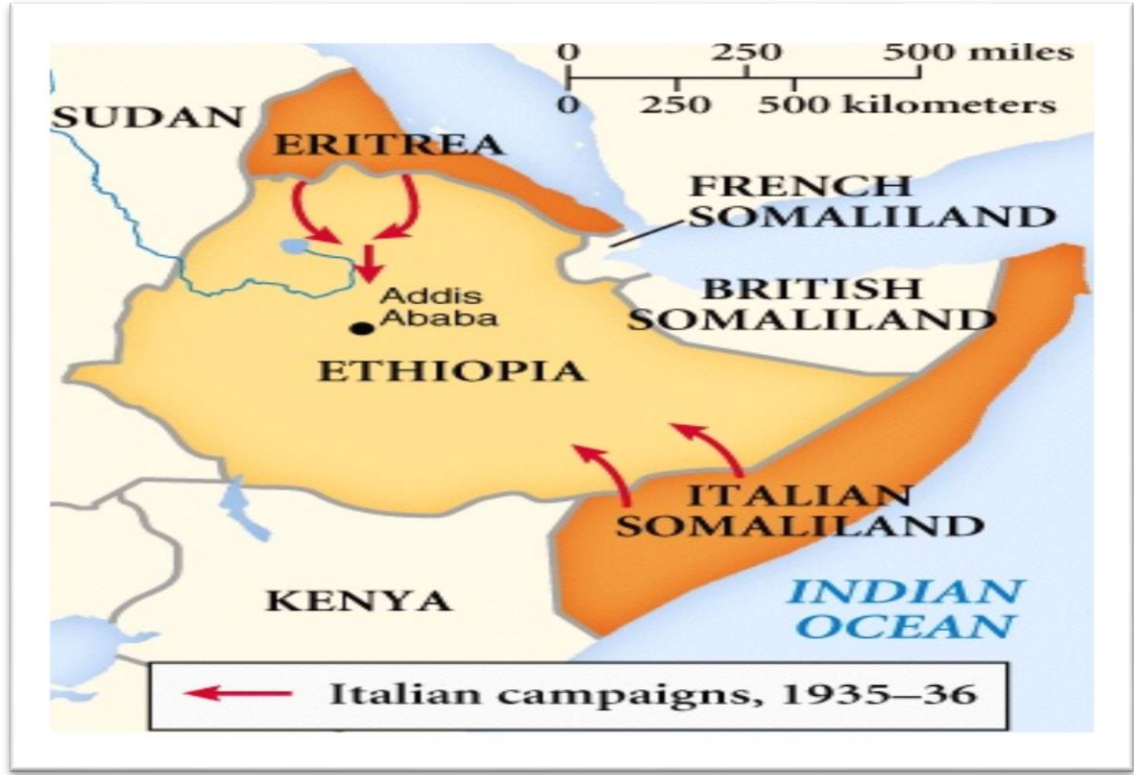
"barbar bir adaya"²¹⁵ karşı bir "adalet görevi" olarak açıklıyordu. Bu uygarlaştırma görevi diğer sömürgecilerden, siyahilerin kendilerini yönetmeye muktedir olmadıklarını kanıtlamak ve İtalya'nın onları uygarlaştıracağını kılıf olarak kullanmak savları altında alınmıştı.²¹⁶

3.5. İtalyan Doğu Afrikası'nın Oluşturulması ve Sömürge Yönetimi

Ekim 1935'te büyük İtalyan kuvvetleri Eritre'den ve İtalya Somalisi'nden Tigray'a geçtiler. 8 Kasım'a kadar İtalya Adigrat, Mekele ve Adwa'yı işgal etmişlerdi. Etiyopya ordusu Ocak 1936'da Tigray'a girdi. En önemlileri Birinci Tembien Savaşı olmak üzere bir kaç küçük başarıdan sonra, Etiyopya ordusu, hava gücünün de dahil edildiği modern İtalyan askeri kuvvetlerine karşı yetersiz kaldı. 31 Mart 1936'daki Maichew Savaşı İtalyan işgaline karşı, Etiyopya'nın son organize direnişiydi. Sonrasında Mayıs ayında, İmparator Haile Selassie kaçtı ve böylelikle bağımsız bir Etiyopya düşüncesi terk edilmiş oldu.

²¹⁵ Bkz: Siegbert Uhlig ed. (2007). *Encyclopedia Aethiopica*, Vol.3: *He-N*. Wiesbaden : Harrasowitz Verlag, s.241

²¹⁶ The Crisis Magazine (May 1935) Volume 42, No.5 , Whole No. 293, s.157

Şekil 9: İtalyan Harekâtı'nı Gösteren Harita (1935-1936)

Tablo 4: İtalya'nın Etiyopya İşgalindeki Teçhizat Üstünlüğü: Mayıs 1936'da Doğu Afrika İtalyan askeri komutası yukarıdaki materyalin bütününe sahipti ve bunların hepsi deniz yoluyla sevk ediliyordu.²¹⁷

Malzemeler	Miktarları (adet)
Motorlu Araçlar	30,000.
Telsiz Alıcıları	2,000.
Sahra Telefonu	30,000
Yakıt (ton)	200,000.

²¹⁷ Bkz: George W. Baer (1976). Test Case: Italy, Ethiopia, and The League of Nations. Hoover Institution Press , Stanford University , Stanford, California, s.267

El Bombası	3,200,000.
Top Mermileri	4,200,000.
Mermi	845,000, 000.

Mussolini Etiyopya'da yerel halka bir fonogram aracılığıyla 'hayırlı bir uyarıda' bulunmuştu. Bu uyarıda dini bir tarikat bünyesinde bulunan ve Etiyopya direniş güçlerine yardım eden herkesin, yargılanmadan hemen öldürülmesi emrini veriyordu. Haziran 1936'da "esir olarak alınan tüm isyancıların kısa yoldan infaz edilmesi talimatını verdi. Bir ay sonrasında, 8 Haziran'da ise, isyancılara ve onların sivil suç ortaklarına karşı sistematik bir şiddet ve infaz emrini yayınladı. Çünkü “on misli öç kuralı olmadan, yaralar kolaylıkla iyileşemezdi.” Giorgio Rochat'ın yazdığı gibi “İtalyan ceza uygulamasından verilecek en ufak bir tavizden kaçınılmış, toprakların alınması ve imparatorluğun pasifleştirilmesi kolluk kuvvetlerince sağlanmış ve toplum sadece ve sadece şiddet eliyle etkisiz hale getirilmişti.”²¹⁸

²¹⁸ David Rodogno (2006). *Fascism's European Empire: Italian Occupation during the Second World War*. Trans. Adrian Belton. Cambridge, Cambridge University Press, s.333

Şekil 10: Etiyopya'yı İşgal Etmek İçin İlerlerken İtalyan Sömürge Ordusu ve Askarileri
(1935)²¹⁹

Otorite yanlısı bir İtalyan yazarına göre, Etiyopya'nın vilayet sayısı otuz iki idi; bunların altısı yerel ve babadan oğula geçen yöneticiler tarafından idare edilmekteydi. Bunlar Wag, Tigre (iki yerel elit arasında paylaşılmıştı), Wallega, Müslüman yöneticiler tarafından idare edilen küçük Beni-Shangul bölgesi, ve Ras Kassa idaresindeki Salale idiler. Doğu ve güney Shoa bir krallık idaresiydi; Wallo Harar ve Ogaden de ayrıca imparatorun oğulları tarafından yönetilen kişiye özel topraklardı. Geri kalan 21 vilayet

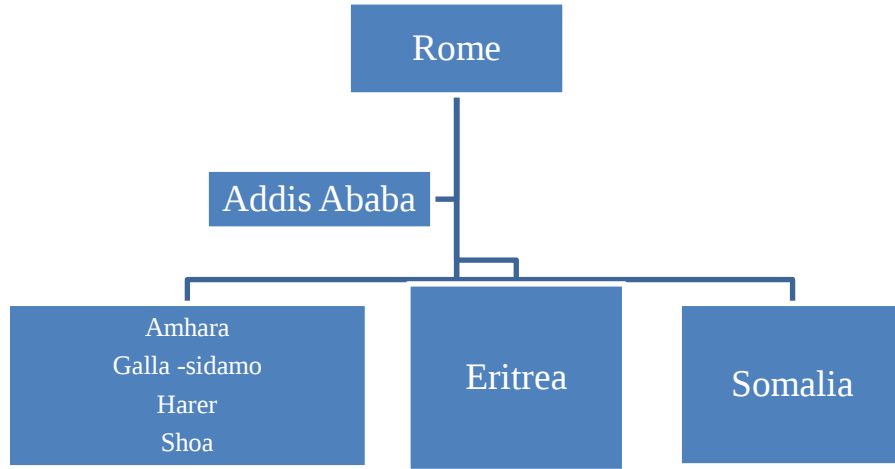
²¹⁹ Hulton-Deutsch Collection Corbis-Milkias Paulos (2011). *Africa in Focus Ethiopia*, s.57

ise imparatorun adamları ve aralarında yenilikçi ve ilerlemeci genç devlet görevlilerin de bulunduğu, akraba ve destekçi kimseler tarafından idare olunmaktaydılar.²²⁰

İtalyan kuvvetleri, Addis Ababa'ya girer girmez Etiyopya'nın işgalini ilan ettiler. 1936 Haziran'ının ilk günlerinde Roma, Etiyopya, Eritre ve İtalyan Somalisi'ni aynı yönetim altında toplayan ve toplamda altı vilayete bölen bir anayasayı onadı. 11 Haziran 1936'da, Mareşal Rodolfo Graziani, savaşa komuta etmiş bulunan Mareşal Pietro Badoglio'nun yerine atandı. Aralık'ta İtalyanlar tüm ülkenin pasifize edildiğini ve doğrudan İtalyan yönetimi altına alındığını duyurdular.²²¹ 1936'da İtalyan Doğu Afrikası, İtalyan Eritresi, henüz alınmış Etiyopya ve eski İtalyan Somalisi'nden oluşmaktaydı. Sömürge, altı bağlı vilayet yönetimine ayrılmaktaydı: İtalyan Eritresi, İtalyan Somalisi, ve ek olarak Etiyopya'nın Amhara, Galla-Siadam, Shoa ve Harar adlı dört vilayeti. Bunların hepsi, kral III. Emmanuel'i temsil eden kral naibine karşı sorumlu İtalyan yöneticiler tarafından idare edilmekteydi (Muzaffer olan Emmanuel Etiyopya krallığı tacını almıştı.) Aşağıda bütün bölgenin nasıl yönetildiği görülmektedir.

²²⁰ Bu analiz, Haile Selassie'nin hükümrancılığının ilk döneminin sonuna kadar devletin üçte ikisini yönetmekte başarılı olduğunu göstermektedir. Bu durum yönetici atamaları dikkate alındığı takdirde böyledir. Fakat şu unutulmamalıdır ki bir yönetici tarihi olarak Etiyopyalının gözünde bir askeri memurdan ibarettir. Sivil görevleri bu memuriyetinden daha üstün değildir. O ordusuna savaşta kumanda etmelidir. Bkz: Margery Perham (1948). *The Government of Ethiopia*, s.272

²²¹ Usa, Ibp (2011). *Ethiopia Country Study Guide: Volume 1 Strategic Information and Developments*, International Business Publications, USA, s.47

Şekil 11: İtalyan Doğu Afrika Sömürge Yönetimi'nin Yapısı

Yeni idari oluşumun ayırt edici özelliği etnik kimlik ilkesine sıkı sıkıya bağlı olmasıydı. O zamana kadarki yönetim bölgelerinin, etno-linguistik farklarına göre, Addis-Ababa (sonra Shawa) boyunca beş farklı büyük bölgeye ayrılmalarının arkasındaki sebep buydu. Eritre (ki sömürgelerini etnik ve dilsel olarak ve Kuzey Etiyopya'nın Tigray vilayeti bağlamında bu isimle adlandırmışlardı.); Amhara (Amharca dilini konuşan illeri bir araya getiren bir bölge olmuştu); Somali (İtalyan ve Etiyopya Somalisi birleştirilip Ogaden olarak anılmıştı.); Somali kısmında, Reewin, Hawiye, Mijerten ve Somali klanlarının yoğunlaştığı Etiyopya şehri Ogaden merkezli olmak üzere idari amaçlarla "governo della Somalia" adı altında birleştirilmişti. Bu kararlar

Somali klanlarının tek bir yönetim çatısı altında toplanması amaç edinilmişti.²²² Hararer; Galla²²³-Sidama (Oromya²²⁴ ve güney halklarına verilen isimdi).

Tablo 5: İtalyan Sömürge Yönetimi'nin Altı İli ve Nüfusları²²⁵

İngilizce	İtalyanca	Başkent	Toplam nüfus	İtalyanlar	Etiket
Amhara governorate	Amara	Gondar	2,000,000	11,103	AM
Eritrea governorate	Eritrea	Asmara	1,500,000	72,408	ER
Harar governorate	Harar	Harar	1,600,000	10,035	HA
Oromia-sidamo Governorate	Galla-sidama	Jimma	4,000,000	11,823	GS
Shoa governorate	Scioa	Addis Ababa	1,850,000	40,698	SC

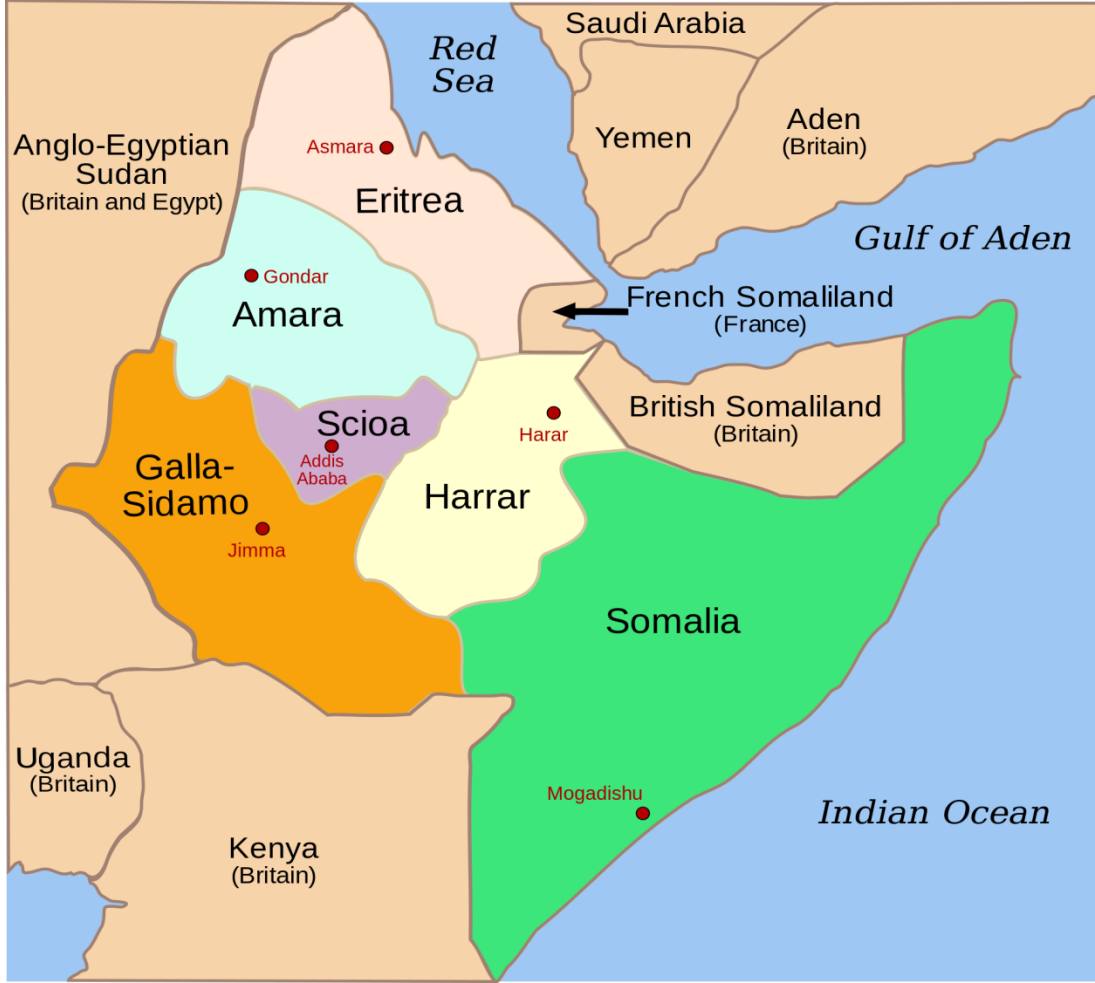
²²² Jorg Janzen ed. (2001). *What Are Somalis Development Perspective? Science Between Resignation and Hope? Proceedings of The 6th SSIA –Congress Berlin 6-9 Dec.1996*. Offset- Druckerel Gerhad Weinert GmbH. Berlin, Germany, s.48

²²³ 'Galla' Oromiya bölgesinde yaşayan Etiyopyalıları tanımlamak için o zamanda kullanılan bir terimdi. Bu grup Menelik'in merkezileşme politikası nihayetinde Etiyopya'daki en büyük ve politik olarak en baskın grup haline gelmişti. Galla, Etiyopya dilinde yabancı yahut pagan anlamlarına gelmektedir. Bu yüzden, Oromolar ve eşitliğe inanan herkes tarafından kötümser olarak görülmüştü. 1970'lerde başlayan itirazlar neticesinde kelime bugün kullanılmamaktadır. BKZ: David Forgacs (2014). *Italy's Margins: Social Exclusion and Nation Formation Since 1861*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, s.89; Oromo yerine Galla ismini kullandığımda bunun ardında başka bir amacım hiç olmadığını söylemek istiyorum. Yalnızca İtalyan sömürge yöneticiler böyle kullandığı için kullanıyorum.

²²⁴ Bahru Zewde (2003). የ ኢትዮጵያ ታሪክ ከ 1847-1983, Addis Ababa, Addis Ababa university press, s.170-171

²²⁵ 1940 yılındaki İtalyan nüfusu, 184,824 İtalyan'dan oluşuyordu (151, 224 erkek ve 33, 224 kadın) Bkz: Petra-Grenouilleau Oliver (2004). *From Slave Trade to Empire European Colonization of Black Africa 1780s-1880s*. Routledge, New York, s.184; 1920 ve 1930'lardaki Etiyopya nüfusuna baktığımızda yabancıların tahminlerine dayanan ölçümler 8 ila 14 milyon arasında değişiyordu. Sayı, izleyen yıllarda artmaktadır: 1957'deki kısmi bir nüfus sayısmı nüfusu 22 milyon olarak göstermektedir. 1965 yılında, Etiyopyalı bir coğrafyacı nüfusun 25 ila 30 milyon arasında olduğunu belirtti. 1984 sayımı nüfusun 42 milyondan fazla olduğunu gösterdi. Bkz: David H.Shinn, Thomas P. Ofcansky (2013). *Historical Dictionary of Ethiopia*, s.329

Somalia governorate	Somalia	Mogadishu	1,150,000	19,200	SOM
---------------------	---------	-----------	-----------	--------	-----

Şekil 12: İtalyan Doğu Afrikası'nı Gösteren Harita

Etiyopya'daki askeri harekât sona erer ermez, doğrudan bir yönetim politikası benimsedi. Çok meşhur olan bir dizi telgrafta, Mussolini İtalyan sömürge yönetiminin hiçbir yerel şefleri veya soylu ile herhangi bir şekilde güç paylaşımında

bulunmayacağını beyan etti. “Ras’a yetki yok” politikası Etiyopya’nın kontrol ve yönetimi için temel İtalyan stratejisi haline geldi.

Fakat Ras’a yetki tanımayan bu politika, koloninin kendi yöneticilerinden kabul görmeme ve dolayısıyla uygulanmama gibi problemlerle karşı karşıya kaldı. Ne Badoglio’ya ne de Graziani’ye danışıldı; Badoglio açıkça bir biçimde katılmadığını, Graziani ise bir çok tereddütü olduğunu ifade etti. Kolonilerin yeni bakanı Alessandro Lessona’nın güçlü desteği, bu politikayı ayırım gözetmeyen bir şiddetin meşrulaştırılması için kullanabilecek cazip bir slogan haline getirdi. Belli bir süre sonra Graziani bu politikayı tamamen kabullendi ve böylelikle şiddet ve acımasızlık farklı boyutlara ulaştı. İtalya’nın doğrudan bir yönetime olan bu düşkünlüğü bir dizi isyana sebep oldu. Ancak İtalyan sömürge yönetiminin doğrudan yönetime yönelik sürekli kararlılığı ve isyanları bastırmada faydalandığı yöntemler, güçlü ve merkezi bir koloni yönetiminin oluşturulmasıyla sonuçlandı.

Tablo 6: Etiyopya Vilayetleri’ne Atanan İtalyan Doğu Afrika Yöneticilerinin İsimleri²²⁶

Shoa’nın İtalyan Yöneticileri	Amhara’nın İtalyan Yöneticileri	Galla-Sidam’nın İtalyan Yöneticileri	Harar’nın İtalyan Yöneticileri
05/05/36: Giusese Botta	01/06/36: LG Alessandro pirziobiroli	01/06/36: MG Carlo Geleoso	01/06/36 LG Guglielmo ciro
01/06/36: Alfredo Siniscacchi	15/12/37: LG Ottorino Mezzeti	10/07/38: Armando Felsani	05/05/39: Enrico Cerruli
01/01/39: Enrico cerulli	01/01/39: LG luigi Frusci	12/08/38: Gene. Pietro Gazzaera he was acting up to 1941 Governor-	11/06/40: LG Guglielmo cero Nasi

²²⁶ Charles D. Pettibone (2010). *The Organization and Orders of Battle of Militaries in World War II: Volume VI Italy and France*. Trafford Publishing, USA,s. 14

		General, Italian East Africa	
02/06/40: Giusese Daudice	19/05/41: LG Guglielmo Ciro Nasi	-	04/02/41: Pompeto Gorini
03/04/41: Agenore Francippan	/36: BG Quirio Armelleni- commanding officer of Amhara	-	-

Büyük bir çabaya rağmen, Kasım 1937'ye kadar İtalyan işgal ve pasifize etme politikalarının eksik olduğu belli olmuştu. Sömürge yönetiminin zayıf taraflarından biri bürokratik kademelerindeki yolsuzluklardı. İtalyan kuvvetlerinin başkumandanı General Badoglio'nun Etiyopya'nın yenilmesinin hemen akabinde, Etiyopya Bankası'nın el konulan 1.700.000 Maria Theresa talerinin yarısını aldığı yönündeki duyumlar nam salmıştı.²²⁷ Yukarıdaki ve daha başka sorunların da sonucu olarak, Etiyopya kral naibi Marshall Graziani geri çağırıldı ve politikalar yeniden düzenlendi. Etiyopyalı esirlerle doldurulmuş olan bir sürü toplama kampı kapatıldı ve genel bir yatıştırma politikası benimsendi.²²⁸ Sömürge yönetimine, görev için hazırlıklı olmayan bir çok İtalyan atandı. Kral naibi, bu görevlilerin %50'sinin donanımsız kimselerden, %25'inin de hırsızlardan oluştuğu yorumunda bulunmuştu.²²⁹

Daha sonra 1937'de, Aosta Dükü olan Amedo di Savvoia, Etiyopya'nın yeni kral naibi oldu. Bu yeni naip içeriden daha ılımlı askeri eğilimleri bulunan ve zaman geçiyor olsa da dengeleri değiştirebilecek biri olarak görülmektedir.

²²⁷ Bu para birimi Etiyopya para birimi olarak kullanılıyordu. Yeri geldiğinde bir direniş yöntemi olarak para birimi konusunda detaylı açıklama yapacağım.

²²⁸ Saheed A. Adejumobi (2007). *The History of Ethiopia*. Green Word Press, Westport, London, s.81

²²⁹ Teferra Haile-Selassie (2011), s.41

Yeni naipten beklentiler yüksekti. "Her ne pahasına olursa olsun ülkeyi yatıştırma ve bunu seleflerine nazaran daha insani ve daha uzlaşmacı yöntemlerle yapma görevi onun üzerine çoktan bırakılmıştı. Dük doğası gereği ideal olarak Etiyopyalıları İtalyanlarla işbirliğine ikna edebilmeye kadirdi. Fakat Graziani'nin hataları telafi edilebilir oranlarda değildi.²³⁰

Musssoloni baskı, şiddet ve doğrudan yönetim politikalarının yatıştırma ve kontrolü gerçekleştirecek yegâne şeyler olduğu yönünde çok kararlıydı. Fakat Aosta Dükü'nün seçimi bununla çelişmekteydi. Yeni kral naibi, şiddet kullanımına karşı ciddi sınırlandırmalar öngören uygulamalar yürürlüğe koydu. Varışından kısa bir süre sonra, General Hugo Cavallero'yu Doğu Afrika İtalyan kolluk kuvvetlerinin yeni başkumandanı olarak atadı. Onun varlığı naibin görevlerini karmaşık bir hale sokmuştu. Çünkü Cavellero şiddet eğilimli yöntemler uygulamaya devam etti. İkisinin çatışan kişilikleri yönetimi zorlaştırmakla kalmayıp, Dükün uygulamaya koyacağı yeni yöntemleri de yavaşlattı.²³¹

Cavellero Mayıs 1938'de istifa etti. Dükün yeni politikalar uygulayabilmesi ve Mussolini ile Ras politikası bağlamındaki kopuşları bu zamana denk geldi. Dük İtalyanlar ve yerel halk arasındaki işbirliğini artırmayı ve ayrıca yerel şeflerin bir kısmını sömürge yönetiminin alt kademelerinde istihdam etmeyi denedi. Elde edilen sonuçlar iyiydi fakat planlanan şeyleri uygulamak için yetersizdi.

²³⁰ Richard G. Davis ed. (2010). *The U.S. Army and Irregular Warfare 1775-2007: Selected Papers from 2007 Conference of Army Historians*. U.S Government Printing Office, USA, s.116

²³¹ a.k.

Bu noktayla alakalı olarak, Gil Merom'un bir teorisi vardı. Buna göre şiddet uygulamak savaştan istenen sonucu almak için sadece bir yöntemden ibaret değildi. Aksine, o sömürge harcamalarını kontrol etmenin de bir yoluydu. Başka bir deyişle, devletler şiddetin değişik yollarına sadece bu yol etkili olduğu için değil, aynı zamanda verimli olduğu için de müracaat etmekteydiler.²³² Fakat bu teorinin yanlışlığı Etiyopya sorunu özelinde açığa çıkmıştı. Şiddet yenilgiden çok başkaldırıyı tetikliyordu, böylelikle de her zaman harcamalar açısından verimli olamayacağı açığa çıkmış bulunuyordu.²³³

3.6. 'Prestij' ve Yasaların Doğası

London Times'ın Roma muhabiri şöyle yazıyordu: "Mussolini sadece İtalya'nın haklarını savunmakla kalmıyor, aynı zamanda beyaz ırkın Afrika'daki prestijini de artırıyor"²³⁴

İtalyanları yerel halktan ayırmayı amaçlayan bir dizi sert hukuki yaptırımlar aracılığıyla ırkçılık, 1930'larda sömürgelerde, yoğunlaşmış bir durumdaydı. Bu durum özellikle yeni İtalyan yayılmalarıyla daha yaygın hale gelmişti.²³⁵ Ruth Ben-Ghiat, İtalyan sömürgelerindeki durumu şöyle ifade etmektedir: Bunlar genelde Afrikalılara alt tabaka statülerini daima hatırlatacak olan farklılıklarını dikkate alan bir politikayı benimsemişlerdi. Diğer bir deyişle, "inan, boyun eğ ve savaş" taktiği İtalyanlar için artık

²³² Teorisini Michael Howard'ın görüşünü alarak genişletti "Kıta dışındaki erken dönem Avrupa fetihleri sayıca çok daha az olunmasına karşın gerçekleşiyordu çünkü bunların şiddet uygulama güçleri çok daha fazlaydı." Bkz: Gil Merom (2003). *How Democracies Lose Small Wars: State, Society and The Failure of The France In Algeria, Israel In Lebanon, and The United States In Vietnam*. Cambridge university press, Cambridge, UK, s.42-43

²³³ Richard G. Davis ed. (2010), s.117

²³⁴ The Crisis Magazine (May 1935) Volume 42, No.5 , Whole No. 293, s.157

²³⁵ Ruth Ben-Ghiat and Stephanie Malia Hom (2015). *Italian Mobilities*. Routledge, New York, s.137

yeterli değildi; şu an artık emir verme sanatını da öğrenmek zorundalardı²³⁶. İmaj kontrolü tüm Avrupa sömürgelerinde günlük hayatın bir parçası olmuştu. Bu bölgeler gücün sadece yönetilen kesimi bastırmasıyla değil aynı zamanda yönetenin üstünlüğünün vurgulanmasıyla da sağlanmaktaydı.

Prestij kavramı bütün sömürgeci söylemde önemli bir yer teşkil etmekteydi. Ancak, İtalyanlar için çok daha ayrı bir öneme sahip olmalıydı. Sömürge bakanı Alessandro Lessona, İtalyanların yönetim görevine istekli olmaması durumunda, “sömürge sorununu uluslararası gündeme taşımasının” bir zaman kaybı olmasından şikayet etti.²³⁷

İtalyan sinemasındaki ırk “problemi” hususunda kendisine sorulduğunda, eleştirmen Paolo Valmarana şunları not etmiştir: “İtalyan sinemasında klasik bir ırkçılık algısı bulunmamaktadır çünkü ne Yahudilerin varlığı ne de herhangi bir renkten insanın varlığı İtalya’da ilişkili aşamalara göndermede bulunmamaktadır.”²³⁸ İtalyan kuramcılar, ırk ve uygarlık bakımından etnik grupların birbirine üstün biçimlerde genişlediği yavaş ama sabit bir evrimsel süreç oluşturabileceklerine inandılar. Sömürge savaşı fetih ve hâkimiyetten beslenen “yeni bir insanlık türü” yaratacaktı. Sömürgeci zümrenin İtalyan

²³⁶ Bu Mussolini’nin sloganıydı: “devlet içindeki her şey, devlete karşı hiçbir şey, devletin dışında hiçbir şey.” Kitleler sadece inan, itaat et ve savaş ilkesine uymalıydı. Bkz: Singh Vipul (2009). *Longman History and Civics Icse*. Pearson Education India, s.153

²³⁷ Bkz: Ruth Ben-Ghiat (2001). *Fascist Modernities: Italy, 1922-1945*. University Of California Press , England, s.130

²³⁸ Bkz: Shelleen Greene (2012). *Equivocal Subjects: Between Italy and African Constructions of Racial and National Identity in the Italian Cinema*. Continuum International Publishing Group, London, s.153

ırkına yüklediği bölgesel amaç tasavvuru, ‘genişlemek için doğal hak’ dedikleri şeyden ileri gelmekteydi.²³⁹

Etiyopya, Doğu Afrika İtalyan imparatorluğunun bir parçası olduktan sonra, İtalyanların yerel nüfusla karışması hususunda büyük kuşkular vardı. Kanın kirlenmesi korkusu öylesine büyüktü ki ırklar arası kaynaşmayı engellemek adına katı kurallar uygulamak üzere büyük çabalar sarfedildi. “Yerli venüsler olarak görülen yerel kadınların nam salmış güzellikleri” “madamismo olarak bilinen kaçınılmaz bir ırksal-cinsel karşılaşmalara” sebep oldu.”²⁴⁰ Bekar İtalyan erkeklere Etiyopyalı kadın hizmetçi çalıştırmak bile yasak edildi. Bu kanun ırksal olarak karışık evliliklerin yasal olarak tanınmasını yasaklıyor; ve melez çocuklara annelerinin babasının soy isminin verilmesini öngörüyordu.²⁴¹

İrklar-arası sosyal sözleşmeler düzenlenmiş olmakla birlikte, melezleşme İtalyanlar için bir suç teşkil etmekteydi. Bu sebeple İtalyan sömürge yönetimi, İtalyanlar ve Etiyopyalıları arasındaki yakın ilişkileri yasaklayan bir dizi katı kanun onadı. Örnek olarak, erkekler beş yıl hapis cezasına çarptırılırken, Afrikalı erkeklerle cinsel bir ilişkiden suçlanan kadınlar kamu önünde kırbaçlanacak ve toplama kamplarına gönderileceklerdi.²⁴² Aşağıdaki şekilde de görülebileceği üzere, bu kanun yıldan yıla bazı değişimlere tabi tutulmuştur.

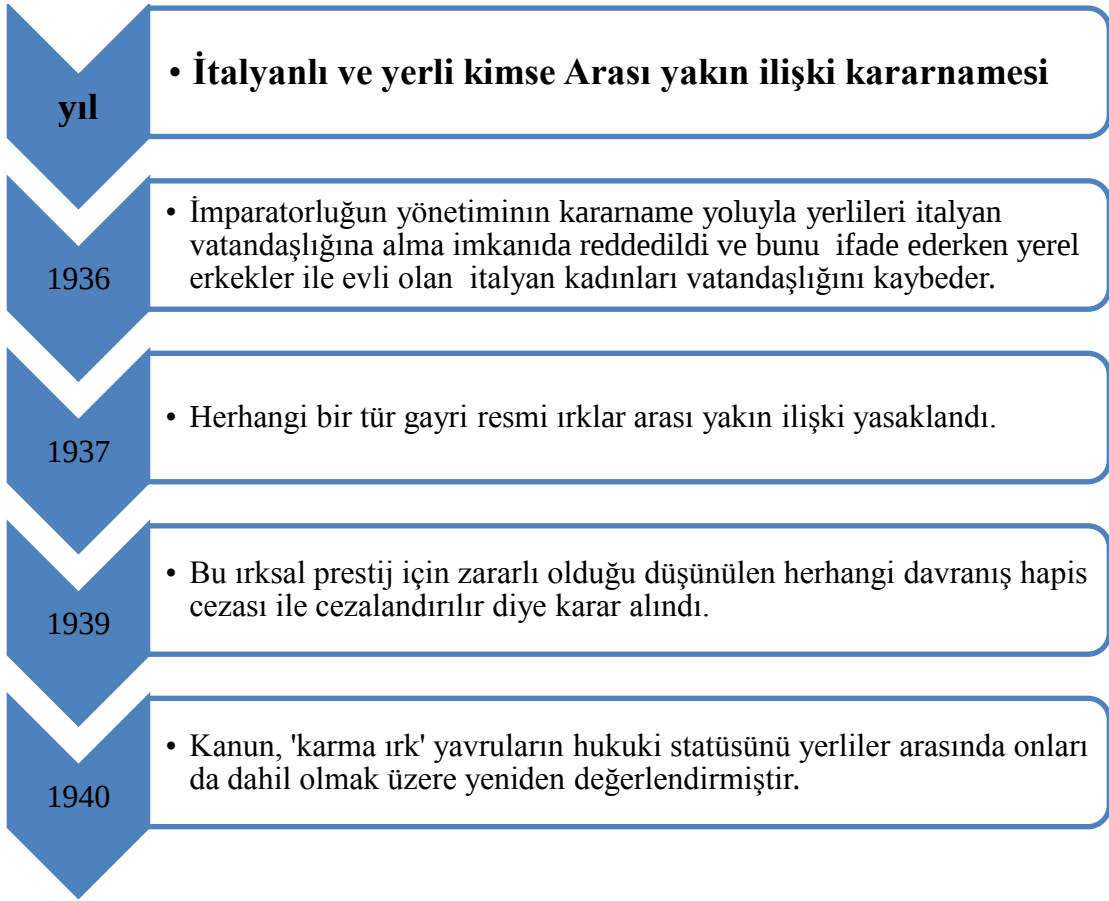
²³⁹ David Rodogno (2006). *Fascism's European Empire: Italian Occupation during the Second World War*, s. 44&46

²⁴⁰ Sandarac Ponzanadesi & Daniela Mereolla eds. (2005). *Migrant Cartographies: New Cultural and Literary Spaces In Post-Colonial Europe*. Rowman& Littlefield Publishers, Inc. New York, s.260

²⁴¹ Michael B. Lentakis (2005), s. 70

²⁴² Sandarac Ponzanadesi & Daniela Mereolla eds. (2005). s.260

Ayrıca gazeteciler İtalyanları Etiyopyalı kadınlara karşı uyarmaktalardı. Film yapımcısı Gialio Brignone, sömürge'nin bir bölgesinde çekilen 1937 tarihli Güney Haçının Altında adlı filminde aynı uyarıda bulunmaktaydı. Film, sömürge'de normal ve disiplinli bir mühendis olan Paulo'nun melez ve eski bir hayat kadını olan Mailu ile tanıştığında yüzleştiği cazibeleri konu ediyordu.²⁴³ Fakat bu tarz bir mesaj sömürge'deki realiteye ancak ve ancak çok küçük bir etkide bulundu.

²⁴³ Bkz : Ruth Ben-Ghiat (2001), s.129

Şekil 13: Sömürge Yönetimi'nin İtalyan ve Yerli Halklar Arasındaki Yakın İlişkileri Yasaklayan Hükümü²⁴⁴

Fakat asıl problem şuydu ki İtalyan sömürge yönetimi, İtalyan erkeklerin Etiyopyalı kadınlarla birlikteliğini engelleyememişti. Nitekim, o zamana kadar, sömürge yönetimi İtalyan erkeklerin Afrikalı kadınlarla ilişkileri teşvik edilmişti.²⁴⁵ Daha önce Eritre ve Somali'de birçok bekâr İtalyan erkeğin yerli kadınlarla birlikte olmasına izin verilmişti çünkü askerlerin büyük çoğunluğu melankolik, sinirli ve eşcinsel olma noktasına geliyorlardı. Melez İtalyan çocukların sayısını kestirmek hiçbir zaman kolay olmasa da, tahminler 6.000 ve 30.000 arasındaki bir rakama işaret etmekte; bu belirsizliğin sebebi ise çocukların İtalyan soy ismi almalarına izin verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.²⁴⁶ Bu gerçek, İtalyan sömürge yönetiminin ırksal sınırları kontrol etmede ne kadar zorlandığını göstermişti.

Burada ayrıca Fransız sömürgeciliğiyle de önemli bir fark bulunmaktadır. İtalyan sömürgeciliği her daim Fransız asimilasyon modelini eleştirmiş ve bunu İtalyanların yerel halktan üstün olma bilincini canlı tutmaları dolayısıyla, kendilerine bu tarz bir yöntemin uymayacağı argümanı ile desteklemiştir. Dahası, birçok İtalyan sömürge otoritesi ve uzmanları, Fransız sömürgeciliğinin beyazların prestijini, yerli halkların kendilerini taklit etmesine izin vererek alçalttığı yönünde görüş bildirmiştir.²⁴⁷ Bu sebeple bu tarz bir yönetim anlayışı sert bir biçimde genişleme göstermiştir: 17 Eylül

²⁴⁴ Bkz: Prem Poddar, Rajeev S. Patke and Lars Jensen eds.(2008). *A Historical Companion to Post Colonial Literatures Continental Europe and Its Empires*, s 307

²⁴⁵ Ruth Ben Ghiat and Mia Fuller eds. (2008). *Italian Colonialism*. Palgrave MacMillan. s.97

²⁴⁶ Michael B. Lentakis (2005), s.71

²⁴⁷ Ruth Ben-Ghiat (2001), s.129

1938’de, Addis Ababa’nın yöneticisi İtalyanları yerlilerin kullandığı araçlara binmekten men etmiş ve yerli reislerin İtalyanlarla el sıkışmasını yasaklamıştır.²⁴⁸

Eğitime geldiğimiz zaman, İtalyan doğu Afrika yönetimi zamanında, yerlilerin sadece ilk öğrenime katılabilecekleri bir politika benimsenmişti. 1934’te Eritre temel eğitim merkez ofisi başkanı Andrea Festa, ikinci İtalyan sömürge çalışmaları kongresindeki konuşmasında, İtalyan sömürge yönetiminin Etiyopya okullarına yönelik amaçlarının sömürge politikası etrafında şekillendiğini duyurdu. Yerli çocuğun İtalyan kültürünün propagandasını yapabilmek için kültürün kendisiyle çok da doğrudan bir ilişkiye girmesinin gerekmediğini de söyledi. Bunun için yalnız İtalya’nın kendisini, zaferlerini, antik tarihini bilmek ve bu minvalde İtalyan bayrağının gölgesinde bilinçli bir asker olmak için yeterlidir diye eklemişti.²⁴⁹

İtalyan Doğu Afrika imparatorluğundaki eğitim sistemi bir kraliyet kararıyla 24 Temmuz 1936’da oluşturulmuştu. Bu sistem İtalyanlar ile *Suuditi coloniali* (İtalyanların sömürge halklarına verdiği ad) arasındaki ayrımı net bir biçimde kurmuştu. Yapılan bu ayrımın arkasında sadece eğitim sisteminin bir özeti değil, antik Roma’nın varisi olan uygarlığın Etiyopya halkı üzerindeki üstünlük fikri yatmaktaydı.²⁵⁰ Dahası, İtalya, tamamıyla bitirmek değilse bile Etiyopya’nın eğitilmiş elitini (özellikle yurtdışında eğitim görenlerini) zayıflatmaya kararlıydı.²⁵¹ Bu bakış açısına göre, Etiyopya eğitim

²⁴⁸ Terje Tvedt (2004). *The River Nile in the Age of the British: Political Ecology and the Quest*. Tauris and Co. Ltd. London, s.176

²⁴⁹ Lars Berge and Irma Tddia Eds. Festschrift for Negash Tekeste (2013). *Themes in African History and Culture*, s.322

²⁵⁰ a.k.

²⁵¹ Sarvepalli Gopal and Sergei L. Tikhvinsky eds. (2008). *History of Humanity, Volume VIII: The Twentieth Century*. UNESCO, s.702

sistemi daha önemli sömürge kural ve düzenlerini getirmek için sadece bir araçtan ibaretti. Bu sistem ayrıca İtalya'yla birlikte savaşacak olan *Askarileri* de oluşturdu. Genel olarak, politika yerlilere kimliklerini unutup İtalyan sömürgesindeki ast rollerini benimsemeye yarayacak şeyleri öğretmek etrafında şekillenmişti. Bu da İtalyanlara rakip olacak eğitimcileri kısıtlamak ve bu sayede Etiyopyalı sömürge liderlerinin sadık birer hizmetkarı yapmakla mümkün olacaktı.

İtalyanlar detaylı bir dil programı yaptılar, duyurdular ve bunu uyguladılar. Doğu Afrika İmparatorluğu'nun dili İtalyancaydı ki bu bölge Etiyopya, Eritre ve Somali'den oluşmaktaydı. Geri kalan diller ise ikinci resmi dil olarak kabul edilmişlerdi.²⁵² (1)Tigrigna Eritre'de; (2)Amharca Amhara'da, (3)Amharca ve Oromca Addis Ababa'da ; (4) Arapça Harar'da (5) Oromca Oromia-Sidama'da (6) Somalice ise Somali'de ikinci dildi. Walayta ve Kefinonoo gibi diğer diller de bazı alt bölgelerde tanınmışlardı. Bu yerel diller, yönetimde ve İtalyanca ile birlikte temel eğitimde kullanılmaktaydı ve bu politika imparatorluğun çöküşüne kadar devam etti.

Daha önce de ifade edilmeye çalışıldığı gibi, İtalya'nın Afrika'daki sömürgeci amaçlarını destekleyen birçok kişi, sömürgeleşmenin İtalya'nın nüfus artışı, işsizlik, iş gücü eksikliği gibi sorunları için ihtiyaç duyulan bir yöntem olduğunu düşünmekteydiler. Ayrıca fakir bölgelerden gelip dünyanın çeşitli bölgelerine dağılacak olan tarım işçilerini sömürmenin de kendi ekonomik avantajlarına olacağı

²⁵² Moges Yigzu (2010). *Language Ideologies and Challenges of Multilingual Education in Ethiopia: The Case of Harari Region*. Organization For Social Science Research In Eastern and southern Africa, Addis Ababa, Ethiopia, s.28-31

kanaatindeydiler.²⁵³ Doğu Afrika İtalyan sömürgesinin oluşturulması esnasında, yerlilere şirketlerin yaptığı işi öğretmek amaçlı birçok işsiz Venedikli istihdam edildi.²⁵⁴

Venedik yerel aksanın hala canlı olduğu bir İtalya şehridir. Venedik'te işiteceğiniz dilin çoğu İtalyanca değil Venedikçe'dir yahut Venedikçe'nin aksanıyla dolu olan bir İtalyancadır. İtalyanca konuşurken bile birçok Venedikli Venedikçe terimleri kullanacaktır; ve bunlar günlük İtalyancada bazen çok farklı manalar ifade edebilecektir.²⁵⁵ Bunun bir sonucu olarak, on dokuzuncu yüzyılda İtalyanca öğrenmeye, sadece yerliler arasında değil aynı zamanda *Ascariler* arasında da bir ilgisizlik olduğu görünebilir. 600 *Ascari* ile yapılan bir anket ortaya çıkarmıştır ki bunların yarısından fazlası İtalyancayı ne konuşmakta ne de anlayabilmektedir.²⁵⁶ 20'inci yüzyılın başlarında, sadece bazı seçkin yerel dilleri tanıyan detaylı bir dil politikasının yanında İtalyancaya hakim olmayan yukardaki anlatığım bölgeden gelen çalışanlar da sömürge yönetiminin dil konusundaki yetersizliğinin temel sebeplerinden birini teşkil ettiler.

3.7. Böl ve Yönet Yöntemleri

3.7.1. Bir Mekanizma Olarak Din

İtalyanlar Etiyopya'nın yönetilmesi görevinde mesafe katettikçe, Roma Katolik Kilisesi'ni yaymak için geçmişte kalmış büyük bir gelenekten ya da halihazırda yaşadıkları heyecandan etkilenen bir politika geliştirmekte daha özgür oluyorlardı. Mussolini'nin sömürge yönetiminin Papa ile bir uzlaşısı içinde olduğu doğrudu, ancak

²⁵³ David Forgacs (2014). *Italy's Margins: Social Exclusion and Nation Formation Since 1861*, s.83

²⁵⁴ Chiara Francesca Ferrari (2007). *Translating Stereotypes: Italian Television and The Cultural Politics of Reforming*. Proquest LLC, USA, s.181

²⁵⁵ Fodor's Travel (2012). *Fodor's Essential Italy: Rome, Florence, Venice, and The Top Spots Between*. Random House Inc, USA, s.411

²⁵⁶ Raymond Jonas (2011), s.62

yine de onun temsilcisi olmak fikrinden çok uzaktaydı. Roma Kilisesi'nin Etiyopya'daki öncelikli gayretleri, çok sayıdaki İtalyan topluluğa yönelikti. Bunlara birçok rahip gönderilmiş, yeni ve büyük kilise ve katedraller bunlar için inşa edilmişti.²⁵⁷

İtalyanların Doğu Afrika'sıda sömürgeci bir imparatorluk yaratma çabaları dahilinde, geniş bir alanda İslam taraftarı bir strateji benimsenmiş ve Etiyopya'daki bir çok Müslüman bölge, İtalyan Somalisi'yle birleştirilmiş ya da bunlara Africa Orientale Italiana vilayet statüsü (Harar ve Galla-sidama) içinde verilmişti. Otuz binden fazla Oromo Müslüman, İtalyanların 1936'da kazandığı zafer için mücadele etmiş ve buna katkıda bulunmuştu.²⁵⁸ Bu politikadan sorumlu olan kişi General Rodolfo Graziani, onun baş danışmanları “Sottosegretario all'africa italiana” ve sonradan Etiyopya vali yardımcısı olacak olan Enrico Cerulli'ydi.²⁵⁹

İtalya Etiyopya'da İslam'a karşı olan tavrını ve politikasını, işgalin başından itibaren değiştirmeye başladı. İtalyanlar, Etiyopya milliyetçiliğiyle eş anlamlı gördükleri ve Müslümanlar arasında pek de güçlü olmadığını düşündükleri Etiyopya Ortodoks Hristiyanlığı'nın gücünü ve kurumsal rolünü kırmak için, Etiyopya'daki Müslümanları desteklenmişlerdir. İtalyanlar ayrıca Müslümanların toplum hayatındaki kazanımlarını da desteklemişlerdir.²⁶⁰

²⁵⁷ Margery Perham (1948). *The Government of Ethiopia*. Oxford University Press, New York, s.125

²⁵⁸ Thomas Salter, Kenneth King eds. (2000). *Africa, Islam and Development*. University of Edinburgh, Center of African Studies, Edinburgh, UK, s.104

²⁵⁹ Roman Loimeier (2013). *Muslim Societies in Africa: A Historical Anthropology*. Indiana University Press, s.289

²⁶⁰ John Abbink (2007), “Transformation Of Islam and Communal Relations In Wollo Ethiopia” s.69: Abbas H. Gnamo (2014). *Conquest and Resistance In The Ethiopian Empire, 1880-1974: The Case Of The Arsi Oromo*, s.187

Müslümanların geleneksel olarak Hristiyan devletin hizmetlerinden yoksun bırakıldığı şeklindeki tarihsel gerçeği sıklıkla kullanmışlardır. Bunun sonucunda, Müslümanlar, resmi otorite hiyerarşisi içerisinde hareket kabiliyeti kazanmak ve sosyal farklılaşma için kendisine herhangi bir mekanizma bulamamıştır. “Hristiyanlık” Etiyopya devletinin “resmi” olarak kabul ettiği inancı oluşturmaktaydı. Hristiyan inancı dışındaki diğer inançların Etiyopyalıların devlet hizmetinde yer almasına izin verilmiyordu.²⁶¹ Yasal olarak, kilise ve devlet eşdeğerdi. İmparator, kilisenin rakipsiz tek hâkimiydi. İmparator ve kilise, Müslümanların hesabına kıdemli ve daha az kıdemli kurumlar olarak birlikte çalışmaktaydı.²⁶²

İşgalden sonra, İtalyanlar Etiyopya’nın birçok bölgesindeki camilerin yapım ve onarımını üstlendiler. Addis Ababa’daki Büyük Anwar Camii’ni inşa ettiler; Socota, Chelga, Dabarek, Islmge ve Dangila’daki camileri onardılar. Hayk, Dessie, Metamma, ve Gondar’da da camiler inşa ettiler. Doğu Etiyopya’da Harar, Dire Dawa, Jigjiga, Mieso, Asba Littorio, Gobba’da da camiler yaptılar. Oromiya ve Sidama bölgeleri cami inşa ettikleri diğer bölgelerdi.²⁶³ İtalyanlar Amhara yargıçlarını kadılarla (*qadi*) değiştirdiler; yeni Müslüman yöneticiler atadılar ve Müslümanları idari olarak bir araya toplamak için iki yeni valilik oluşturdular (Harar and Oromo-Sidama). İşbirlikçi şeflere²⁶⁴ ve etkin insanlara Mekke’ye hac ziyareti yapma imkânı sağladılar.²⁶⁵

²⁶¹ John Markakis (1974). *Ethiopia Anatomy of Traditional Polity*, s.251

²⁶² Margery Perham (1948). *The Government of Ethiopia*, s.103-104

²⁶³ J. Spencer Tirmingham (2013). *Islam in Ethioia*. Routledge , New York, s.137

²⁶⁴ Nehemia Levtzion & Randall L. Pouwels Eds. (2000). *The History of Islam in Africa*. David Philip Publishers Ltd. Southern Africa, s.239

²⁶⁵ Martin Clark (2014). *Mussolini Profiles In Power*, Routledge, New York, s.199

Tüm bunlar, İtalyanların kendilerinden olmayan tüm misyonerleri, hatta İtalyan olmayan Roman toplulukları sürmeye yönelik hakim politika konusunda tutarlı bir yol izlerlerken gerçekleşiyordu. Bu sebeple malları İtalyan ruhbanların kullanımına sunulmak üzere haczedilip sürgüne yollananlar arasında, sadece Protestan misyonerlerler değil, aynı zamanda uzun yıllar Harar’da görev yapmış ve sonrasında ayrılmaya zorlanarak yerini bir İtalyana bırakmış eski Fransız piskoposu Monsignor Jarrousseau da bulunuyordu.²⁶⁶ Ülkede 180 yabancı misyonerin bulunduğu tahmin ediliyordu. 1935 yılında 180 yabancı misyonerin bulunduğu ülkede, 1940’a gelindiğinde yalnızca 8 yabancı misyoner kalmıştı.²⁶⁷

Harar ve Jimma bölgelerinde, sömürge yönetimi tarafından Müslümanlar için kurulmuş tüm okullarda Arapça vardı. Dahası, büyük bir İslami merkez olması planlanan Jimma’da fıkıh öğretimi için bir yükseköğrenim kurumu (dar al-ulum al İslamiyyah) kurulmuştu.²⁶⁸ Basım imkânları sağlanmış ve II Corriere dell ‘Impero, II Corriere Hararino gazeteleri gibi Etiyopya’da yayımlanan İtalyan yayın organları ve gazeteleri daima bir Arapça baskıya sahipti ya da Arapça sütun ve sayfalar içemekteydi. Arapça okul kitaplarının yurt dışından ithalini ayrıca desteklemişlerdi. Addis Ababa’da İslami Arapça kitapevlerinin açılmasına izin vermişlerdi.²⁶⁹ Bu devirden önce, bu tarz imkânlar Etiyopya hükümetlerinin görmezden gelmeleri sebebiyle gelişme imkânı bulamamıştı.

²⁶⁶ Margery Perham (1948). *The Government of Ethiopia.*, s.125

²⁶⁷ a.k, s.133

²⁶⁸ Salmak K. Jayyusi, Renata Holod, Attilio Petruccioli and Andre Raymond eds. (2008). *The City In Islamic World, Volume 2*. Koninklijke Brill Nv, Leiden, The Netherlands, s.629 ; bunu da Bkz: J. Spencer Tirmingham (2013). *Islam in Ethioia.*,s.137

²⁶⁹ Caroline Davis and David Johnson eds. (2015). *The Book in Africa: Critical Debates*. Palgrave, Macmillan, s.70

Böl ve yönet şeklindeki bu strateji vasıtasıyla İtalya, farklı bölge ve pozisyonlardaki yönetilen kesimin desteğini almayı planlamıştı. Böl ve yönet stratejisi için bir strateji olarak kullanılan dini ayrıştırmanın arkasındaki temel sebep, İtalyan sömürgesinin bütünlüğünü sağlamaktı. Mantıklı bir düşünme yöntemiyle, bölgedeki Müslümanlara ekonomik ve sosyal statülerini arttırma iznini vererek, onların AOI yönetimine desteğini almayı amaçlıyorlardı.

3.7.2. Yerel Şefler İle İşbirliği

İtalyan sömürge yönetimi, on dokuzuncu yüzyılda yaptıkları gibi, iktidarını sağlamlaştırmak için bölgeler üzerine oynamak istemişti. Yirminci yüzyılda dahi bu stratejiyi geliştirmeye gayret ettiler ve yerel işbirlikçileri aradılar. İtalyan sömürge yönetimi, aradığını Haile Selassie'nin merkezi yönetiminden kaçan Etiyopyalı reislerde bulmuştu. Yerli asiller de bu durumu, ülkelerine erişmek ve güç iddiasında bulunmak için bir fırsat olarak değerlendirmişler ve İtalyan sömürge yönetiminin bunun için bir sıçrama tahtası olabileceğini düşünmüşlerdi.

Eritre civarında uzun süre kalmaları, onlara işbirlikçilerini etüt etmek, bunlarla iletişime geçmek ve görevlendirmek için yardımda bulunmuştu.²⁷⁰ 1935'te General Virgin, İtalya'nın Etiyopya'da bir dizi elçilik ve ticari temsilciye sahip olduğunu ve bunların hiçbir İtalyanın bulunmadığı ya da bulunması için herhangi bir makul sebebin bulunmadığı yerlerde konuşlandırıldığını yazdı. Altlarında çalışan birçok temsilcisi bulunan bu kimseler, merkezi yönetime karşı olan hisleri değiştirmek için yoğun bir

²⁷⁰ Jon Abbink, Mirjam de Bruij, Klaas Van Walraven eds. (2003). *African Dynamics: Rethinking Resistance Revolt and Violence in African History*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, s.103

İtalya yanlısı propaganda yürüttüler, silah ve rüşvet dağıttılar. Aynı zamanda tüm güçleriyle, İtalyan yönetiminin Etiyopya'daki müdahalesine ve saldırılarına bahane oluşturan yerel otoriteler arasındaki anlaşmazlıkları körüklediler. İtalyan sömürge yönetimi, temel olarak Etiyopya toplumu içinde kendi lehlerine kullanabilecekleri çelişiklere odaklanmıştı: odaklandıkları birinci konu, birbirleriyle çekişen (bölgesel) liderler arasında düşmanlıkların araştırılması; ikincisi ise klasik bir Hristiyan-Müslüman gerilimi olan dindi.

İyi tanınan ilk işbirlikçi Tigraylı Dejazmach Haile-Selassie Gugsu'du. Babası imparator Yohannes'in (1872-1879 arasında hüküm süren) torunu olan Dejazmach Haile-Selassie, İtalyanların desteğiyle büyük dedesinin oturduğu tahtı geri almayı amaçlıyordu. Bundan dolayı, takipçilerini İtalyanların hizmetine sundu²⁷¹. İkincisi ise Gojjamlı Negus (Kral) Tekle Haimanot'un oğlu Leul Ras Hailu idi. O, İmparator Haile Selassie'nin gücü eline almasına karşıydı ve bu sebeple uzunca yıllar kendi vilayetinin yönetiminden men edilmiş ve alıkoyulmuştu. Haile Selassie kaçmadan önce onu serbest bıraktı ve hatta kendisiyle birlikte sürgüne götürmeye çalıştı, ancak Leul-Ras Hailu kurtulmayı başardı. Onun İtalyan işgali sırasındaki görünen amacı, eskiden olduğu gibi, herhangi bir emperyal müdahale olmaksızın, Gojjam'ın *negusu* yani kralı olabilmektir.²⁷² Etiyopya'nın işgali sırasında, Leul-Ras Hailu İtalyan sömürge yönetimi için önde gelen bir yerli danışman olarak hizmet vermişti.²⁷³

²⁷¹ Jon Abbink, Mirjam de Bruijn, Klaas Van Walraven eds. (2003). *African Dynamics: Rethinking Resistance Revolt and Violence in African History*, s.103

²⁷² Richard Greenfield (1965). *Ethiopia: A New Political History*, s.236

²⁷³ Anthony Mocker (2003). *Haile Selassie's War*. Signal books Ltd, Oxford, s.296

İtalyan sömürge yönetiminin yanında yer alanlardan bir diğeri de Abba Jifar'ın halefi idi. Abba Jifar, (işgalden sonra İtalyan Doğu Afrika'sının vilayetlerden birisi haline gelen) Jimma'nın kralıydı. Yerel otonominin karşılığında II. Abba Jifar yıllık (aynı veya nakdi olarak) 300.000 Maria Theresa Taleri ödüyordu. Bu miktar Etiyopya'da bir bölgesel lider tarafından ödenen en büyük vergiydi. Abba Jifar 1930'da ciddi bir şekilde hastalanmıştı. Onun yerine bu tarihte torunu Abba Jobir tahta geçti. Bunun üzerine imparator Haile Selassie, Jimma üzerindeki vergi yükünü artırdı. Yeni kralın bu miktarı ödemesi imkansızdı. Bunu bir bahane olarak kullanan imparator Jimma'nın özerk otonomisine son verdi ve Abba Jifar'ın 1932'deki ölümü üzerine, krallığı Kefa valiliğine bağlı bir *Awraja* 'ya (yani vilayete) indirgemek suretiyle feshetti. Halefi Jobir ise gücü elinden alınarak, 1935'e kadar Shawa'da alıkonuldu.²⁷⁴

Etiyopya yönetiminden nefret eden Abba Jobir, işgalden çok önce gizlice İtalyanlarla görüşmüştü. İtalya Etiyopya'yı işgal ettiğinde ise, Abba Jobir serbest bırakılarak Jimma'daki görevine döndü. Aslında, İtalyanlar onun adını ve ününü Amhara karşıtı ve Oromo yanlısı politikalarında kullandılar. Abba Jobir, ayrıcalıklı bir konuk olarak misafir edildiği İtalya'yı da ziyaret etti.²⁷⁵ Gojjamlı Ras Hailu ve Jimmalı Abba Jobir gibi Tigraylı Ras Seyyum Menegesha da İtalyan sömürge yönetiminde önemli bir rol oynadı.

²⁷⁴ Emmanuel K. Aykeampong , Henry Lous Gates Jr. eds. (2012). *Dictionary of African Biography Volume 6*. Oxford University Press, New York, s.8

²⁷⁵ Emmanuel K. A., Henry Lous G. Jr. eds. (2012). *Dictionary of African Biography*, s.8

Tablo 7: İtalyan Sömürge Yönetiminin Ücretli Şefleri²⁷⁶

Müttefik liderin Adı	Aylık Ödeme (Lire)
Ras Hailu	40,874
Ras Seyum	22,900
Ras Gugsu	25,000
Ras Getchew	7,000
Sultan Mohammed Jaja Amfari	15,000
Sultan Abdullah Abba Jifar	8,000
Dejaz Hosanna Jiotte	15,000
Dejaz Yohannes Jiotte	15,000
Sheik El Hogeli	25,000
Dejaz Taye	1,000
Ras Imru Haileselassie	1,000
Dejaz Ayalu Berru	16,000

Milli birlik ve çıkarlara karşı bu tarz bir işbirliğinin İtalyan yönetimine çok büyük faydalar sağladığına dair herhangi bir şüphe yoktur. Etiyopya, imparatora karşı ve onun yıkılması için sömürge yönetimiyle işbirliği yapma potansiyeline sahip birçok yerel güç ile doluydu. İtalyan sömürge yönetiminin işbirlikçileri, daha çok asiller tabakasındandı. Fakat bunun arkasında salt bir oportünizmden ziyade imparator Haile Selassie'ye Kralların Kralı payesini layık görmeyen birçok düşmanın bu elit tabakada toplanmış olması vardı. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, bu yerel güçler İtalyanlardan para ve silah yardımı görmüşler; fakat hayal ettikleri güç ve saygınlık hususunda ise aradıklarını bulamamışlardı. Başlangıçta, bu çelişkilerin işgali desteklemesi beklenmişti, fakat direnişin artış göstermesiyle birlikte, İtalyanlar

²⁷⁶ Bkz: Alberto Sbacchi (2007). *Ethiopia Under Mussolini: Fascism and The Colonial Experience*. Zed Book Ltd, USA, s.141: Reisler yerli nüfus ile İtalyan otoriteleri arasında sağlıklı bir ilişki kurup sömürge düzenlemelerini uygulamakla yükümlülerdi.

tarafından güvenilir hizmetkârlar olarak anılan bu grupların yetersiz kaldıkları görüldü.

İtalyan Doğu Afrikası anayasası (orjinal adıyla *L'Ordinamento politico-amministrativo La Legge Organica*) konseyin yılda en az bir kez bir araya gelmesi şartını içermektedir. Kurulun altı üyesi Etiyopyalı liderlerden oluşmaktaydı. Bunların bir tanesi İtalyan Doğu Afrikası'nı teşkil eden altı yönetimden birini temsil etmekteydi. Konsey bir danışma kurulu niteliğinde olmasına rağmen, ayrıca sömürge mevzularının tartışıldığı bir forum, İtalyan hükümeti ve vatandaşları için de bir iletişim noktası hükmündeydi. Başlangıçta İtalyan sömürge yönetimi, atamalar yapmaya yetkili değildi. Zira Graziani, *Raslar*'ın hangilerine güvenmek gerektiği hususunda yeterince bilgi sahibi değildi. Tek güvenilir bulduğu kişi Ras Hailu'ydu²⁷⁷. Onu da sömürgecinin Etiyopya iç işlerinden sorumlu kişisi olarak atamakta gecikmemiştir.

İtalyan sömürge yönetimi bu konseyi hiç toplamadı. Çünkü sömürge yöneticileri bunu yapmanın gereksiz olacağından oldukça emindi: Irk, din, dil ve batı kültürü anlayışlarına göre bölünmüş olan Etiyopya temsilcileri, iç sorunların çözümüne yönelik ne aynı ilgileri, ne de aynı fikirleri paylaşmaktaydılar. Bunun bir sonucu olarak yeni kanun sömürge vatandaşlarının yönetime katılımını yasakladı. Bu yasa, raslarla güç paylaşımını yasak eden *niente potere ai ras* politikasıyla desteklendi. Mussolini, Haziran 1938'de Roma'ya yaptığı ziyaret sırasında Aosta Dükü'ne şunu hatırlatmıştı: Etiyopya'nın geleneksel yerel yöneticileri, Addis Ababa'da tutulmalı ve yönetimdeki

²⁷⁷ Bkz: Alberto Sbacchi (1977) "Italy and the Treatment of the Ethiopian Aristocracy, 1937-1940" the international Journal of African historical studies, Vol.10, No.2, s.223 En etkili Raslardan biri Hailu'ydu. İtalyanlar ona çok güvenmekteydiler ve onunla kıvanç duymaktaydılar. İtalya batı Etiyopya'nın fethinde bulunan onu ve yetmiş takipçisini yıldızlarla süslemişti.

önemli pozisyonlara atanmaları yasaklanmalıydı²⁷⁸. İtalya'nın tanıyacağı ras sayısı resmi olarak altıydı, fakat bunlardan herhangi birinin ölmesi durumunda yerine başkası geçemeyecekti.²⁷⁹

3.8. İtalyan Sömürge Yönetimi'nin Sınırı

İtalyanlar Etiyopya'nın yalnızca üçte birini almışlardı ve tüm nüfusa uyguladıkları yönetim etkisiz olmuştu.²⁸⁰ Yirminci yüzyılda İtalyan sömürge yönetiminin Etiyopya'nın her tarafına ulaşma ihtimali yoktu; bu yüzden sadece şehir ve kasabalara yoğunlaşmışlardı.²⁸¹ Ülkenin dağlık ve engebeli yeryüzü şekilleri, rahatsız edici sıcaklığı ve hepsinden öte güçlü vatansever direniş hareketi dolayısıyla, İtalyan sömürge yönetimi, şehir ve kasabalarla sınırlı kalmıştı.

Birçok Afrika ülkesinde, sömürge güçleri, Afrika'dan dışarıya hammadde ihraç edecek, içeriye ise endüstri ürünü ithal edecek altyapıyı kurmuşlardı.²⁸² İtalyan yöneticiler ayrıca bazı sermaye gelişimlerine de katılmaya başlamışlardı. Bunlar kabaca ticari tarımın genişletilmesi, yol, köprü, hastane ve okul yapımı gibi kamu hizmetlerindeki gelişmeler ile sınırlıydı. İtalyanlar, bu projeler ve gelişme girişimleri için gelecek İtalyan yerleşimcilerin desteklenmesi ve sömürgeleşme masraflarına ek olarak, birbirlerine komşu, birleştirilmiş sömürge bölgeleri oluşturmakta bazı gecikme ve zorluklarla karşılaştılar. Sonuç olarak birçok sömürge yerleşimi, etrafı çevrili ve izole

²⁷⁸ Duke of Aosta (İtalyan Doğu Afrikasının naibi)

²⁷⁹ Alberto Sbacchi (1977), "Italy and the Treatment of the Ethiopian Aristocracy, 1937-1940", s.226

²⁸⁰ David T. Zabecki ed. (1999). *World War II in Europe*, s.1478

²⁸¹ Etiyopya'nın kırsal kesimleri onları daha az alakadar etmekteydi. Hala bu yılda (2015) bile 94.1 milyon Etiyopyalının yalnızca 18.6'sı kent nüfusedir. Bkz: World Bank Group (2015). *The Little Green Data Book*. International Bank for Reconstruction and Development, s.80

²⁸² Conference on the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) (2003). *Creating The Enabling Infrastructural Environment For Economic Recovery*. Publisher: Ghana Center For Democratic Development, s.20

yerleşimler olarak kaldı ve böylelikle metropolit bir yönetim yaratma yolunda ek masraflar ortaya çıkardı.²⁸³

İtalyanlar Addis Ababa ve Gondar, Jimma, Harar, Dire Dawa, Dessie ve Bahirdar gibi büyük şehirler için birer plan geliştirdiler. Bunların her biri, bulundukları bölgenin yönetim şehirleri olarak hizmet etmekteydi. Planlanma sürecinde, İtalyanlar şehirleri, İtalyan memurlar, “sıradan” İtalyanlar ve Etiyopya yerleşim birimleri halinde kurguladılar. Bu projede, “sıradan” İtalyanların kullanımı için doğu ve güneyinde olmak üzere iki ayrı yerleşim alanı öngörülmüştü. Etiyopyalılar ise batıya Ana pazar *Arada Georgi Katedrali’den Mercato’ya*²⁸⁴ hala Afrika’nın en büyük pazarı konumunda olan bölgeye taşınacaklardı.²⁸⁵

Daha sonra da şehri, idari, yerleşim, ticaret ve sanayi alanları olmak üzere alt birimlere ayırdılar. *Mercato* (Pazar), *piazza* (meydan), *caza*, *caza popolare* (yerleşim yerleri) gibi isimlerle, eski yer isimlerini kaldırmaya çalıştılar.²⁸⁶ İmparatorluktaki en büyük kesişim, Addis Ababa’daydı. Burası Etiyopya ve Doğu Afrika’nın geri kalan tüm bölgelerinden gelen yolların kesiştiği yeni başkent merkeziydi.²⁸⁷ İtalyanlar kısa süre kalmış olsalar da, sömürgeci izlerini bir dereceye kadar bırakmayı başarmışlardı. *Piazza*,

²⁸³ Saheed A. Adejumobi (2007), s.78

²⁸⁴ Addis Ababa’nın Mercato’yı tanımlarken (burası halen Afrika’nın en büyüğü Pazar yer) bir gezgin şöyle not eder: “hızlı akan hayatı ve piyasanın çeşitli sahneleri ile bir kimse bir sabahında dahi, bir haftanın gezintisiyle görülecek insandan daha fazlasını görmeyi bekleyebilir.” Bkz: Steven Gish & Winnie Thay & Zawiah Abdul Latif (2007). *Cultures of The World: Ethiopia*. Marshal Cavendish Benchmark, New York, s.14

²⁸⁵ Kevin Shillington ed. (2005). *Encyclopedia of African History Volume 1*. Fitzroy Dearborn, New York, s.24

²⁸⁶ Solomon Addis Geathun and Wudu Tafete Kassu (2014). *Culture and Customs of Ethiopia*, Greenwood. An Imprint Of ABC-CLIO, LLC, California, s.86

²⁸⁷ Carlos Nunes Silva ed. (2015). *Urban Planning In The Sub Saharan Africa. Colonial and Post-Colonial Cultures*. Routledge. New York, s.156

mercato gibi isimler ve 1930’larda çizmiş oldukları bazı şehir planları, yirminci yüzyıldaki plancılara birer temel oluşturdu.²⁸⁸ Günümüzde de Piazza ismi, Addis Ababa, Dessie, ve Gondar olmak üzere birçok Etiyopya kasaba ve şehrinde kullanılıyor.

Diğer bir önemli şehir Harar’dı. Guido Ferraza’nın aynı ismi taşıyan merkez için hazırladığı plan, anıtsal bir idari birim üzerine oturtulmuş, eski şehir duvarlarını takip eden sembolik anlama sahip bir şehir ortaya çıkardı. Genişleyen Harar, sömürge otoritelerine bir dizi farklı zorluklar yarattı. Diğer Etiyopya şehirlerinin aksine, Harar tamamıyla savunma duvarlarının (bu duvarların tarihi, şehrin İslami politik, kültürel ve dini merkez olduğu on altıncı yüzyıla uzanmaktadır) içerisinde bulunmaktaydı. Bahsi geçen duvarlar şehrin kendi içerisinde genişlemesine imkân tanımamaktaydı. Harar duvarları²⁸⁹ kitle toplanmaları için uygun bir ortam hazırlamakla kalmayıp, Etiyopya’yı İtalyan idaresine karşı kaybeden silahlı mücadelenin bir hatırlatıcısı konumundaydı.²⁹⁰

Diğer bir şehir Gondar’dı. Gondar, İtalyan Doğu Afrikası için sömürge merkezi görevi görmüş, genişlemeye tabi tutulmuş, Etiyopya’nın 1936’daki işgalini takiben model olmuş bir şehirdi. İtalyan birlikleri 1 Nisan 1936’da Gondar’ı işgal etmiş ve iki yıl içinde şehirde iki bin Avrupalı yaşamaya başlamıştı. Şehir birçok amaca hizmet etmişti: ilk olarak, bilindik kurum ve hizmetler açısından kullanılmıştı ki bunlara sinema²⁹¹,

²⁸⁸ Solomon Addis Geathun and Wudu Tafete Kasso (2014), s.86

²⁸⁹ Harar İslamın dördüncü kutsal kenti olarak bilinir. Doğu Etiyopya’da ülkenin tek, duvarlar arasındaki şehri olarak kurulmuştur. Tarihi şehir, devamlı bir duvar ve altı kapıyla çevrelenmiştir. Kapılar ana yolların güzergahına göre konuşlandırılmıştır. Fallana kapısı kuzey, Harar kapısı doğu, Sanga kapısı güneydoğu Buda kapısı ise güneye doğrudur. Tüm kapılar merkeze giden sokaklara açılır. Bkz: Salma K. Jayyusi ed. (2008). *The City in The Islamic World Volume 1*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, s.629

²⁹⁰ Carlos Nunes Silva ed. (2015), s.153

²⁹¹ İtalyan sömürge yönetimi, sinemayı kendini kabul ettirmek için bir araç olarak kullanmayı başarmıştı. Koloni mimarisi ve şehirleşmesi de filmlere katkıda bulunmuştu. Etiyopya hem gerçek hem alegorik

mağaza, kafe, spor olanakları, bankalar ve hükümet binaları dahildi. İkinci olarak Gondar'da *adunate* için alanlar meydana getirilmişti. Burada faşist vatandaşlar bir araya gelir ve devletin seküler mitolojisini ritüel halinde ve hep birlikte kutlardı. Bu mekanlar, diğer günlük ticaret, eğlence ve eğitim mekanlarının yanı sıra, rejim tarafından baskılanan kitle kimliğini oluşturur ve güçlendirirdi.²⁹² Bir sömürge merkezi olarak Gondar nüfusunu ırk ve sınıfa göre ayırmakta; vatandaşlarının sıkı takibini vurgulamakta ve egemen bir devlet üzerindeki yabancı baskısını normalleştirmekteydi.

Diğer bir şehir Amhara bölgesindeki Bahir dar idi. İtalyanların yönetim merkezinin nasıl organize edileceği ve radikal bir biçimde yeniden tasarlanması yönündeki fikirleri netti. Yerli halk, yerleşim yerlerini terk etmeye zorlandı, böylece eski binalar yenilerinin yapılabilmesi için yıkılabilecekti. Böylelikle arazi idari ve askeri birimler, uçak pisti ve göl kıyısındaki liman tesisleri gibi yapılar arasında yeniden tanzim edildi. Tüm bunlar, bu eski şehrin yerleşim ve pazar alanlarına nazaran çok daha fazla arazi gerektirmekteydi. Bahir dar'ı Addis Ababa ve diğer şehirlere bağlayacak olan yollar inşa edildi.²⁹³

Bahir dar'a İtalyan birlikleri için büyükçe bir garnizon ve yönetimin ihtiyaç duyduğu diğer başka hizmet yapıları inşa edildi. Bunlar hem yabancılara, hem de Etiyopyalı halka yönelikti. Şehirdeki yoğun askeri ve idari varlık sebebiyle, Gojjam ve

olarak bir sahne gibiydi. İtalyan sömirciliği burada çekilen filmlerden beslenmişti. Örnek olarak *Scipio l'Africano*, İtalyan fethinin alegorik ve sinematik bir temsili niteliğindeydi. Bkz: David Rifkind (2011) "Gondar: Architecture and Urbanism for Italy's Fascist Empire" *Journal of the Society of Architectural Historians* volume 70, No. 4, s.501

²⁹¹ a.k, s.497

²⁹² a.k.

²⁹³ David Anderson & Richard Rathbone (2000). *Africa's Urban Past*. James Currey Ltd United Kingdom, s.237

Begemder gibi bölgelerden kadınlar, bar, loca açmak ve hayat kadınlığı yapmak için Bahirdar’a sürüldüler.²⁹⁴ Yeni İtalyan kent yönetimi, halk üzerindeki düzenleyici gücünü harekete geçirebilmek için, *Zabtya* adıyla anılan kendi polis gücünü oluşturdu.²⁹⁵ Ancak bu kadınlar, Avrupalı otoritelerden Etiyopyalı otoritelere bilgi akışı sağlamakla direniş hareketinin bir parçası oldular.

Bahir dar’daki kent bölgesinin toptan yabancılaştırılması süreci, tek taraflı baskınlık ve bölgelerin teker teker yeni yerleşim alanlarına ve ticari alanlara dağıtılmasıyla tamamlanmış oldu. Sömürge gücünün baskısına karşı koymaktan aciz olan birçok *balabat*, geri çekilerek kendilerine sınır bölgelerinde küçük kulübeler yaptılar. Bu esnada diğer *balabatlar* ise İtalyan kuvvetlerine karşı vatansever mücadeleye katılmak üzere tahrik edilmişti.

Ada’nın Oromia bölgesindeki İtalyan varlığının temel etkisi, Fransızlar tarafından inşa edilmiş Bishoftu demiryolu etrafındaki evlerin dönüştürülmesi olmuştu. Burada, bir İtalyan sakinler temsilcisi olan *Reale commissariato di Bisioftu* (Gerçek Karakol Bişoftu) birçok gelişim planı öngörmüş ve bu sayede yerel nüfusun ayaklanmasını engellemeyi amaç edinmişti. Ayrıca Mussolini’nin “Colonizzazione demografica”sı (demografik sömürgeleşme) dâhilinde savaş gazilerini ve tüm köylü yerleşimlerini, bu planlı bölgeye taşımayı denemişti. Bu son proje Chercher, eski askerlerin yerleşimi için Gondar’ın doğusundaki Dabat, Addis Ababa’nın 30 km

²⁹⁴ Etiyopya’da fuhuşun artmasında, İtalyan işgalinin büyük bir katkısı vardır. Fuhuş organizasyonu ve yapısındaki önemli bir değişiklik İtalyan işgali ile oluştu. 1938 yılında Addis Ababa da toplam 1500 fahişe olduğu söyleniyordu. Bağımsızlıktan sonrası bu sayı hızla artmıştır ve 1973-74 yılında Addis Ababa da sadece 80.000 kadın fahişe olduğu tahmin edilmektedir. Bkz: John Liffe (1987).The African Poor: A History. Cambridge University Press, Cambridge, s.184

²⁹⁵ David Anderson & Richard Rathbone (2000), s.237

uzağında, Ambo yolu üzerindeki Holeta ve Ada üzerine yoğunlaşmıştı. Bu projeler sadece İtalya'nın işsizlerine iş imkanı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda yüksek bölgelerde modern tarımın geliştirilmesi için de bir model teşkil ediyordu.²⁹⁶

Ada'da²⁹⁷ *Real commissariato di Biscioftu* projesi bahçe tarımı, kümes hayvancılığı ve besi hayvancılığı projeleri üzerine yoğunlaşmıştı. Bunlara İtalyan köylülerini 220 hektarlık bir sulama düzeni içerisine yerleştirmeyi planlayan, devlet destekli Romanga d'etiopia tarafından yapılan Babicheff girişimi de dâhildi. *L'Opera Nazionale per i Combattenti*, büyük oranda, savaş gazilerini, Vertisol alanı olan Foka'da 2500 hektarlık bir alana yaymayı amaç edinen bir projeydi.²⁹⁸ Bu topraklar İmparatoriçe Manan'a aitti²⁹⁹. Sömürge otoriteleri çabalarını makineleşmeye, fidelik drenajına, gübre ve gelişmiş seviyelerdeki buğday kullanımına yoğunlaştırmışlardı.³⁰⁰

²⁹⁶ James C. McCann (1995). *Peoples of The Plow: An Agricultural History Of Ethiopia, 1800-1900*. The University Of Wisconsin Press, London, England, s.210

²⁹⁷ Ada woreda Addis Ababa ve Nasıra'yı bağlayan yol üstünde yer alır ve pazarlarla genellikle geniş bir bağlantı içindedir. Woreda başkenti Debre Zeit kasabasında bu ana yol üzerinde bulunmakta ve bu arada çiftçiler için önemli ticari imkânlara sahip haldedir. Woreda ayrıca Gimbichu, Akaki ve Lume gibi çevre woredalarla da iyi bir ticaret ağına sahiptir. 1900-2200 metre yüksekliğindeki woreda yıllık 870 mm yağış alır. %90'ı sub-tropikaldır dolayısıyla üretime uygundur. Vertisol toprak yoğundur. Buğday, tef ve nohut temel tarımsal üretim tohumlarıdır. Bkz: Bekele Shiferaw and Hailemariam Teklewold (2007), "Structure and functioning of chickpea markets in Ethiopia: Evidence based on analyses of value chains linking smallholders and markets. Improving Productivity and Market Success (IPMS) of Ethiopian Farmers Project" ILRI (International Livestock Research Institute), Nairobi, Kenya, Working Paper 6, s.7-8

²⁹⁸ Vertisoller siyah renkli, nemli killerdir; genişleyip daralırken kırılmalar geliştirirler. Geniş bir tohum üretim alanı oluşturlar. Çoğu afrika, Avustralya, Hindistan, Sudan ve Çad'da bulunan 280 milyon hektar Montmorillonitik toprak bulunduğu tahmin edilmektedir. Toplam vertisol alanın 125.6 milyon hektarı Etiyopya, Sudan ve Çad gibi gelişmekte olan ülkelerde bulunmaktadır. Bkz: Jutzi S C, Haque I, McIntire J and Stares J E S eds. (1988), *Management of Vertisols in sub-Saharan Africa*. Proceedings of a conference held at ILCA, Addis Ababa, Ethiopia 31 August - 4 September 1987. ILCA (International Livestock Centre for Africa), Addis Ababa, Ethiopia, s.111

²⁹⁹ İmparatoriçe Manan Vaftiz Adı Walatta Giyorgisdir; BKZ: Kesis Melaku Terefe, Steve Delamarter and Jeremy R. Brown (2012). *Catalogue of The Ethiopian Manuscript Imaging Project Volume 7: Codices 601-654: The Meseret Sebhat Le- Ab Collection Of Mekaneyesus Seminary, Addis Ababa*. James Clarke & Co, s.45

³⁰⁰ James C. McCann (1995), s.211

İtalyan sömürge yönetimi, Etiyopya'nın kuzey (Bahir dar) ve Oromia topraklarında bir bakıma farklı bir politika uygulamışlardı. Bahir dar konusunda tartıştığımızın aksine, İtalyanlar burada yerli toprak sahiplilerinin mallarına hiçbir şekilde karışmamışlardı; hatta iki yıl için vergi bile toplamamışlardı. Oromo toprak sahibine vergi vermeyi reddetti. Daha sonra İtalyan hükümeti *Gasha*³⁰¹ başına dört *Quintal* Teff³⁰² almaya başladı. Bu vergi, her türden tahıla uygulandı. Verginin ödenmesiyle, toprak sahibinin hakları garantiye alınmış oluyordu. Çiftçilerin payı üçte iki, beylerinki ise toplam mahsulün üçte biri oranındaydı. Bu bölgede, eski miras çok az bir değişiklikle sürdürüldü. Devlet malları İtalyan kontrolü altına girmişti.³⁰³

Ancak, İtalyan sömürge yönetimi her şekilde iki milyon İtalyanı almak ve Amhara'da *Enter Romagna d'etiopia*, Jimma'da *Eme Veneto D'Etiopia*, Harar'da *Ente Puglia D' Etiopia*³⁰⁴ gibi tarımsal reformları uygulamak mecburiyetindeydi. Burada temel amaç, İtalya'ya yetecek olan tahılı, zeytini, meyve ve eti üretmektir. Bir diğer temel amaç ise kahve, misk, deri, fildişi, altın ve değerli taşlar ve mineraller gibi egzotik ürünleri ihraç ederek ihtiyaç duyulan yabancı parayı içeriye çekmektir.³⁰⁵

Toprağın büyük bir kısmı İmparatoriçe Manan'a aitti ve Quality çevresindeydi. Bütün orman alanları, tarımsal bölgelere dönüştürülmüştü ve makinelerle tohum ekiliyordu. Gübre kullanılmaktaydı fakat, bunlar hiçbir zaman yerli halka teslim edilmiyordu. Ayrıca Bishoftu'nun ticareti ve fiziksel altyapısında da önemli değişiklikler

³⁰¹ 1 Quintal 100 kg'ye eşittir.

³⁰² 1 Gasha 40 hektardır; 1 Hektar = 0.01 kilometre kareye oda 10.000 metrekareye eşittir.

³⁰³ Bkz : James C. McCann (1995), s.211

³⁰⁴ Bunlar politikanın uygulanmasında kullanılan ilk üç temsilciliktir. Mesela "*Ente Puglia D' Etiopia*" *Puglia* Etiyopya'nın Sömürgeleşmesi anlamına gelir.

³⁰⁵ Michael B. Lentakis (2005), s.69

meydana gelmişti. Bishoftu binalar, hizmetler ve kırsal yol ağı sayesinde bir pazar ve idari birim haline gelmişti. 1938 tarihli *Guida dell' Africa Orientale Italiana*'ya göre (İtalyan Doğu Afrikasına yönelik bir turist rehberi) Bishoftu, sonradan Hora Ras otel olarak anılacak büyük bir otele, bir posta ofisine, telgraf, telefon, revir, havaalanı ve resmi bir yerleşim yeri hizmetlerine sahipti.³⁰⁶ Fakat uzun süreli plana baktığımız vakit sadece çok azı meyvesini vermişti.

Daha önce de anlattığım gibi, sömürge yönetiminin ortaya koyduğu yöntemler çeşitliydi. Bu yöntemler vergiyi (*Gabbar*) kaldırmaktan, sömürge boyunca devlet kontrollü bir yiyecek pazarının bulunmasına kadar genişliyordu³⁰⁷. Yönetimin ilk kuruluşu esnasında, İtalyanlar Somalililere çok büyük sözler, kabile reislerine ise hediyeler verdiler.³⁰⁸ Bu İngiliz tarafındaki pastoral halkın, İtalya tarafından kontrol edilen güney Etiyopya'ya geçmelerini sağlamak içindi. Geçici olarak eski gabbar sistemini özgürleştirdiler; böylelikle İngilizler tarafındaki pastoral halkın hayvanlarıyla birlikte bu tarafa geçmesini sağlayacaklardı. İtalyan sömürge yönetimi, pastoral halka, hayvan (et için) karşılığında ulaşım sağlayacak ve onlar da bunu kumaş ve para karşılığında ödeyeceklerdi.³⁰⁹

Etiyopya'nın işgalinden önce, özellikle Etiyopya'nın güney halkları için Gabbar, bir bakıma karmaşık bir vergilendirme sistemiydi. Resmi karmaşıklaştıran şey, toprak işlerinin büyük çoğunluğunun da *Gabbar* ismi verilen çiftçiler tarafından yapılıyor

³⁰⁶ Michael B. Lentakis (2005), s.69

³⁰⁷ Orientalini Ustav(2009) "Archive Orientalini" Journal Of The Czechoslovak Oriental Institute, Prague, Volume 77, Issue 2, s.103

³⁰⁸ Kabile yaşlılar, gündelik yaşamın bütün yönlerine belirleyici bir rolü vardı. Onlar, uyuşmazlıkların çözümünde rolü büyüktür.

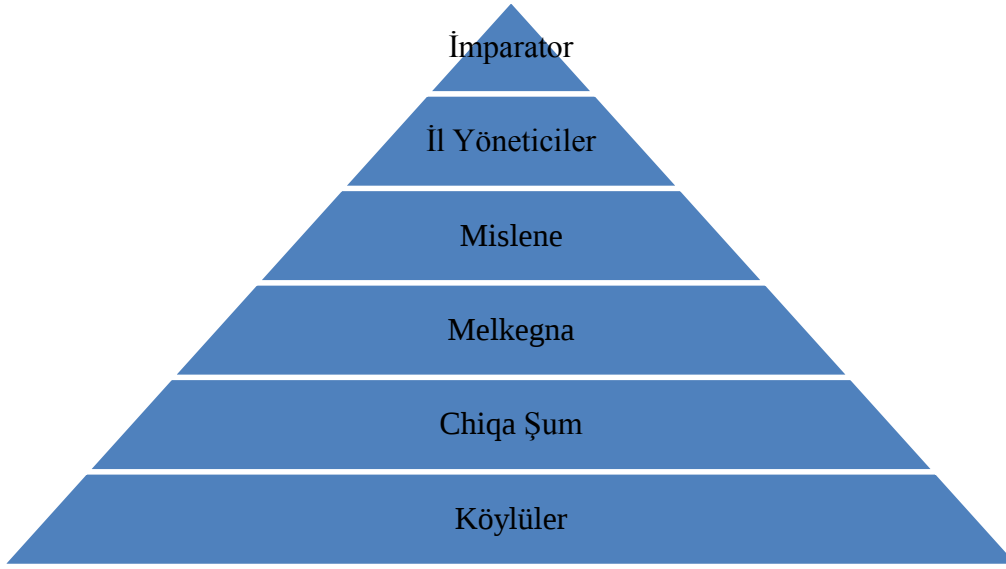
³⁰⁹ Gufu Oba. (2013), s.187

olmasıydı. Burada, durumu kötüleştiren şey ise normal verginin bundan hariç tutulmasıydı. Bunlar ayrıca geçiş yapacak birliklere yardım eder ve yöneticinin misafirlerine ikramlarda bulunurlardı.³¹⁰ Gabbar terimi toprağı satın alma yoluyla elde eden veya toprak vergisi veren kişi anlamına gelebilirdi. Bu sistem, sömürge meclisinden (*gibbi*) köy memuruna (*Chiqa Shum*) kadar genişliyordu.

Üç önemli vergi memuru bulunmaktaydı, bunlar sırasıyla *Mislene*, *Melkegna* and *Chiqa Shum* idi. *Mislene* “benim gibi” anlamına geliyordu. Görevi vergileri toplamak, kanunsuzluk yapanlara da ceza vermektir. *Dug* olarak bilinen bir yardımcısı vardı. Ya doğrudan imparator ya da yerel yönetici tarafından atanırdı. *Mislene*’nin altında *melkegna* vardı. İki tür *melkegna* bulunmaktaydı; ilki bir *shialeqa* (binbaşı) askeri idi; ikincisi ise birçok toprak sahibinin başıydı. Bir *melkegna*, *mislene*’den aldığı tüm emirleri yerine getirir ve vergi toplamasına nezaret ederdi³¹¹

³¹⁰ Simon David Messing (1972). *A Holistic Reader in Applied Anthropology: The Target of Health in Ethiopia*. MSS Information Corporation , New York, s.120

³¹¹ Teshale Tibebu (1995). *The Making of Modern Ethiopia 1896-1974*. Lawrenceville, NJ, The Red Sea Press Inc, s.84

Şekil 14: *Shumların* Hiyerarşisi

Chiqa Shum, *gabbarlar* arasından olmak üzere bir yıl için atanırdı. *Melkegna* gibi *Chiqa Shum*’un da temel amacı vergi toplamak ve üstlerinden gelen emirleri yerine getirmektir. *Chiqa Shum* ayrıca hukuki sebeplerden ortaya çıkmış sorunların çözümü için müzakerelerde bulunurdu. Çünkü kendisi *gabbarlar* ile iletişime geçecek şekilde, hiyerarşinin en alt tabakasındaydı. *Mislene*’nin üstü merkezi yöneticilerdi. Bu yöneticiler vergilerin Addis Ababa’ya ulaştırılmasını sağlardı. *Mislene*’nin üstündeki memurların neredeyse tümü imparator tarafından atanırdı. Vergiler de hasat sezonunun sonuyla *Tahsas*’ın 1’i, yani Aralık ayının 8’i ile *Megabit 30*, yani 6 Nisan arasında toplanırdı.³¹²

³¹² Teshale Tibebe (1995), s.85; 1941’de İtalya’dan bağımsızlığını kazandıktan sonra, maaşlı ofislere dayanan reforme edilmiş bir vilayet yönetim sistemi oluşturuldu. Sistem daha sonra oldukça zayıfladı. En ciddi istismarlar savaş sonrası değişimiyle engellendi. Ayrıca köylülerden alınan birçok ağır vergi ve ücretler tek bir vergiye bağlandı. *Gebbar* sistemi dolayısıyla çökmüş oldu. Resmi feshi ise 1941’de *Helassie* tarafından yapıldı. Bkz: Abbas H. Gnamo (2014), s.275; Ernest W. Luther (1958), s.31

1938’de İtalyan sömürge yönetimi, İtalyan tarafına geçmek isteyen tüm pastoral halkların zorunlu bir su ve çim vergisi ödemesini içeren bir politikayı başlattı. Bu politika İngilizlerin kendi topraklarındaki pastoral nüfusun gönüllü olarak geçiş yaptığına ikna olmalarını göstermek için hazırlanmıştı.³¹³ Gabbar sistemini değiştirme sürecinde, çiftçiler en büyük sıkıntıyı çeken kesimdi. Sistem, sömürge ordusu ve partizan gruplar arasında bir sorun haline gelmişti. Sömürge ordusu itaat isterken; partizan gruplar sistem tarafından tanınan haklarını sürdürmek istiyorlardı. İki kesim şiddet yanlısı bir güç kullanmaktaydılar. İtalyanlar aslında sadece baskı tarzlarını değiştirmişlerdi. Geçmişte olduğu gibi güney çiftçilerini sindirip, gıda üretimini şiddetli bir biçimde etkilemişlerdi. Her bir Etiyopya topluluğu, sömürge ordusuna asker vermek zorundaydı.³¹⁴

Büyük İtalyan projesi, planladığı gibi başarılı olmamıştı. Bu büyük başarısızlık, üç temel sebepten kaynaklanmaktaydı. İlki; demografik yerleşme en pahalı sömürgeleşme şekliydi ve faşist İtalya, savaş masrafları sebebiyle kaynaklarını tüketmişti. İkincisi; çeşitli bakanlar arasındaki bürokratik savaş, yerleşme için uyumlu bir planın oluşumunu geciktirmişti. Farklı yöneticiler birbirlerini düşman bellemişler ve herhangi bir sorunda doğrudan Roma’ya müracaat ederek Addis Ababa yönetimini küçümsemişlerdi.³¹⁵ Üçüncü ve en önemlisi ise; Etiyopya halkının direnişi göstermişti ki, sömürgeleşme çok tehlikeli bir girişimdi.³¹⁶

³¹³ Gufu Oba. (2013), s.198

³¹⁴ Chris Hann and the “Property Relation” Group (2003). *The Post socialist Agrarian Question Property Relations and The Rural Condition*. Transaction Publishers, New Brunswick, USA, s.442

³¹⁵ Michael B. Lentakis (2005), s.68

³¹⁶ G. Bruce Strang (2013), s.31

3.9. Etiyopyalıların Direnişi Ve İtalyan Sömürge Yönetiminin Sonu

3.9.1. Sömürgecilere Karşı Bir Direniş Yöntemi Olarak Para Birimi

Beklenebileceği gibi İtalyan idaresi para birimi üzerinde de katı bir kontrol kurmak istemişti. Baştan lired birimi yürürlüğe konmuş fakat insanlar, kendilerini sömürgeleştiren kimselerin paralarıyla mallarını değiştirmek istememişti. 1931’de kurulan Etiyopya bankası çoktan Etiyopya parası basmaya başlamıştı.

Şekil 15: İtalyan İşgali'nden önceki Etiyopya Banknotlarının Resmi; Addis Ababa'nın düşmesinin hemen ardından, eski Etiyopya banknotları, derhal yürürlükten kaldırılıp yerine AOI için hazırlanmış özel seriler getirilmişti.³¹⁷

İlk Etiyopya bankası 1905'te Abyssinia Bankası adıyla Mısır Milli Bankası'nın kontrolü altında kurulmuştu. 1931'de bu banka, Haile Selassie tarafından Mısır kontrolünden alındı ve tamamıyla bir Etiyopya kurumu haline getirildi. Bu banka derhal banknotlar basmaya başladı. Fakat uzun süreli olmadı. 1936'da bankanın tüm faaliyetleri İtalyan kontrolüne geçti. İşgal sırasında İtalyanlar, (*Banco di Roma* 'nın şubeleri halinde) kendi bankalarını kurdular. Fakat bunlar da, 1941'de İtalyan kuvvetlerinin yenilgisi üzerine uzun ömürlü olamadı.³¹⁸ Daha sonra devlet 1942'de kendi merkez bankasını kurdu.³¹⁹ İşgal esnasındaki resmi para birimi İtalyan liretiydi, fakat Maria Theresa doları da dolaşımda bulunuyordu.

Bir direniş yöntemi benimsemek suretiyle Etiyopyalılar, İtalyan liretini para birimi olarak boykot ettiler. Avusturya'da taler olarak bilinen Maria Theresa doları, ilk kez 1741'de Avusturya imparatoriçesi Theresa tahta geçtiğinde basılmıştı.³²⁰ İsim ondan gelmekteydi. On sekizinci yüzyılın sonlarında, Arap tüccarlar muhtemelen bu taleri Etiyopya'ya götürmüşlerdi ve on dokuzuncu yüzyıl itibarıyla buranın en geniş ölçüde kullanılan para birimi taler olmuştu. Bu para, yüzde seksen oranında gümüşten

³¹⁷ John E. Sandroek. "Italy's Colonial Empire A Paper Money Trial", s. 18 accessed http://www.thecurrencycollector.com/pdfs/Italys_Colonial_Empire_-_A_Paper_Money_Trial.pdf

³¹⁸ Ernest W. Luther (1958). *Ethiopia Today*. Stanford University Press, Stanford, California, s. 98

³¹⁹ American University Washington D.C Foreign Areas Studies Division (1964). *Area Hand Book For Ethiopia*. U.S. Government Printing Office, s.539

³²⁰ Adrian E. Tschoegle (2011). "Maria Theresa's Thaler: A Case of International Money" *Eastern Economic Journal* Vol. 27, No.4, s.444

yapılmıştı ve İtalyan işgali zamanında piyasada yaklaşık elli milyon taler bulunmaktaydı. İnsanlar hâlâ taleri kullanmaya devam etmekteydiler.³²¹ İtalyan sömürge yönetimi altında, insanlar işlemleri için Maria Theresa thaleri kullanmaya devam ettiler.

Şekil 16: Maria Theresa Madeni Parası İtalyanlara Karşı Kullanılırken: para 39.5 mm yarıçapa ve 28.0668 gram ağırlığa sahip olup, gümüş ve bakır alaşımdan meydana gelmektedir.³²²

Ancak İtalyanlar Yubdo'daki platin madenlerinde Etiyopyalı işçilere en az taler cinsinden ödeme yapmak zorunda kalıyorlardı. Çünkü lirt kabul edilmiyordu. Dahası, otoriterler işçileri kâğıt para kabul etmeye zorladıklarında, büyük sorunlar yaşanıyordu.

³²¹ David H. Shinn, Thomas P. Ofcansky (2013). *Historical Dictionary of Ethiopia*, s.105

³²² Maria Theresa taleri uzun ömürlü kombinasyonu ve coğrafi menziliyle bir fenomendir. Talerin ön yüzünde imparatoriçenin resmi vardır. Bir pencere örtüsü takınmaktadır ki bu durum arap taleplerini azaltmaya yöneliktir. Paranın arkası ise emperyal çift başlı kartallarını ve merkezdeki Avusturya armalarını gösterir. Bkz: Adrian E. Tschoegle (2011). "Maria Theresa's Thaler: A Case of International Money", s.456-457

Birkaç yerel pazar neredeyse kapanma noktasına gelmişti, çünkü ticaret artık yaygındı. Bu tarz bir başkaldırı İtalyan işgalinin bedelini artırdı ve lîret ciddi bir tağşîşe uğradı.³²³

3.9.2. Yeni Liderlerin Yükselişî

Her sömürge karşıtı girişimin bilinmeyen liderleri vardır. Bu kısa sömürge süresi içinde, bu kimselerin ve Etiyopyalarının, en nihayetinde İtalyan sömürge yönetimini çökertmek için gösterdikleri direnişin büyük bir rolü vardı. Etiyopya'nın geleneksel feodal liderleri, Maichew savaşında yenik düşmüşler; fakat oradan *balabatlardan* oluşan yeni bir grup lider doğmuştu. Bunlar bazı asil ailelere mensuplardı, fakat daha önemlisi bazıları modern savaş hakkında kabaca da olsa bir bilgiye sahipti.

Bazıları Holeta Askeri Okulu mezunuydu, bazıları da Fransa'da St. Cyr'de dersler almışlardı. 1928'de yerel okulların genç Etiyopyalı mezunları St. Cyr askeri akademisine gönderilmişlerdi. Döndüklerinde, 1934'te, İsveç hükümeti desteğiyle kurulan ilk modern askeri okul olan Holeta akademisinde eğitmen olacaktı. Holeta, öğrencilerini yerel okulların başarılı mezunları arasından seçmekteydi. Bu kurum 1935'te ilk modern polis teşkilatını oluşturacaktı.³²⁴

3.9.3. Direnişin Dönüm Noktası

19 Şubat 1937'de, Napoli Prensini doğumunu kutlamak üzere Graziani, çok sayıda önde gelen Etiyopyalıyı saraya davet etmiş ve her katılımcıya yani 3,000 kişiye ikişer Maria Theresa dolarının dağıtılacağını ilan etmişti.³²⁵ Dağıtım öğlen başlamış ve

³²³ Jon Abbink, Mirjam de Bruiju, Klaas Van Walraven eds. (2003). *African Dynamics: Rethinking Resistance Revolt and Violence in African History*, s.106

³²⁴ John Markakis (2011). *Ethiopia The Last Two Frontiers*. Boydell & Brewer Inc. USA, s.123

³²⁵ Paul B. Henze (2000). *Layers of A Time: A History of Ethiopia*. Hurst & Company Ltd, London, s.226

Abraham Deboch ve Mogos Asgdom adlı iki genç, çok nefret edilen İtalyan genel valisi Rodolfo Graziani'ye suikast düzenlediler; liderlerine yapılan bu suikast girişimine şiddetle karşılık veren İtalyanlar üç gün sürecek bir katliama başladılar.

Graziani'ye karşı düzenlenen suikast girişiminden sonra başlayan üç günlük katliamda, Addis Ababa'da tam olarak kaç kişinin katledildiği bilinmemektedir. Avrupa kaynaklarına göre bu sayı, en az 6,000 kişi olarak tahmin edilirken, 1941 yılındaki bağımsızlıktan sonra Etiyopya hükümeti tarafından verilen rakamlara göre, yalnızca Addis Ababa'da en az 30,000 kişi katledilmişti.³²⁶ Çünkü Graziani'nin emri çok açıktı: “Onları yok edin, onları yok edin, onları yok edin”.³²⁷ Bu olay mücadeleyi yeni bir aşamaya getirmişti.

Macar görgü tanığı Doktor Ladisals Sava'nın şahitliği ise ayrı bir meseledir. Çünkü onun tanıklığı, “katliamın sistematik şekilde düzenlendiğini” gösteren fotoğraflı kayıtları durdurmaya yönelikti. İnsanların Avrupa'ya haber vermesini engellemek için telgraf ve telefon iletişiminin kesilmesi, dükkânların kapatılması, caddelerin boşaltılması, alınan ihtiyati tedbirlerdendi. Fotoğraf çekilmesini engellemek için katliam gece yapılmıştı. Herhangi bir beyaz adam sokaklarda dolaşıyorsa, her köşe başında durdurulmuş ve kamera taşıyıp taşımadığı kontrol edilmişti.³²⁸ Graziani'yi öldürmeye çalışan bu girişim, Etiyopya'nın direniş tarihinde bir dönüm noktasıdır ve özellikle,

³²⁶ David Forgacs (2014). *Italy's Margins: Social Exclusion and Nation Formation Since 1861*, s.127

³²⁷ Jean-Bernard Carillet, Stuart Butler, Dean Starnes (2009). *Ethiopia & Eritrea*. Lonely Planet Publications Pty Ltd, Australia, s.44

³²⁸ Ethiopia Yafard Minister-Ministry Of Justice (1949), “Documents On Italian War Crimes: Submitted To The United Nations War Crimes Commission By The Imperial Ethiopian Government” Volumes 1-2, s.18

Shoa, Gojjam ve Begemder bölgelerinde yoğunlaşacak olan güçlü ve daha organize bir gerilla savaşının temelini oluşturmuştur.

Ülke genelinde tam bir direniş baş göstermiştir. Gerilla savaşçıları, İtalyanların operasyonlarına karşı koymak üzere özellikle Kuzey illerinde çeteler oluşturmuşlardır. İtalyan işgali sırasında vatanseverler çok ünlendi³²⁹ ve bundan sonra da hep öyle kaldılar. Vatanseverler, çeşitli dağlık alanların kontrolünü tam olarak ellerinde tutuyorlardı. Bu alanlar, güney Wollo'ya uzanan Ankober-Termaber boyunca giden Minjar'dan, başkentin kuzey doğusundaki sarp çöküntü ovasını kapsayan bölgeyi ve ayrıca kuzey Shoa'yı, Bichena'dan Mount Choke bölgesinin kuzeyine uzanan Doğu Gojjam, Batı Wollo ve özellikle Belesa, Gayni ve Semien'i kapsıyordu.³³⁰

Vatan sever eylemlerin, konvoylara saldırı, polis güçlerine ve küçük garnizonlara saldırı, İtalyan tedarik hatlarının ve depoların yakılıp yıkılması, İtalyan nüfusa ve İtalyan ticari firmalarına tehdit ve saldırılar ve illerin kasabalarına gelişigüzel akınlar gibi pek çok çeşidi vardı. Vatanseverler, giderek artan bir hızda ve önemli miktarda İtalyan silah ve cephanelerini ele geçirdiklerinden, işgalin son yıllarına doğru daha iyi bir şekilde silahlanmış hale geldiler.³³¹ İtalyan sömürge yönetiminin, uyguladıkları kötü yönetim tarzının sonuçlarını yanlış anlaması, İtalya'yı karmaşık bir asayiş sağlama politikasına, Etiyopyalıları ise karmaşık bir direnişe zorluyordu.

³²⁹ Amharca: አርበኞች -Arbannyoch

³³⁰ Paul B. Henze (2000), s.227

³³¹ a.k, 228

Yerel halkın iklime alışık olmayan, susuzluk çeken ve çeşitliliği olmayan beslenme şekline sahip sömürgeci birlikler karşısında kesin olarak avantajlı oldukları bir konu vardı: yerel güçler çok az bir gıdayla günlerce hareket halinde kalabiliyorlardı. Oysaki sömürgeci güçler, özel tedarik ve donanımına sahip olmadıkça, çöllerde ve dağlık bölgelerde çok ağır ilerlemeler kaydediyorlardı.³³²

Etiyopya direnişine aktif katılım gösteren yalnızca erkekler değildi, kadınlarda bu direnişte önemli rol oynuyorlardı. Vatansever cephenin kahraman kadın üyeleri arasında, Arusi'li Woizero Balainesh, Lakech Demissew, Woizero Ayalech, Konjit Abinnet, Woizero Likelesh Beyan, Woizero Abedech Cherkose, Likk Yellesh Beyen, Abebech Cherkose, Kelemework Tiruneh, ve Kebedech Seyoum gibi isimler vardı. Muhtemelen bu gruplardan en başarılı olanı, vatanseverlere katılmadan önce, kendi kişisel kaynaklarını Etiyopya'da çalışan Uluslararası Kızıl Haç'a bağışlayan Shawaragad Gedle idi. Onun işgale karşı yürüttüğü aktif direniş, halka açık kırbaçlama ve hapis cezalarına, hatta Debra Berhan bölgesindeki savaşlar sırasında ölümlere yol açmıştır. İtalya'nın gerçekleştirdiği misillemelerde oğlunu kaybeden Shewaragad, işgalin sonlarında meydana gelen kargaşa ve genel güvensizlik ortamında hayatını kaybetmiştir.³³³

Vatanseverlerin temel düşünceleri, bir Lasta *dejasmach* tarafından Semien dağlarındaki diğer bir vatansever lider *kegnasmach*'a yazılmış olan mektupta

³³² Baron Roman Prochazka (1934). *Abyssinia The Power Barrel, A Book on The Most Burning Question on The Day*. Publishers, British International News Agency London, s.78; bu kitabın yazarı Addis Ababa'da 1934 yılına kadar avukatlık yapmıştır. Kitap, sömürgecilik döneminde çeşitli kütüphanelere ve hükümetlere İtalya Baş Konsolosluğu tarafından dağıtılmıştır.

³³³ Saheed A. Adejumobi (2007), s.80

bulunabilir. Bu mektupta şöyle bir paragraf geçmektedir: “Kendi hesabıma iyice eminim ki İtalyanlar, Etiyopya’nın muazzam insanlarını ve çocuklarını yok etme gayesiyle ülkemizi işgal ettiler, bizi topraklarımızdan çıkarttılar, şeref ve haysiyetimizi kırdılar; tüm bunlardan sonra, şimdi onlara karşı galip gelecek şekilde savaşmamız gerektiğinden emin olmuş durumdayım.”³³⁴

Bir matbaa makinası ve Amharca dilinde daktilo ele geçirilmişti ve George Steer sorumluluğu altındaki propaganda kampanyası, bunda hayati bir rol oynayacaktı. *Bandirachin* adı verilen bir makale basılmış ve kitapçıklar gökyüzünden bırakılmıştır. Kitapçığın İtalyan sömürge güçleri üzerinde büyük etkisi olmuş, birçoğu silahlı kuvvetlerden kaçmıştır.³³⁵

II. Dünya Savaşının patlak vermesi ve özellikle İtalya’nın 1940’ta Britanya’ya savaş ilan etmesiyle olayların gidişatı, önemli ölçüde değişmiştir. Mussolini’nin savaş beyannamesi, Etiyopya’daki sömürge karşıtı hareketin beklediği önemli bir olaydı. Mussolini’nin savaş kararının üzerine, Britanya hükümeti, uzun yıllardır İtalya’nın Etiyopya’daki varlığına verdiği destekten vazgeçmiştir. Düşmana her yerden saldırma gerekliliği, Britanya’nın “Etiyopya Meselesi” hakkındaki politikasını önemli ölçüde değiştirmesine yol açmıştır.³³⁶ Bu dönüşüm, kendisine daha önce hiç bir önem verilmeyen İmparator Haile Selassie’yeye muazzam bir avantaj sağlıyordu. Selassie artık bir müttefik olarak görülüyor ve İtalyan işgalinden kurtulmak için verdiği bağımsızlık savaşında kendisine eksiksiz bir askeri destek sağlanıyordu.

³³⁴ Richard Greenfield (1965), s.265

³³⁵ a.k.

³³⁶ Kevin Shillington ed.(2005), s.876

12 Ağustos 1940'ta, Britanya, Tuğgeneral Daniel Sanford komutası altında, Gojam'a yönelik olarak Görev 101'i uygulamaya koydu. 28 Ekim 1940 tarihinde, Sir Anthony Eden, Hartum'da Etiyopya güçlerine silah ve teçhizat göndermeyi onaylayan bir toplantı düzenledi. 20 Kasım 1940 tarihinde ise Orde Wingate, İtalya'nın Etiyopya'daki yönetimine karşı savaşmak üzere Gideon gücünü organize etmek üzere Gojam'a gitti.³³⁷

İngiliz ve İtalyan sömürge yönetimleri arasında savaş başladığında, İtalya, kendisiyle müttefik durumda bulunan bölgesel liderler aramaya başladı. İngilizlerin büyük oranda destek verdiği direniş hareketine karşı koyabilecek bir güç oluşturmak üzere, Etiyopya'nın geleneksel liderlerini geri kazanmak için başlatılan bu çaba için artık çok geçti. İtalya, bu toprakların kontrolünü kaybettiğinde, soyluların geleneksel olarak sahip oldukları topraklar üzerindeki haklarını tanımakta istekliydi. Eritre'de eski bir sömürge yöneticisi ve Graziani'nin politik danışmanı olan Albay Luigi Talamonti, atamaların yanlış zamanda yapıldığını anlamıştı.³³⁸

1941 yılında, Etiyopya, Etiyopya direniş hareketi ve Britanya ordusunun müdahalesi sayesinde İtalya'nın katı sömürge yönetiminden kurtularak bağımsızlığına kavuşmuştur. İngilizler ve Etiyopyalılar arasında 31 Ocak 1942 tarihinde askeri bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma, Etiyopya'yı bağımsız bir devlet olarak tanıyor ve İmparatorun kendi hükümetini istediği şekilde kurmasına imkân veriyordu.³³⁹ Beş yıllık

³³⁷ David H. Shinn, Thomas P. Ofcansky (2013). *Historical Dictionary of Ethiopia*, s.406

³³⁸ Alberto Sbacchi (1977) "Italy and the Treatment of the Ethiopian Aristocracy, 1937-1940", s.238

³³⁹ İtalya'nın yenilmesinden sonra, Haile Selassie ve İngiliz otoriteler ülkenin gelecekteki yönetimi üzerine kafa yormuşlardır. Anthony Eden'in bağımsız Etiyopya'nın kurulmasına ve Haile Selassie'nin durumunun iyileştirilmesine yardım etmeyi içeren ve onaylayan anlaşmasına rağmen bazı İngiliz komutanlar ülkenin yönetimiyle ilgilenmişlerdir. Bkz: Teferra Haile-Selassie (2011), s.41 ve John G. Hall ed. (2003), s.103; İngilizlerle yapılan anlaşmanın bir sonucu olarak Etiyopya bağımsız bir devlet olarak tanınsa da, anlaşma

kısa işgal döneminde, Etiyopya'nın sosyo-ekonomik yapısı üzerindeki İtalyan etkisi marjinal düzeyde kalmış ve gerilla savaşı, İtalyan sömürge yönetiminin, doğal kaynakların sömürülmesine, altyapı inşasına ve bölgeye kitlesel anlamda İtalyanların yerleştirilmesine yönelik projelerin hayata geçirilmesini engellemiştir.

imparatorun bir İngiliz danışman, İngiliz kurumları için bir komiser, denetçi, yargıç ve sulh hâkimi ataması zorunluluğunu içeriyordu. İngilizlere danışmadan başka bir danışman atanamayacaktı. Bu anlaşmadan tatmin olmayan imparator ve bakanları, bir başka anlaşma imzalamaya karar verdiler. 25 Mayıs 1944'te yeni bir anlaşma talep ettiler. İkinci İngiliz – Etiyopya anlaşmasında, İngilizler daha önce istedikleri birçok maddeden vazgeçtiler. Dolayısıyla anlaşma, Etiyopya'nın tam bağımsızlığını sağlamıştır.

SONUÇ

Etiyopya'daki İtalyan sömürgeciliğinin öncüleri Katolik misyonerlerdi. İtalyan yayılmasının, başta Lazarist misyonerler ve özellikle Giuseppe Sapeto gibi kişilerin misyonerlerin muazzam çabalarıyla başladığı, teşvik edildiği ve uygulandığı ileri sürülebilir. 1895 yılında, Londra Misyonerler Topluluğu bir raporunda şu ifadelerle yer vermiştir: “Geçmiş yüzyıldaki misyonerlik tarihinin bir özeti için, önemli ilerlemelere ve bölgesel genişlemeye bakmak yeterlidir...ticari büyümeler, sömürgeciliğin tesisi, bölgesel genişleme...tüm bunlar mütevazı misyonerlerin yardımıyla gerçekleştirilmiştir”.³⁴⁰ İtalyan misyoner, Giuseppe Sapeto bunu Afrika'da, bir İtalyan Kolonisi yeşerterek kanıtlamıştır.

Sömürünün başlangıcında kullanılan yöntemler benzerdir. Bu da Avrupalılar tarafından özel şirketlerin kurulması şeklindedir. Bu şirketler, o bölgenin doğal kaynaklarının sömürülmesiyle ilgileniyor ve bunlara idare etmeleri için geniş araziler veriliyordu. Sömürgeci çıkarlara ulaşma sürecinde, İtalyanlar Assab körfezinde Rubbattino Deniz Taşımacılığı Şirketi ile çalışıyorlardı. Bu bölge, yerel yöneticiler olan Hasen bin Ahmed ve Ibrahim bin Ahmed'den alınmıştı ve 1882 yılında, Afrika için verilen mücadele kızıştığında, İtalyan hükümeti, Assab üzerinde edinilen tüm haklarıyla birlikte söz konusu şirketi satın almış ve 1885 yılında, İtalya Assab'ı ilk sömürgesi olarak ilan etmişti. Tüm bu faaliyetler, Lazarist misyoner Sapeto'nun öncülüğünde ve himayesinde gerçekleştiriliyordu.

³⁴⁰ Ernest Francis Penrose ed. (1975). *European Imperialism and The Partition of Africa*. Frank Cass and Company Limited, London, Britain, s.118

Bununla birlikte, on 19.yy Assab'ın ve çevresindeki kıyı bölgeler ve adaların işgalini de içeren Etiyopya'nın sömürgeleştirilmesi süreci, bölgenin baskın lideri olan Britanya tarafından memnuniyetle karşılanmıştı. Britanya, Fransa'nın bölgede etkin olmaması için İtalya'nın varlığını tercih ediyordu, çünkü Britanyalılar İtalya'nın Afrika üzerine yaşanan rekabette Fransa'dan daha az tehlikeli ve daha az saldırgan olduğuna inanıyorlardı. Bununla birlikte, aynı Britanya yirminci yüzyılda İtalya'yı bir tehdit olarak gördüğünde, İtalya'nın Etiyopya'daki sömürge yönetiminin çöküşü için elinden geleni yapmıştır.

19. yüzyıldaki İtalyan sömürge yönetimi, yirminci yüzyılda uygulananlardan farklı politikalar izlemiştir. İtalyanlar, on dokuzuncu yüzyılda bile değişken politikalar uygulamışlardır. On dokuzuncu yüzyılın ilk bölümünde, İtalyan sömürge yönetiminin temel hedefi, pürüzsüz diplomatik ilişkiler ve istikrarlı bir sömürge yönetimi aracılığıyla sınırları belirlenmiş bölgeleri güçlendirmektir.

Ancak on dokuzuncu yüzyılın içerisinde bile, önceki sömürge yönetiminin tarzı devam ettirilemedi. Geleneksel otoritelerin etkisi önemli ölçüde azaltılmıştı, ama İtalya tarafında savaştan yerliler, resmi görevli olmayan kişiler olarak liderlik rütbesine ulaşabiliyordu. Yirminci yüzyılda ise, İtalya Etiyopya'ya geri döndü ve kısa ömürlü bir sömürge yönetiminde başarılı oldu. Etiyopya, Eritre ve Somali'yi içeren İtalyan Doğu Afrika'sındaki İtalyan yönetiminin yeni politikaları, önceki eğilimleri yok etmişti. İtalyanların doğrudan yönetim hırsları, ciddi isyanlara sebebiyet vermişti. İtalya'nın sömürgeci yönetimini dayatma doğrultusundaki kararlılığı, yenilmiş isyancılara karşı olan tutumları, sonunda tamamen merkezileşmiş bir sömürge yönetimiyle sonuçlandı.

Ayrıca, İtalyan sömürge yöneticileri arasında da emirlerin uygulanması anlamında farklı görüşler mevcuttu. On dokuzuncu yüzyılda, bir sömürge valisi olan Martin, parlamentonun kararlarını tam olarak uygulamıyordu; örneğin, kamu yararı için inşa edilecek binalar için ayrılan toprakların tahsisini geciktiriyor ve vali olarak kendi otoritesi altında bulunan bazı imtiyazlı kişilere geniş araziler veriyordu. Bu imtiyaz sahipleri, sözleşmelerde belirtilen hususları karşılamakta başarısız olmuş ve söz konusu arazileri geliştirmek yerine bunları zahmetsizce yerli çiftçilere kiralamışlardır. Martin'in yönetimi, bir İtalyan sömürgesinin yerine getirmesi gereken rolün ne olması gerektiği konusundaki yaygın kaniya zıt uygulamalarda bulunduğu için İtalyan sömürge yönetimi tarafından görevinden alınmıştır. Martin, bir sömürge valisi olarak, Etiyopya'nın işgali sırasında baskı politikalarının artırılması doğrultusunda emirler veren Mussolini'nin aksine Afrikalıları avlamamış ve öldürmemiştir.

On dokuzuncu yüzyıl İtalyan sömürge yönetimi, çok sert bir biçimde Avrupalı aydınların belirli bir kesimi tarafından eleştirilmiştir; ana eleştirilerden birisi, görev tanımları birbiriyle aynı olan çok fazla kurum ve memur bulunması, dolayısıyla da aynı işin birden fazla kurumun görev kapsamına girmesi ve karışıklık yaratmasıdır. Yirminci yüzyıl İtalyan sömürge yönetimine baktığımızda, yöneticiler arasında başka eksiklikler de göze çarpmaktadır. İtalyan sömürge yönetimi, görevini yerine getirmek için ehil olmayan kişilerce idare edilmekteydi. Öyle ki genel vali, bu görevlilerin %50'sinin niteliksiz, %25'inin ise hırsız olduğunu söylemiştir. Buna göre, İtalyan birliklerinin kumandanı olan General Badoglio'nun, Etiyopya'nın mağlup olmasından hemen sonra,

Etiyopya Bankası'nda el konulan 1,700,000 Maria Theresa thaler'inin yarısını aldığı söylenmektedir.

Bu tezde, başta İtalyanlar olmak üzere, Avrupalı sömürgecilerin Etiyopya'yı sömürgeleştirmek için divide et impera (böl ve yönet) stratejisini etkin bir şekilde uyguladıkları ortaya çıkmaktadır. Hem on dokuzuncu yüzyılda (İtalya, sömürgesinin tohumlarını attığında) hem de yirminci yüzyılda, “divide et impera” stratejisi yerel şeflerle ittifak halinde uygulanmıştır. Bu yalnızca saf bir fırsatçılıktan ziyade, İtalya'nın benimsediği politikanın uzun vadeli ilkesel bir unsuru olup, İtalyan sömürge yönetimine ait bir slogan olarak etkin bir şekilde kullanılmıştır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, İtalyanlar, böl ve yönet stratejisini üç aşamada uygulamaya başladılar. İlk adım, güçlü bölgesel şefleri tanımlamaktı. İkinci adım, işgale karşı çıkmayan ve farkında olmadan yerel güç ağlarını zayıflatan müttefik yöneticileri güçlendirmektir. Son adım ise, hedeflenen bölgeyi savaşarak ele geçirmektir.

Etiyopya'daki İtalyan sömürge yönetimi, yalnızca yerel şefleri güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda “divide et impera” stratejisi ile bu liderlerin birbirleriyle çatışma halinde kalmasını sağladı. Etiyopya'nın iç siyasetinde yaşanan bu karmaşalar, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda, İtalya'nın sömürge yönetimine karşı yürütülen direnişin doğasını da etkiledi. Sömürgeciliğe karşı direniş sürecinde, direnişçiler yalnızca Avrupalılarla değil, İtalyan bayrağı altında hizmet veren kardeşleriyle de savaşmak zorunda kaldılar. Bu gruplar kendi ülkelerinin sömürgeleştirilmesi sürecinde, direnişçi kardeşlerine karşı savaşıyorlardı. Ne yazık ki, hem on dokuzuncu, hem de

yirminci yüzyıllarda, birçok Etiyopyalı bölgesel şef ve *Askari*, İtalyanların ekmeğine yağ sürmüştür. Bazıları İtalyanlarla uzun süreli işbirliği kurarken, bazıları yalnızca kısa süreli müttefiklik yapmıştır.

On dokuzuncu yüzyılda, İtalya'nın “divide et impera” stratejisi için Kral Menelik'ten daha uygun bir isim yoktu. Diğer yandan, İtalyanları, Kral Menelik kadar sömürebilen bir başkası da yoktu. İtalya, işbirliği yapılacak Etiyopyalı bölgesel şeflerin seçiminde, farklı bölgelerden çeşitli şeflerin elde edilmesinde ve bunlarla istikrarlı bir ittifak kurulmasında, yirminci yüzyılda daha başarılıydı. On dokuzuncu yüzyıldaki politikaların aksine, din yirminci yüzyılda parçala ve yönet stratejisinin uygulanması için kullanılan bir araç olarak önemli bir rol oynamıştır. İtalyanların en çok ilgilendikleri konu, işgal altındaki Etiyopya'da uygulayacakları İslam-yanlısı politikaydı.

İtalyan sömürge yönetimi geriye kalan tek seçeneği uygulamadan önce, Etiyopya'daki İtalyan sömürge yönetimi, Menelik'i (potansiyel müttefik) Etiyopya'nın başka bir ülkeyle kuracağı ilişkiler konusunda İtalya'nın müdahil olmasını kabul etmeye zorladı. Bundan sonra, İtalyan sömürge yönetimi, 1896 yılında Etiyopya'nın bağımsızlığını güç kullanarak kırmaya çabaladı. Etiyopya, İtalya'yı mağlup etti. Menelik'in kabiliyeti ve Etiyopyalıların cesareti, Avrupalılara, İtalya'nın uyguladığı sömürge yöntemine karşı yürüttüğü siyasetin ne kadar tehlikeli olduğunu gösterdi. Adwa yalnızca basit bir askeri galibiyet olarak değil, aynı zamanda, sömürge yönetiminden kurtulmaya çalışan herkes için bir başlangıç noktası olarak görüldü. Bu zafer, başta Afrika olmak üzere, diğer ulusları bağımsızlık yolunda cesaretlendirdi. Adwa Savaşı,

Etiyopya'yı modern dünya haritasına yerleştirdi ve Etiyopya, Avrupa'nın birbirileriyle mücadele içerisindeki glerine karşı bağımsızlığını korumayı başardı.

Etiyopya'daki İtalyan sömürge yönetimi, bir sınırdan diğetine kadar uzanmıyordu ve özellikle kırsal bölgelerde yaşayanları kapsamıyordu. oğ Etiyopyalı kırsal bölgelerde yaşasa da, İtalyan sömürge yönetimi, Etiyopya'nın kasabalarıyla sınırlıydı. İtalyanların kırsal alanları idare edememesinin temel nedeni, grup halinde ya da bireysel olarak hareket eden gerilla savaşçılarının varlığıdır. Öyle ki bunlar, sömürge karşıtı direniş sürecinde çok önemli bir rol oynadılar. İtalyanlar tüm Etiyopya bölgesini kontrol ve idare edebilmiş olsalardı, bu kadar zorlukla karşılaşmayabilirdi.

Yirminci yüzyıldaki İtalyan sömürge yönetimi, İtalyan "ırkının saflığını" korumayı hedefleyen katı kurallar uygulayacaktır. 19. yy, İtalyanlar açık bir şekilde, ırka ilişkin bir konseptin ne olması gerektiğı ve sınırının nerede oluşturulması gerektiğı konusunda kesin bir görüş ve politika oluşturmamıştı. On dokuzuncu yüzyılda İtalyanlar, askerleri, memurları ve işçileri desteklemek üzere, fetheden adam ile fethedilen yerlerdeki yerli kadının (madamas) metreslik ve genelev kadınlığı biçimindeki ilişkisine hoşgörüyle bakıyorlardı. Ancak, yirminci yüzyılda, bu tutum ve politika değışmiştir. Hedeflerine ulaşamasa da, İtalyanlar ile yerliler arasında evlilik yapılması ya da dost hayatı yaşanmasına ağır cezalar getirilerek, sömürge yönetimi tarafından yasaklanmıştır.

Etiyopya halkının direnişi, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda farklı tarzı ile devam etmiştir. On dokuzuncu yüzyılda, sömürge yönetimine karşı yürütülen direniş

imparator Menelik tarafından yönetilmiş ve koordine edilmişse de, yirminci yüzyıldaki İtalyan işgaliyle birlikte, direniş çoğunlukla resmi olmayan, açık-uçlu ve topluluklara dayalı direnişler şeklini almıştır.

İtalyan sömürge yönetiminin uyguladığı istismarlar, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda sürekli olarak direniş gösteren yerliler için çok acımasızdı. İtalya'nın böl ve yönet politikası için uygun olanlar ve ünvanlarını geri kazananlar için bile yaşadıkları gelir, prestij ve otorite kaybının telafisi mümkün değildi. İtalyan sömürge yönetimi, Etiyopyalı insanları kendisine düşman hale getirmeye, onların değerini küçümsemeye ve bu insanlar üzerinde sahip olduğu etkiyi gözünde büyütmeye devam etti. İtalyan Doğu Afrika'sının anayasasında, imparatorun en az bir yıl süreyle atadığı Etiyopyalı altı valilikten oluşan bir meclis öngörülmüş olsa da, bu meclis hiçbir zaman toplanamamıştı. Çünkü İtalyan sömürge yönetimi, meclisi toplamanın ve iç sorunların nasıl çözüleceği üzerine yerel şeflerin fikrini almanın anlamsız olduğuna inanmıştı.

İtalyan sömürge yönetimi, müttefik durumdaki yerel Etiyopyalı şeflerin ve yerlilerin şevkini kırdı ve yönetimlerini gözden geçirme ve uzun soluklu bir sömürge yönetimi kurma gerekliliğini göz ardı etti. Buna karşın Etiyopyalı bağımsızlık yanlıları, İtalyan sömürge yönetimine karşı İngiliz güçlerle yaptıkları yoğun işbirliği vasıtasıyla sömürge karşıtı mücadelelerinde başarılı oldular ve İtalyan sömürge yönetimine son vererek Etiyopya'nın bağımsız bir devlet olarak kalmasını sağladılar.

KAYNAKÇA

- Abbay Alemseged (1998). *Identity Jilted or Re-Imagining Identity? The Divergent Paths of The Eritrean and Tigriyan Nationalist Struggles*. The Red Sea Press, Inc. Asmara, Eritrea
- Abbink Jon, Bruiju Mirjam de, Walraven Klaas Van eds. (2003). *African Dynamics: Rethinking Resistance Revolt and Violence in African History*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands
- Adane Taye (1991). *A Historical Survey of State Education in Eritrea*. Asmara: EMPDA
- Ahmad Abdussamad H., Pankhurst Richard eds. (1998). *Adwa Victory Centenary Conference, 20 February-2 March 1996*. Institute of Ethiopian Studies, Addis Ababa University, Ethiopia.
- Ahmed Hussein (2001). *Islam in Nineteenth Century Wallo , Ethiopia : Revival, Reform and Reaction*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands
- Akpan Ntieyong Udo (1967). *Epitah to Indirect Rule: A Discourse on Local Government in Africa*. Frank Cass, London
- Aldrich Robert and Mckenzie Kirsten eds. (2014). *The Routledge History of Western Empires*. Routledge, New York
- Alemdom, Astier M. (2006), “Re-reading the Short and Long-Rigged History of Eritrea 1941–1952: Back to the Future?” *Nordic Journal of African Studies* Vol.15, No.2, s.103–142
- Ammar Wolde-Yesus (1992). *Eritrea: Root Causes of War & Refugees*. Sindbad Printing Co. Baghdad, Iraq

- American University Washington D.C. Foreign Areas Studies Division (1964). *Area Hand Book For Ethiopia*. U.S. Government Printing Office
- Anderson, Sean (2015). *Modern Architecture and its Representation in Colonial Eritrea: An Invisible Colony, 1890-1941*. Ash gate published limited, England
- Asante Molefi Keti (2015). *The History of Africa: the Quest for Eternal Harmony*. Published by Routledge, New York
- Aykeampong Emmanuel K., Henry Lous Gates Jr. eds. (2012). *Dictionary of African Biography: Volume 6*. Oxford University Press, New York
- Baer George W. (1976). *Test Case: Italy, Ethiopia, and The League of Nations*. Hoover Institution Press, Stanford University, Stanford, California
- Baranello, Adriana M. (2011) “Italy’s Colonial Future According to Giovanni Pascoli” *California Italian Studies*, 2(1) s.1-18
- Baratieri Daniel (2010). *Memories and Silences Haunted By Fascism: Italian Colonialism*. Peter Lang AG, International Academic publishers, Switzerland
- Beidelman T.O. (2012). *The Culture of Colonialism The Cultural Subjection of Ukraguru*. Indiana University Press
- Beke, Charles T. (1867). *The British Captives in Abyssinia*. Green, Reader, and Dyer Longmans, London
- Bekele Shiferaw (1995). *An Economic History of Modern Ethiopia: Volume1*. Publisher CODESRIA- the Council for the Development of Social Science Research in Africa, Dakar, Senegal
- Beken Christopher Van der (2012). *Unity in Diversity – Federalism as a Mechanism to Accommodate Ethnic Diversity: The case of Ethiopia*. LIT VERLAG DR.W.Hopf, Berlin, Germany

- Ben-Ghiat, Ruth and Malia Hom, Stephanie (2015). *Italian Mobilities*. Routledge, New York
- Ben-Ghiat, Ruth (2001). *Fascist Modernities: Italy, 1922-1945*. University Of California Press, England
- Ben-Ghiat Ruth and Fuller Mia eds. (2008). *Italian Colonialism*. Palgrave MacMillan
- Bereketeab Redie (2000). *Eritrea: The Making of A Nation*. The Red Sea Press, Inc. Asmara, Eritrea
- Berge, Lars and Tddia Irma eds. Festschrift for Negash Tekeste (2013). *Themes in African History and Culture*. Libreriauniversitaria. it Edizioni, Padova, Italy
- Berkeley, G.F-H. (1902). *The Campaign of Adowa and the rise of Menelik*. Westminster Archibald Constable and Co. Ltd
- Betts Raymond F. (2005). *Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890-1914*. Lincoln, University of Nebraska Press
- Boahen A.Adu (1987). *African Perspectives on Colonialism*. The Johns Hopkins University Press
- Boyle Mark (2015). *Human Geography: A Concise Introduction*. John Wiley & Sons, Ltd, UK
- Burg David F. (2004). *A World History of Tax Rebellions: An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts and Riots from Antiquity to the Present*. Routledge, New York
- Carillet Jean-Bernard, Butler Stuart, Starnes Dean (2009). *Ethiopia & Eritrea*. Lonely Planet Publications Pty Ltd, Australia
- Carlson Jon D. (2011). *Myths, State Expansion, and The Birth of Globalization: a comparative perspective*. Palgrave Macmillan

- Chamberlain E. M. (2013). *The Scramble for Africa*. 3rd Edition Published by Rutledge
- Chambers Frank Pentland, Harris Christina Phelps, Bayley Charles Calvert (1943). *This Age of Conflict, A Contemporary World History, 1914-1943*. Harcourt, Brace and Company
- Chaoate Mark I. (2008). *Emigrant Nation: The Making of Italy Abroad*. Harvard University Press, London, England
- Chickering Roger and Forster Stig eds. (2003). *The Shadows of The Total War: Europe, East Asia, And The United States 1919-1939*. Cambridge University Press, New York
- Clark Martin (2014). *Mussolini Profiles in Power*. Routledge, New York
- Clifford E.H.M (1936), “The British Somaliland- Ethiopia Boundary” *The Geographical Journal*, Vol.87, No.4, s. 289-302
- Conference on the New Partnership for Africa’s Development (NEPAD) (2003). *Creating The Enabling Infrastructural Environment For Economic Recovery*. Publisher: Ghana Center for Democratic Development
- Conquery-Vidrovitch, Catherine; translated from French by Mary Baker (2015). *Africa and the Africans in the Nineteenth century: A Turbulent History*. Routledge, New York USA
- Count Gleichen (1898). *With the Mission to Menelik*. Edward Arnold publisher to the India office, London
- Danver, Steven ed. (2013). *Native Peoples of the World: An Encyclopedia Of Groups, Cultures, and Contemporary Issues*. Routledge, New York
- Davis Caroline and Johnson David eds. (2015). *The Book in Africa: Critical Debates*. Palgrave, Macmillan

- Davis Richard G. ed. (2010). *The U.S. Army and Irregular Warfare 1775-2007: Selected Papers from 2007 Conference of Army Historians*. U.S Government Printing Office, USA
- Degefu Gebre Tsadiq (2003). *The Nile: Historical, Legal and Developmental perspectives*. Printed in Victoria, Canada
- Demissie Fassil, (1983) “Ethiopia and Eritrea during the Scramble for Africa: A Political Biography of Ras Alula, 1875-1897” *Ufahamu: A Journal of African Studies* Vol.12, No.3, s. 261-264
- Deodhar, P. S. (2013). *Cinastathana Today: Viewing China from an Indian Eye*. Tata McGraw Hill Education private Limited, New Delhi, India
- Dombroski Franz Amadeus (1985). *Ethiopia's Access to the Sea*. Printed in E.J.Brill, Leiden , The Netherlands
- Donham, Donald and Wendy James (1986). *The Southern Marches of Imperial Ethiopia: Essays in History and Social Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press
- Dulgnan, Peter and Gann, L.H. eds. (1974). *Colonialism In Africa, 1870-1960 Volume 5*. Cambridge University Press, London
- Duncan Rick (2013). *Man, Know Thyself: Volume 1 Correct Knowledge Of Our Notable Ancestors*. Xlibris Corporation LLC
- Ethiopia Yafard Minister-Ministry of Justice (1949), “Documents on Italian War Crimes: Submitted To the United Nations War Crimes Commission by the Imperial Ethiopian Government” Volumes 1-2
- Ellis Charles Howard (2003). *The Origin Structure and Working of The League of Nations*. The Law Book Exchange, Ltd. Clark, News Jersey

- Ferrari Chiara Francesca (2007). *Translating Stereotypes: Italian Television and the Cultural Politics of Reforming*. Proquest LLC., USA
- Fodor's Travel (2012). *Fodor's Essential Italy: Rome, Florence, Venice, and The Top Spots Between*. Random House Inc., USA
- Forgacs David (2014). *Italy's Margins: Social Exclusion and Nation Formation Since 1861*. Cambridge University Press, Cambridge, UK
- Geathun Solomon Addis and Kassu Wudu Tafete (2014). *Culture and Customs of Ethiopia*. Greenwood. An Imprint of ABC-CLIO, LLC, California
- Gebremedihin Yohannes (2004). *The Challenges of Society in Transition: legal development in Eritrea*. The Red Sea Press, Inc.
- Gish Steven & Thay Winnie & Abdul Latif Zawiah (2007). *Cultures of The World: Ethiopia*. Marshal Cavendish Benchmark, New York
- Gnamo, Abbas H. (2014). *Conquest and Resistance in the Ethiopian Empire, 1880-1974: the Case of the Arsi Oromo*. Koninklijke Brill NV, Leiden, the Netherlands
- Greene Shelleen (2012). *Equivocal Subjects: Between Italy and African Constructions of Racial and National Identity in the Italian Cinema*. Continuum International Publishing Group, London
- Greenfield Richard (1965). *Ethiopia: A New Political History*. Pall Mall Press, London
- Gonzalez-Ruibal A. (2010), "Fascist Colonialism the Archeology of Italian Outposts in Western Ethiopia (1936-1941)" *International Journal of Historical Archeology* Vol.14, NO.4, s.547-574
- Gopal Sarvepalli and Tikhvinsky Sergei L. eds. (2008). *History of Humanity, Volume VIII: The Twentieth Century*. UNESCO

- Goudsmit Jaap (2004). *Viral Fitness: The Next SARS and West Nile In The Making*. Oxford University Press
- Guglielmo Thomas A. (2003). *White on Arrival: Italians, Race, Color, and Power in Chicago 1890-1945*. Oxford University Press, Inc.
- Haile-Selassie, Teferra (2011). *The Ethiopian Revolution 1974-1991 From A Monarchical Autocracy to A Military Oligarchy*. Routledge, New York
- Haile Selassie I University, Institute of Ethiopian Studies (1966), “የ ኢትዮጵያ፡ ጥናትና፡ ምርመራ፡ መጽሔት” *Journal of Ethiopian Studies* Volume 4-6
- Hall, John G. Ed. (2003). *Ethiopia the Emerging Nations*. Chelsea house publishers, USA
- Hann Chris and the “Property Relation” Group (2003). *The Post socialist Agrarian Question Property Relations and The Rural Condition*. Transaction Publishers, New Brunswick, USA
- Henze Paul B. (2000). *Layers of A Time: A History of Ethiopia*. Hurst& Company Ltd, London
- Herbst, Jeffrey (1989), “The Creation and Maintenance of National Boundaries in Africa” *International Organization the MIT Press*, Vol. 43, No.4, s.673-692
- Hertslet Sir E. (1909). *The Map of Africa by Treaty: Abyssinia to Great Britain and France*. Published by Routledge
- Hess Robert L. (1966). *Italian colonialism in Somalia*. University of Chicago press
- Hill Robert Abraham ed. (2006). *The Marcus Garvey and Universal Negro Improvement Association Papers Volume X Africa for the Africans 1923-145*. University of California Press, London, England

- Hobsabawn Eric (2010). *Bandits*. Weidenfeld and Nicolson, London
- Hongnikpo Mathhurin C. (2006). *Africa's Elusive Quest for Development*. Palgrave Macmillan, England
- Huillery Elise (2010) "The Impact of European Settlement within French West Africa Did Pre-Colonial Prosperous Areas Fall Behind?" *Journal of African Economies*, Volume 20, Number 2, s.1-49
- Ikime Obaro (1974). *Leadership in Nineteenth Century Africa: Essays From Tarikh*. Published By Historical Society of Nigeria, Longman, London
- International Institute For Environment and Development IIED (2002). "PLA Notes 45: Community Based Anima Health Care" IIED, No.45
- Jacobs, Nancy J. (2014). *African History Through Source: Colonial Contexts and Every day Experience, c.1850-1946, Volume 1*. Cambridge university press
- Janzen Jorg ed. (2001). *What Are Somalis Development Perspective? Science Between Resignation and Hope? Proceedings of The 6th SSIA –Congress Berlin 6-9 Dec.1996*. Offset- Druckerel Gerhad Weinert Gmbh. Berlin, Germany
- Jayyusi Salmak K., Holod Renata, Petruccioli Attilio and Raymond Andre Eds. (2008). *The City In Islamic World, Volume 2*. Koninklijke Brill Nv, Leiden, The Netherlands
- John Munro (2008), "Ethiopia Stretches Forth across the Atlantic: African American Anti-colonialism During the Interwar Period" *University of California, Santa Barbara Left History* Volume13, No.2, s.37-63
- Johnson Douglas and Anderson David (1988). *The Ecology of Survival Case Studies From North East African History*. Lester Crook Academic Publishing London, England

- Johnston Harry H. (2011). *A History of the Colonization of Africa by Alien Races*. Cambridge University Press, UK
- Jonas, Raymond (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire*. Cambridge, MA, Harvard University Press
- Jones A.H.M and Monroe Elizabeth (1935). *A History of Abyssinia*. The Clarendon Press, USA
- Keller, Edmond J. (1991). *Revolutionary Ethiopia: From Empire to People's Republic*. Indiana University Press.
- Kwadwo Asiagyei-Atua (2012). "Minority Rights, Democracy and Development: The African Experience". *African Human Rights Law Journal (AHRLJ)* Volume 12, Number 1, s.69-88
- Larebo Haile M. (1994). *The Building of an Empire: The Italian Land Policy and Practice in Ethiopia 1935-1941*. Oxford Studies in African Affairs, Clarendon Press, Oxford
- Lentakis, Michael B. (2005). *Ethiopia: A View From Within*. Janus Publishing Company Ltd. Britain
- Lliffe John (1987). *The African Poor: A History*. Cambridge University Press, Cambridge
- Locatelli Franscesca & Nugent Paul (2009). *African Cities: Competing Claims on Urban Spaces*. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands
- Loimeier Roman (2013). *Muslim Societies in Africa: A Historical Anthropology*. Indiana University Press
- Longrigg Stephen Hemsley (1945). *A Short History of Eritrea*. Greenwood Press

- Lowe Norman (2013). *Mastering World History*. Fifth Edition, Palgrave, Macmillan, USA
- Luther Ernest W. (1958). *Ethiopia Today*. Stanford University Press, Stanford, California
- Marcus, Harold G. (1994). *A History of Ethiopia*. University of California Press, London
- Markakis, John (1974). *Ethiopia Anatomy of Traditional Polity*. Oxford University Press, New York
- Markakis, John (2011). *Ethiopia The Last Two Frontiers*. Boydell & Brewer Inc. USA
- McCann James C. (1995). *Peoples of The Plow: An Agricultural History Of Ethiopia, 1800-1900*. The University Of Wisconsin Press, London, England
- McLachlan Sean (2011). *Armies of the Adowa campaign 1896: the Italian Disaster in Ethiopia*. Osprey Publishing Ltd. Britain
- Mekonnen Yohannes K. ed. (2013). *Ethiopia: The Land, Its People, History and Culture*. New Africa Press, Dar es salaam, Tanzania.
- Mekuria, Tekle Tsadiq (1983). *ወጪ ምኒልክ እና የ ኢትዮጵያ አገልግሎት (Atse Menelik Enna ye Ethiopia Andnet)*. Kuraz Publishing Agency, Addis Ababa, Ethiopia
- Mekuria, Tekle Tsadiq (1982). *ወጪ ዮሐንስ እና የ ኢትዮጵያ አገልግሎት (Atse Yohannes Enna Ye Ethiopia Andnet)*. Kuraz Publishing Agency, Addis Ababa, Ethiopia
- Messing Simon David (1972). *A Holistic Reader in Aslied Anthropology: The Target of Health in Ethiopia*. MSS Information Corporation, New York
- Middleton, John ed. (2015). *World Monarchies and Dynasties*. Routledge, New York, USA

- Milkias, Paulos and Metaferia, Getachew eds. (2005). *The Battle of Adwa: Reflections on Ethiopia's Historic Victory against European Colonialism*. Algora Publishing, New York
- Minale, Adugna, "Women and Warfare in Ethiopia: A Case Study of their Role During the Campaign of Adwa, 1895/1896, and the Italo Ethiopian war 1935-1941" *Gender Issues Research Report Series-no.13*, s.1-41
- Milkias Paulos (2011). *Africa in Focus Ethiopia*. Published by ABC-Clio
- Moore Phil (2015). *Straight to the Heart of Hebrew and James: 60 bite-Sized Insights*. Lion of Hudson Plc. England
- Mocker Anthony (2003). *Haile Selassie's War*. Signal books Ltd, Oxford
- Morgan Philip (2004). *Italian Fascism, 1915-1945*. Palgrave , Macmillan, New York, USA
- Mundro-Hay Staurt and Pankhurst Richard (1995). *Ethiopia World Bibliographical Series; Volume 179*. Published by ABC-CLIO
- Naval Intelligence Division (2005). *Western Arabia and The Red Sea*. Published by Paul Limited, UK.
- Negash, Tekeste (1986). *No Medicine For the Bite of a White Snake: Notes on Nationalism and Resistance in Eritrea, 1890-1940*. Printed in Reprocentralen, HSC, Sweden
- Negash Tekeste (1987). *Italian Colonialism in Eritrea, 1882-1941: Policies, Praxis and Impact*. Ussala: Ussala University Press
- Negash Tekeste (1997). *Eritrea and Ethiopia The Federal Experience*. Transaction Publishers, US

- Norberg Viveca Halldin (1977). *Swedes in Haile Selassie's Ethiopia, 1924-1952 A study in Early Development Co-operation*. Scandinavian Institute of African Studies, Ussala
- Orientalini Ustav(2009) “Archive Orientalini” *Journal of The Czechoslovak Oriental Institute, Prague*, Volume 77, Issue 2
- Osterhammel Jurgen Translated From German By Shelly L. Frisch (2005). *Colonialism: A Theoretical Overview*. Markus Wiener Publishers, USA
- Page, Melvin E., and Sonnenburg, Penny M. (2003). *Colonialism: An International Social, Cultural, and Political Encyclopedia*. ABC-CLIO, Inc. California
- Pankhurst Richard (2005). “Innovation and Misoneism During the Reign of Emperor Yohannes IV (1872– 1889)”. *International Journal of Ethiopian and Eritrean Studies* No_8, s. 48–71
- Pakenham Thomas (1991). *The Scramble for Africa: White Man’s Conquest of The Dark Continent From 1876 to 1912*. HarperCollins Publishers Inc., New York
- Pateman Roy (1990). *Eritrea Even the Stones are Burning*. The Red Sea Press, Inc.
- Pathak Bindeshwar and Singh S.P (2010). *Glimpses of Europe: A Crucible Winning of Ideas, Great Civilizations and Bloodiest Wars*. Published by Sulabh International, India.
- Patterson Dennis & Afilalo Ari (2008). *The New Global Trading Order: The Evolving State and the Future of Trade*. Cambridge: Cambridge University Press
- Peaslee Amos J. (1974). *Constitution of Nations Volume1: Africa*. Martinus Nijhoff, The Hague, Netherlands

- Peil Margaret and Oyeneye Olatunji Y. (1998). *Consensus, Conflict and Change: A Sociological Introduction to African Societies*. Nairobi, East African Educational Publishers
- Perlstein Rick (2008). *Nixonland: The Rise of A President and the Fracturing Of America*. Simon & Schuster, Inc.
- Rubenson, Sven (1964) “The protectorate paragraph of the Wichale Treaty” *The Journal of African History* Vol.5, No.2, s.243-283
- Penrose Ernest Francis ed. (1975). *European Imperialism and The Partition of Africa*. Frank Cass and Company Limited, London, Britain
- Perham Margery (1948). *The Government of Ethiopia*. Oxford University Press, New York
- Petra-Grenouilleau Oliver (2004). *From Slave Trade to Empire European Colonization of Black Africa 1780s-1880s*. Routledge, New York
- Charles D. Pettibone (2010). *The Organization and Orders of Battle of Militaries in World War II: Volume VI Italy and France*. Trafford Publishing, USA
- Poddar Prem, Patke Rajeev S. and Jensen Lars eds. (2008). *A Historical Companion to Post Colonial Literatures Continental Europe and Its Empires*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Ram, K. V. (2009). *Anglo- Ethiopian Relations, 1869 to 1906: A Study of British Policy in Ethiopia*. Concept publishing company, New Delhi, India
- Reemtsma, Jan Philis (2012). *Trust and Violence*. Princeton University Press, United Kingdom

- Reid Richard J., British Institute In Eastern Africa (2007). *War in Pre-Colonial Eastern Africa: The Patterns & Meanings of State-Level Conflict in the Nineteenth Century*. The British Institute In Eastern Africa, Nairobi, Kenya
- Rena, Ravinder (2005) "Eritrean Education – Retrospect and Prospect", *Nairobi: Eastern Africa Journal of Humanities and Sciences*, Vol.5, No.2, s.1-12.
- Rifkind David (2011) "Gondar: Architecture and Urbanism for Italy's Fascist Empire" *Journal of the Society of Architectural Historians Volume 70*, No. 4, s. 492–511
- Sarti Ronald (2004). *European Nations: Italy A reference Guide From the Renaissance to the Present*. Facts on file, Inc. New York.
- Skinner Robert P. (1906). *Abyssinia of To-Day An Account of The First Mission Sent By The American Government To The Court of The King of Kings, (1903-1904)*. New York: Longmans, Green & Co.
- Salbucci Settimio (1961). *Taitu Empress of Ethiopia*. Vantage Press, USA.
- Salter Thomas, King Kenneth (Eds.) (2000). *Africa, Islam and Development: Islam and development in Africa-African Islam, African development*. University of Edinburgh, Center of African Studies, Edinburgh, UK
- Sandrock John E. "Italy's Colonial Empire A Paper Money Trial", accessed http://www.thecurrencycollector.com/pdfs/Italys_Colonial_Empire_-_A_Paper_Money_Trail.pdf
- Sbacchi Alberto (1987). *Ethiopia Under Mussolini: Fascism And The Colonial Experience*. Zed Book Ltd, USA
- Sbacchi Alberto (1977) "Italy and the Treatment of the Ethiopian Aristocracy, 1937-1940" *the international Journal of African Historical studies*, Vol.10, No.2, s.209-241

- S.C Jutzi, I Haque, J McIntire and J.E.S Stares eds. (1988), *Management of Vertisols in sub Saharan Africa*. Proceedings of a conference held at ILCA, Addis Ababa, Ethiopia 31 August - 4 September 1987. ILCA (International Livestock Centre for Africa), Addis Ababa, Ethiopia
- Shiferaw Bekele and Teklewold Hailemariam (2007), “Structure and functioning of chickpea markets in Ethiopia: Evidence based on analyses of value chains linking smallholders and markets. Improving Productivity and Market Success (IPMS) of Ethiopian Farmers Project” *ILRI (International Livestock Research Institute), Nairobi, Kenya*, Working Paper 6, s. 1-56
- Shillington Kevin ed. (2005). *Encyclopedia of African History Volume 1*. Fitzroy Dearborn, New York
- Shinn H. David, Ofcansky P. Thomas (2013). *Historical Dictionary of Ethiopia*. Scarecrow press, Inc.
- Silva Carlos Nunes ed. (2015). *Urban Planning In The Sub Saharan Africa. Colonial and Post-Colonial Cultures*. Routledge. New York
- Simpson William, Pankhurst Richard (2002). *Diary of A Journey to Abyssinia, 1868: With the Expedition under Sir Robert Napier, K.C.S.I. The Diary and Observations of William Simpson of the Illustrated London New*. Tsehai Publishers and Institute of Ethiopian Studies
- Simon William (2014) “Imbrogio: An Examination of the Treaty of Wuchale as a Cause of the First Italian-Ethiopian War”. *The Concord Review, Inc.* Volume 25, Number 2, s.77-87
- Smidt Wolbert G.C. (2012), “History, Historical Arguments and The Ethio-Eritrean Conflict: Between Xenophobic Asroaches and an Ideology of Unity”, *Stichproben. Wiener Zeitschrift Für Kritische Afrikastudien* Nr. 22, 12. Jg., 103-120

- Stanton Andrea L. ed. (2012). *Cultural Sociology of the Middle East, Asia & Africa: An Encyclopedia*. Sage Publishing Ltd., London
- Stapleton, Timonthy J. (1967). *A Military History of Africa*. ABC-LLC, Santa Barbara, California, USA
- Strecker, Ivo (1994), “Glories and Agonies of the Ethiopian Past” *Sociological Anthropology* Vol.2, No.2, s.303-312
- Sven, Rubenson (1964) “The protectorate paragraph of the Wichale treaty” *The Journal of African History* Vol.5, No.2, s.243-283
- Swain Joseph Ward (1940). *Beginning of The Twentieth Century: A History of Europe from 1870 to The Present*. University of Minnesota W.W. Norton & Company Incorporated
- Ta’a, Tessema (2006). *The political Economy of an African Society in Transformation: The Case of Macca Oromo (Ethiopia)*. Otto Harrassowitz Gmb H&Co.KG, Wiesbaden
- Takle Hawaryat (1936) “War on Ethiopia; An interview with Tecele Hawariate, Ethiopian Ambassador”, Interview held between Ethiopian Ambassador Bidjironde Tecele Hawariate and Ephrem Tewolde Medhen and the American Delegation of William N. Jones and James W. Ford during the sixteenth session of the League of Nations at Geneva, Switzerland, September 9, 1935
- Tesfagiorgis G. Mussie (2011). *Eritrea*. ABC-Clio, LLC Publisher, California
- Tekua Tewelde(1990). *የኢትዮጵያ ለንድሕት እና ኢጣሊያ (Ye Ethiopia Andinnetna Italiya)*. Addis Ababa, Ethiopia
- Terefe Kesis Melaku, Delamarter Steve and Brown Jeremy R. (2012). *Catalogue of The Ethiopian Manuscript Imaging Project Volume 7: Codices 601-654: The Meseret*

Sebhat Le- Ab Collection Of Mekaneyesus Seminary, Addis Ababa. James Clarke& Co

Teshome, Wondwosen (2009), “Colonial Boundaries of Africa: The Case of Ethiopia’s Boundary with Sudan” *Ege Akademik Bakış/Ege Academic Review* Vol. 9, No.1, s.337-367

Tirmingham J. Spencer (2013). *Islam in Ethioia*. Routledge , New York

The Crisis Magazine (May 1935) Volume 42, No.5, Whole No. 293

Thompson, Vincent Bakpetu (2015). *Conflict In The Horn of Africa: The Kenya- Somali Border problem 1941-2014*. University Press of America, Inc.

Thomson David (1966). *Europe Since Napoleon.*, published by Knopf, New York

Tibebu Teshale (1995). *The Making of Modern Ethiopia 1896-1974*. Lawrenceville, NJ, The Red Sea Press Inc.

Tschoegle Adrian E. (2011). “Maria Theresa’s Thaler: A Case of International Money” *Eastern Economic Journal* Vol. 27, No.4, s.443-462

Tvedt Terje (2004). *The River Nile in the Age of the British: Political Ecology and the Quest*. Tauris and Co. Ltd. London

Uhlig Siegbert ed. (2003). *Encyclopaedia Aethiopica, Vol.1: A-C*. Harrasowitz Verlag , Wiesbaden

Uhlig Siegbert ed. (2007). *Encyclopaedia Aethiopica, Vol.3: He-N*. Wiesbaden : Harrasowitz Verlag

Usa, Ibp (2011). *Ethiopia Country Study Guide: Volume 1* Strategic Information and Developments. International Business Publications, USA

Vipul Singh (2009). *Longman History and Civics Icse*. Pearson Education, India

- Waal Alex de (1997). *African Issues Famine Crimes: Politics and The Disaster Relief Industry In Africa*. Indiana University Press, Bloomington& Indianapolis, Britain
- Welde Giorgis, Andebrhan (2014). *Eritrea at Cross: A Narrative of Triumph, Betrayal and Hope*. Strategic Book Publishing and rights Co.
- Wijsen, Frans Jozef Servaas (2007). *Seeds of Conflict in a Haven of Peace: From Religious Studies to Interreligious Studies in Africa*. Rodopi B.V, Amsterdam, New York
- Wilson, Leslie (2006), "Review of The Battle of Adwa: Reflections on Ethiopia's Historic Victory against European Colonialism" *Horn of Africa Journal* Vol. XXII, No. 2, s.10-15
- World Bank Group (2015). *The Little Green Data Book*. International Bank for Reconstruction and Development, Washington, DC
- Work Ernest (1935). *Ethiopia A Pawn In European Diplomacy*. The Macmillan Company, New York
- Wrong Michela (2005). *I Didn't Do It for You How the World Betrayed a Small African Nation*. New York: Harper Collins
- Wylde, Augustus Blandy (1901). *Modern Abyssinia*. Methuen & Co. London
- Yigzu Moges (2010). *Language Ideologies and Challenges of Multilingual Education in Ethiopia: The Case of Harari Region*. Organization for Social Science Research in Eastern and southern Africa, Addis Ababa, Ethiopia
- Zabecki David T. ed. (1999). *World War II in Europe: An Encyclopedia*. Garland Publishing, Inc. London
- Zahorik Jan (2008) "Ethiopia as an Image: The Czechoslovak and European Press of the 1920s and Early 1930s" *Asian and African Studies* Vol. 77, No.1, s.90-110

Zegeye Abebe and Pausewang Siegfried (1994). *Ethiopia Change: Peasantry, Nationalism and Democracy*. British Academic Press, London

Zewde Bahru (2001). *A History of Modern Ethiopia 1855-1991*. Addis Ababa University press, Addis Ababa, Ethiopia

Zewde Bahru (2014). *The Quest for Socialist: The Ethiopian Student Movement, C.1960-1974*. Boydell & Brewer Ltd, U.S.A

Ekler

A: Wuchale Anlaşması Amharca versiyonu (1889)

ዊኢጣሊያ፡ገጉሥ፡ዑምበርታ፡በሐም፡መገጠረዳ፡
ዊኢትዮጵያ፡ገጉሥ፡ነገሥት፡ዲሳማዊ፡ምኒልክ
ክ፡ለኢትዮጵያ፡መገጣሥት፡ለኢጣሊያ፡መ
ገጣሥት፡ዊሚጠትም፡ለልጅ፡ልጅ፡ዊሚኖር፡
ሐላምና፡ዕርቅ፡ለሚፍጸግ፡ዊፍቅርና፡ዊገጣፍ፡
ውል፡ተዋዋሉ፡ዊኢጣሊያ፡ገጉሥ፡ከገታ፡አገ
ታሪክ፡በኢጣሊያ፡መገጣሥት፡ዘውድ፡ገ፡
ኸገ፡ከሚገዳቸው፡ተብሉ፡ዊተሾመ፡በአልፋ
ዘርና፡በሞሪሰ፡ገገ፡ከባሊዊረ፡ተብሉ፡ዊ
ተሾመ፡ተመርጦ፡እገደራሴ፡ሆኖ፡ወዲ፡ገጉሥ፡
ነገሥት፡ምኒልክ፡ውሉ፡ሥልጣን፡ተቀብሉ፡
ዊተለከ፡ዊተቀበለውገም፡ውሉ፡ሥልጣን፡
በገጉሥ፡ነገሥት፡ምኒልክ፡ፊት፡በርግ፡
ዊተቀበለ፡ከለሆነ፡ገጉሥ፡ነገሥት፡ምኒልክ
ክ፡ዊኢትዮጵያ፡አልጋ፡ዊወረሱ፡እርሰዎክ
ለሆኑ፡ዚህ፡ከዚህ፡ተጥሉ፡ዊተደረው፡፡
ውል፡ከኢትዮጵያ፡ገጉሥ፡ነገሥት፡ምኒልክ፡
ጋራ፡ተዋዋል፡፡

መገመርዳ፡ክፍል፡፡
በኢጣሊያና፡በኢትዮጵያ፡ገጉሥ፡ነገሥት፡
መካከል፡በወራሾቻቸውምና፡በሐዝባቸው
ውም፡እነዚህገም፡በተጠጉ፡ሐዝብ፡መካ
ከል፡ሐላምና፡ፍቅር፡ሰዲጉድል፡ለዘወተር፡
ለልጅ፡ልጅ፡ዲኖራል፡፡

ዊተሾ፡ክፍል፡፡

እነዚህ፡ዊተ፡አሁን፡ዊተዋዋሉት፡ነገሥታት፡
በዊክገራቸው፡በምሳሌዎቻቸው፡ዚጋገረ

ሉ፡ ል፡ ከ ል፡ አገር፡ ቁ፡ ገሰልም፡ ደቁ፡ ገሰል፡ ወከ
ልም፡ መሾም፡ ይቻለቸዋል፡፡ እነዚህም፡ ሹሞች፡
አንዱ፡ ኢዋሮ፡ ነገላላተተ፡ ለሠራተ፡ መታረርና፡
መክበር፡ አዲሱ ይልባቸውም፡፡

የተሾ፡ ክፍል፡፡

በነዚህ፡ በዊቱ፡ ነገላላተተ፡ ወሰን፡ ጠብቅ፡ ክር
ክር፡ አንዱ ይነሳ፡ በውተ፡ የተመረጠ፡ ከዊው
ኖች፡ ይዊሽማግሉች፡ ልክው፡ በማደግ፡
ልክተ፡ የግዛቱን፡ ድምበር፡ ይወስናሉ፡፡ ከድ
ምበሩ፡ ወዲህ፡ የሚጠራው ሠራተ፡ አገሮች፡ እነዚህ፡
ናቸው፡፡

አ የዊጋው፡ አፋፍ፡ ከኢተዋቱደ፡ ከኢጣሊያ፡ ማክ
ል፡ ወሰን፡ ይሆናል፡፡

በ ከራሱ፡ ዝምሮ፡ ሃላዲ፡ ሰገነዊቱ፡ አስመራ፡
ሾቱ፡ የኢጣሊያ፡ መንግሥት፡ መንደር፡ ይሆናሉ፡፡

ዲላመሾ፡ በሰገሰ፡ በኩል፡

ከ አዲ፡ ነፋስ፡ አዲ፡ ዋንሰ፡ በኢጣሊያ፡ ድምበር፡ ወ
ሰ፡ ይሆናሉ፡፡

ደ ከአዲ፡ ዋንሰ፡ መንደር፡ ዝምሮ፡ ከምሥራቅ፡
ወደ፡ ምዕራብ፡ በቀና፡ ይከረሳል፡፡

ዐ ክፍል፡

የዊብረ፡ በዘን፡ ገደም፡ ከነጉልቱ፡ ከገርሶቱ፡ የኢ
ተዋቱደ፡ መንግሥት፡ ርሶተ፡ አንዱ ሆነ፡ ይቀራል፡፡
የጦር፡ አምበ፡ መሆን፡ ግን፡ አዲቸለውም፡፡

ኃተሾ፡ ክፍል፡፡

ከምኖቅ፡ የሚወጣ፡ የንግድ፡ ዕቃ፡ የሚገባም፡
የንግድ፡ ዕቃ፡ ከደ፡ በገቢ፡ ዕቃው፡ እየተገመገመ፡

በገቢ፡ ፩ጊዜ፡ ይከፍላሉ።

ጌተኛ፡ ክፍል።

ዊጦር፡ መሣርያ፡ ገሳድ፡ በምጥዋና፡ በኢትዮጵያ፡
መካከል፡ ዊጦር መላለሰው፡ ለገገሡ፡ ነገሥተ፡ ገ-
ቻ፡ ይፈቀድልዋታል። ሲያስመጡም፡ በለማሳተ-
ም፡ ዊጥዲዊዋገ፡ ለኢጣሊያ፡ ሹማምተ፡ እዋላኑ፡
ያስመጣሉ። ነፍጡንም፡ ዊጥደውን፡ ሰፈር፡ ከም-
ጥዋ፡ ገምሮ፡ እስከ፡ ኢትዮጵያ፡ ድምበር፡ ድረ-
ስ፡ ዊጥዲዊ፡ መገሳሥተ፡ ወታዊሮች፡ ዘበኛ፡
ሁኔታ፡ ይሸኛሉ።

ጌተኛ፡ ክፍል።

ዊነዚህ፡ ዊጧቱ፡ ውል፡ ያደረጉ፡ ነገሥታት፡ ዜጎች፡
ዊገሳድ፡ ዕታቸውን፡ ይዘው፡ ያፅዱ፡ ከፅዱ፡ እገ-
ር፡ መሄዱ፡ መምጣት፡ ይቻላቸዋል። በዊመገሳ-
ሥታድ፡ በዊወረዲው፡ በለው፡ ሹም፡ ጥሳነት፡ ዊ-
ስ፡ ገብረው፡ ይመላለሳሉ። ነገር፡ ላገ፡ ከጧቱም፡
ወገኖች፡ ዊጦር፡ መሣርያ፡ ዊጥደው፡ ገብ፡ ሁኖ፡ ካ-
ፅዱ፡ ድምበር፡ ወዲ፡ ፅዱ፡ ድምበር፡ መተላለፍ፡
ተከልክሉ፡ አለ። እንዲህም፡ ማለት፡ ፅዱ፡ ያፅ-
ከህት፡ እንዲደዘርፍ፡ በሁሉም፡ ነገር፡ እንዲያ-
ነካካ፡ ተከልክሉ፡ አለ።

፳ ክፍል፡

ዊኢጣሊያ፡ ሰዎች፡ በኢትዮጵያ፡ ዊኢትዮጵያ፡
ሰዎች፡ በኢጣሊያ፡ ዊኢጣሊያ፡ መገሳሥተ፡ በ-
ሚገዛውም፡ እገር፡ ቢሆን፡ እንዲገቡ፡ ልማድ፡ መ-
ላዛት፡ መሸጥ፡ መከራየት፡ ይቻላቸዋል።

፱ ክፍል፡

ዊነዚህ፡ ዊፂነገላሠታት፡ ዚጎቸ፡ ፩ ዊ፡ ክ፩እገር፡ በ
ሂቁ፡ በዊሃዊ መጥታቸው፡ ዊኖሉሉ፡፡

፲ ፫ ፡ ክፍል፡፡

ዊኢጣሊያ፡ ሰውና፡ ዊኢጣሊያ፡ ሰው፡ ዊተካሰሱ፡ እ
ገዊሆነ፡ እነዚያ፡ በመረጡት፡ ዊኛ፡ ያለዚያም፡
ተደደዘው፡ ምጥዋ፡ ወርዊው፡ ዊደኛሉ፡፡
ዊኢጣሊያና፡ ዊኢተዊቋያ፡ ሰው፡ ዊተጣሉ፡ እንደ
ሆነ፡ ግን፡ ዊኢተዊቋያ፡ መንግሥተ፡ ወኪልና፡ ዊኢ
ጣሊያ፡ ዊምጥዋ፡ ሹም፡ እንደነት፡ ሆነው፡ ዊደኛሉ፡፡

፲ ፭ ፫ ፡ ክፍል፡

ዊኢጣሊያ፡ ሰው፡ በኢተዊቋያ፡ ዊሞተ፡ እንደሆነ፡
ዊኢተዊቋያ፡ ሰው፡ በኢጣሊያ፡ እገር፡ ዊኢጣሊያም፡
መንግሥተ፡ በሚገዛው፡ እገር፡ ዊሞተ፡ እንደሆነ፡ በ
ሚቹ፡ መንግሥተ፡ ወገን፡ ገንዘቡን፡ ዊሚቀበል፡ ሰ
ው፡ እስኪመጣ፡ ድረስ፡ ዊፂቱ፡ ነገላሠታት፡ ሹማም
ተ፡ ገንዘቡን፡ ጠብቀው፡ ያስቀምጣሉ፡፡

፲ ፬ ፫ ፡ ክፍል፡፡

በማናቸውም፡ ኃጢአት፡ ተክሶ፡ ዊተደደዘውን፡ ዊኢ
ጣሊያ፡ ሰው፡ በኢጣሊያ፡ ሹማምተ፡ ዊደኛል፡ ስለ
ሆነ፡ ግን፡ ታላቅ፡ ኃጢአት፡ ሰርዋ፡ ዊተገኘን፡ ዊኢ
ኢጣሊያን፡ ሰው፡ ረጥነው፡ ይዘው፡ ለምጥዋ፡ ሹማ
ምተ፡ መስጠት፡ ነው፡፡ ዊግሞ፡ በኢጣሊያ፡ መንግሥ
ተ፡ ግዛት፡ ዊኢተዊቋያ፡ ሰው፡ ታላቅ፡ ኃጢአ
ት፡ ሠርዋ፡ ዊተገኘ፡ እንደሆነ፡ በኢተዊቋያ፡ ዊ
ኛ፡ ዊደኛል፡፡

፲ ፭ ፫ ፡ ክፍል፡

ዊኢተዊቋያ፡ ገገሠ፡ ነገላሠታትና፡ ዊኢጣሊያን

ጉላሊ፡ ህርቁ፡ ኋጢኦተ፡ ያሰራ፡ ሰው፡ ከገደ፡ ግዛ
ተ፡ ወደ፡ ሪግዛተ፡ ሸሸዋ፡ ያረደ፡ እንደሆነ፡ ይታወቅ፡
እደሰረ፡ ይልካሉ።

፲፬ተኛ፡ ክፍል፡

የባርደ፡ ግግድ፡ በክርስቲያን፡ ሃይማኖት፡ የተ
ከለከለ፡ ስለሆነ፡ የኢትዮጵያ፡ ግጥም፡ ነገሥት፡
በሚቻለቸው፡ ነገር፡ ሁሉ፡ በገራቸው፡ በርደ፡ እ
ንደደነገድ፡ ይከለከላሉ።

፲፭ተኛ፡ ክፍል፡

ይህ፡ አሁን፡ የተደረገው፡ ውል፡ ለኢትዮጵያ፡ ሁሉ፡
መንግሥት፡ ውል፡ ነው።

፲፮ተኛ፡ ክፍል፡

ይህ፡ ውል፡ በተደረገ፡ ካይደመተ፡ በኋላ፡ ከይቱ፡
መንግሥት፡ እንደቸው፡ ውል፡ ለመጫመር፡
ወደም፡ ለመለወጥ፡ የረሰባቸው፡ እንደሆነ፡
ከደመተ፡ በፊት፡ አስቀድሞ፡ መናገር፡ ይገባ
ቸዋል። ነገር፡ ግን፡ የግግድ፡ ውል፡ ህቅ፡ ማ
ረም፡ ማስጠንቀቅ፡ ይቻላቸዋል፡ እንጂ፡ ሳይ
የተለየውን፡ የድምባር፡ ወሰን፡ ማፍረስ፡ አይ
ቻለቸውም።

፲፯ተኛ፡ ክፍል፡

የኢትዮጵያ፡ ግጥም፡ ነገሥት፡ ከኢዋሮፖ፡ ነገ
ሥትነት፡ ለሚፈልጉት፡ ጉዳይ፡ ሁሉ፡ በኢጣሊ
ያ፡ መንግሥት፡ አጋኝነት፡ መለለክ፡ ይቻላቸዋ
ል።

፲፰ተኛ፡ ክፍል፡

የኢትዮጵያ፡ ግጥም፡ ነገሥት፡ ከሌላ፡ መንግሥት

ለህተ፡ ሰዎች፡ ኃራ፡ ዓጥብ፡ በየጊዜው፡ ስጥ፡ ለመ
 ዋዋል፡ ዓረ፡ ለጉ፡ እንዲሆን፡ ከዚህ፡ አማር፡ ጠው
 ሲደብቁ፡ ይደቁ፡ ወል፡ ለዚህ፡ እንዲሆን፡ ለ
 አጣሊደ ሰው፡ ይሰጡታል፡

፲፱፻፲፱፡ ክፍል፡

ይህ፡ አሁን፡ ይተደረገው፡ ውል፡ በአምሥር ርዕሩ፡
 በአጣሊደ፡ ቋንቋ፡ ተክክል፡ ሆኖ፡ ተገልጿል፡ ሲ
 ደብቁ፡ ሂሳብ፡ ምስክር፡ ይሆናል፡፡
 ፳፻፲፱፡ ይህ፡ አሁን፡ ይተደረገው፡ ውል፡ በሮማ
 ዘዋወር፡ ሊጥሩ፡ ይጠነቃቃል፡፡
 ነገር፡ ላይ፡ ይህ፡ ውል፡ ከገደብ፡ ጉዳይ፡ ለ
 በአጣሊደ ገጽ ለህ፡ ሰው ከገጽ ለህ፡ ነገረ ህግ
 ልክ፡ ኃራ፡ ተዋውሰው፡ አቶ መው፡ ጫር ሰዎል፡፡
 በሞገድ፡ በፊቱ ገ፡ በ፲፱፡ ሂሳብ፡ ምስክር
 ተ፡፡ በውጭ ለ ሰሊር፡ ተደረ፡፡

Per Sua Maestà il Re d'Italia.
Giulio Antonelli

Ek B: İtalyan Sömürge Yönetimi Altında Jimma, Harar Ve Gondar ³⁴¹

Jimma (Etiyopya) Posta ve Telgraf Ofisi 1937-1938

³⁴¹ http://www.davidrifkind.org/fiu/research_files/rifkind%20poster David Rifkind “Principles of Italian Colonial Urbanism” Florida International University, United States

Harar (Etiyopya) cami ve pazar meydanı 1936-1940

Gondar (Etiyopya), ticari ve konut İlçe 1936-1941

Ek C: Dikilitaş Aksum'dan Roma'ya kaldırılmasına ilişkin resim ³⁴²

³⁴² "stel" ya da Amharca (ሐውልት) olarak adlandırılan Aksum (Etiyopya) şehrinde çeşitli stel ile var olan Dikilitaş'tır. Stel muhtemelen Aksum Kralı Ezana tarafından 4. yy döneminde Etiyopya'nın kuzey kesiminde (Aksum de) oyulmuş ve dikilmiştir. Aksum Dikilitaş (የአክሱም ሐውልት) 24 metrelik boyunda ve 1700 yaşındadır. Üstünde iki sahte kapı ile süslü ve tüm tarafların ve ahşap kirişler üzerinde taşla oyulmuş pencerelere sahiptir; özellikle, sütunun üst kısmı yuvarlak bir zirveyi teşkil eder. "Aksum kuzey Etiyopya'da Eski Aksum krallık başkentiydi. Aksum Etiyopya'dan önemli arkeolojik alanlarından biridir ve UNESCO "dünya mirası" listesinde yer almaktadır. Bkz: Fattovich, Rodolfo (2000), "The Monuments of Axsum: An Illustrated Account" African Archeological Review, Vol.17, Issue 2, s.87; Aksum dikilitaş Etiyopya'nın yasadışı saldırganlık ve ilhak sonra 1937'de İtalya tarafından çekildi. Dikilitaş beş parça halinde kırık yere düşmüştü. 1937 yılında, savaş ganimeti olarak alınan ve İtalya faşist rejim tarafından Etiyopya fethini anmak için taşındıktan sonra kolonilerin bakanlığı önünde dikildi. 1947 BM anlaşması, İtalya, diğer yağmaladıkları parça ile birlikte Etiyopya'ya stel'i iade etmeyi kabul etti: İkincisi 1967 yılında iade edildi, önemli Etiyopya kültürel mirası Aksum dikilitaş ise bir çok denemeden sonra, ilgili Etiyopya hükümetleri tarafından çaba gösterildikten sonra tamamen 2008 yılında döndü ve orijinal evine getirildi.

Ek D: Aksum'ın Dikilitaşı Etiyopya da ³⁴³

³⁴³ İtalyan sömürge yönetimi Roma'nın kuzey doğu ilçelerini sömürge hatırlatmaların sergileneceği bir ilçe olarak kullanmaya karar vermişti ve adları şöyle verilmişti “Viale Eritrea”, “Viale Etiopia”, “Viale Somalia”, “Via Adua”, “Via Dessie”, “Via Tembien”, “Via Endert” And “Piazza Addis Ababa”. See: Roger Chickering And Stig Forster eds. (2003). *The Shadows of The Total War: Europe, East Asia, And The United States 1919-1939*. Cambridge University Press, New York, s.313

Ek E: Açıklayıcı Sözlük

Abba: Baba-Oromo geleneksel söylemin bir Rezonant ve yaygın anahtar kelimedir.

Askari veya **Banda:** İtalyan işgali sırasında düzenli yerli kuvvetlerin (*banda militare*) veya düzensiz yerli güçlerin (*banda irregolare*) üyesi; vatan haini.

Dejasmach: İmparatorun çadır kapısına yakın savaş kamplarında olan kişi.

Etege: İmparatoriçe

Fitawrari: İlerlemiş koruma lideri

Grazmach: Sol kanat komutanı

Kengn azmach: Sağ kanat komutanı

Negarit: Savaş Davulu

Negus: Kral

Negusa Negast: Kralların kralı; imparator

Ras: Baş, soyluluk bir tidy

Shum: Atanan bir hükümdar

Ye Kitet Awaj: Birleştirmek için çağrı

Zamacha: Kitlesele askeri kampanyalar ile ilişkili olan bir kelime

ÖZET

Bu tez genelde ihmal edilmiş olan İtalya'nın Etiyopya'yı işgal ve sömürgeleştirme girişiminde hangi tip sömürge yönetimi kullandığını ve bu tip sömürge yönetiminin hem ondokuzuncu hem de yirminci yüzyıllarda ne derece başarılı olduğuna odaklanmaktadır. Aynı zamanda İtalya'nın giriş stratejisi ve Etiyopya'yı sömürgeleştirmek için hangi ayırt edici aşamaları kapsadığını araştırmaktadır.

Tezde ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl sömürge yönetimi tarzları ele alınmaktadır. Etiyopya bölgesel liderlerini ve halklarını yönetilebilir parçalar haline getirmek için, bölgesel şeflerin iç gerginliği, etnik ve dini farklılıkları kullanarak sömürge yönetimlerini nasıl yerleştirmeye çalıştıkları ortaya konulmuştur. İtalyan sömürge yönetiminin uyguladığı böl ve yönet politikasının Etiyopya yerel şefleri ve halkı üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu ele alınmıştır. İtalyan sömürgeciliğinin böl ve yönet politikasına karşı Etiyopya yerel şefleri ve halkının nasıl bir direniş mücadelesi yürüttüğünün açıklığa kavuşturulması hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: İtalya, Etiyopya, Sömürge Yönetimi, Böl ve Yönet.

ABSTRACT

ITALIAN COLONIAL ADMINISTRATION AND ETHIOPIAN RESISTANCE

The thesis is concerned primarily with the often neglected idea that what type of colonial administration Italy employed in the attempt to occupy and colonize Ethiopia and to what degree this type of colonial administration succeeded in both nineteenth and twentieth centuries. It also explores Italy's strategic entrance and distinctive stages to conquer Ethiopia. It shows also the nineteenth century and twentieth century colonial administration styles. It analyzes Italy's main motto of colonial venture which is divide and conquer strategy to divide Ethiopian regional leaders and peoples into manageable chunks by using the opportunity of regional leaders' internal tension, ethnic differences and religious varieties believing that this type of administration makes it impossible for Ethiopians to come together and fight against the aggression of colonial power. This thesis also attempts to describe how prepared was Ethiopia to face the colonial administration and with what success.

Key Words: Italy, Ethiopia, Colonial Administration, Divide and Rule